

SZOCIÁLIS SZEMLE

SZERKESZTI:
ERŐDI-HARRACH BELA

IV. ÉVFOLYAM

1943 OKTÓBER-DECEMBER

8-10. SZÁM

TARTALOM

É R T E K E Z É S E K

MARCZELL MIHÁLY: XII. Pius, a szociális pápa.....	205	ROHRBÖCK FERENC: A gyermekkori tüdőgümőkór és a szociális biztosítás...	213
ALAPY VICTOR: Ipari társadalombiztosításunk és a Beveridge-terv	209	SZÓTS JÓZSEF: Bélyegrendszer a társadalombiztosításban	223

SZOCIÁLIS FIGYELŐ

Az angol közoktatás reformtervezete (<i>Kovács Albert</i>)	221	demokrata országokban (<i>Csáktornyai Ferenc</i>)	229
A munkaviszony szabályozása a háborús		Egy tájékozatlan munkáshoz (<i>Tóth Béla</i>)	232

SZOCIÁLIS TUDÓSÍTÓ

Irányított gazdaság és háborúutáni újjáépítés		Általános szociálpolitika és társadalomszervezés	
Megnemesített magántulajdoni rend vagy államszocializmus?	234	Az erdélyi párt a munkáskérdésről.....	237
A Hivatásszervezet határozata az újjáépítésről	234	Egy svájci példa	238
Az újjáépítés amerikai elgondolása.....	235	Munkaügyi igazgatás és felügyelet	
Churchill az angol újjáépítésről	235	A gazdasági munkaügyi felügyelet szervezeti kérdései	238
Munkaerőgazdálkodás és szakképzés		A szociális közigazgatás felé	239
Beveridge a munkanélküliség megelőzéséről	236	Munkások életviszonyai	
Hogyan fizeti Németország a külföldiek munkáját?	236	A szabadidőmozgalom állami irányítása... 239	
Az utánpótlás kérdése európai viszonylatban	237	Szabadidő a szakszervezetekben.....	240
		Üzemi szociálpolitika a Gammánál.....,	240

TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁS

F I G Y E L Ő

Alapy Victor társadalombiztosítási reformjavaslatai (<i>Vigh Győző</i>)	241	I A háztartási alkalmazottak biztosítása (<i>Szeberényi Gyula</i>).....	244
---	-----	---	-----

T U D Ó S Í T Ó

A) Hírek		Napibérosztályok számának emelése Horvátországban	249
A Magánalkalmazottak Biztosító Intézetének 1942. évi működése	246	B) Tanácsadó	
Svájc és a Beveridge-terv	247	A közszolgálatban újból alkalmazott nyugdíjasok betegségi biztosítása	249
Kereskedők kötelező szociális biztosítása Bulgáriában	247	Állami használatba vett üzem alkalmazottainak biztosítási kötelezettsége	250
Bányászok kötelező betegségi biztosításának bevezetése Svájcban.....	248	Mit kell a biztosítási viszonytal egyenlő katonai szolgálatnak tekinteni?	250
Bulgária társadalombiztosítási költségei.....	248	A biztosítottak a fizetési meghagyás ellen felszólamlási joga nincs	250
Szlovák állami bányászok új öregségi biztosítása	248		
Járadékosok betegségi biztosításának bevezetése Szlovákiában	249		

K Ö N Y V S Z E M L E

Perneczky Béla: Koreszméink (<i>Tóth Béla</i>).....	251	Lotz, Wilhelm: Schönheit der Arbeit in Deutschland (<i>Muraközi Ernő</i>)	252
Hoffmann, Edgár: Das Jugendschutzgesetz von 1938. (<i>Muraközi Ernő</i>)	252		

SZOCIÁLIS SZEMLE

AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET FOLYÓIRATA

SZERKESZTI

ERŐDI-HARRACH BÉLA

1943 OKTÓBER-DECEMBER HÓNAP

IV. ÉVFOLYAM 8-10. SZÁM

XII. PIUS, A SZOCIÁLIS PÁPA

ÍRTA:

MARCZELL MIHÁLY

Vatikán magaslatáról nem köznapi hangokat szokott hallani a világ. Akár szóban cseng Krisztus helytartójának hangja, akár írásban olvassuk lelki megnyilatkozását, mindig érezzük, hogy olyan magas szemszögből való ítélkezés csendül, amely az emberi szempontok gyarlósága fölé emelkedik és az örök Úr terveit akarja részletezni. És ez nagyon megnyugtató mireánk nézve. Nemcsak azért, mert a nagy összefüggéseket megvilágító fényvetés biztossá teszi életutunkat, hanem azért is, mert a legfelsőbb megnyilatkozás az egyetemes katolikus egyház összes hívőinek lélekirányítását adja. Aki azután figyelemmel kíséri a főpapok főpapjának ezeket a megnyilatkozásait, az még akkor is tisztelettel hajlik meg az ilyen szózatként hangzó beszéd előtt, ha vallási területen más otthonban keresi lelkének vigaszait. A *Roma locuta* mindenki előtt olyan tétel, hogy legalább is hódolatos tiszteletet parancsol a hallgató számára.

A Szentatya számos megnyilatkozása mellett az 1943-as év júniusában és szeptemberében két olyan szózat hangzott el Szent Péter trónján, amely különös figyelmet érdemel az emberiség szociális berendezkedése szempontjából. Az első szózat egyenesen a munkásokhoz és munkásnőkhöz szólt és a maga részletességében tárta fel XII. Pius gondolatait a munkáskérdésről, a második a világhoz fordult és a fékevesztettségben tobzódó háborúval szemben hangot adott a béke gondolatának. Ha ezt a két, igen komoly ígihirdetést szorgosabb vizsgálat alá vetjük, akkor megállapítható az a tény, hogy e két beszédből a maga plaszticitásában elénk lép XII. Pius, a szociális pápa. A gyönyörűen hangzó szavakból ugyanis két lényegbevágó gondolatcsoport bontakozik ki. Ez a gondolategyüttes azután rávüágít arra, miképpen gondolkodik a munkásról, a munkás egymáshoz való

viszonyáról, az emberek egyetemes egybefonódásáról, az anyagi és lelki életkincsek elosztásáról, továbbá felhasználásáról a Vatikán Főpapja. Sőt, az is kiviláglik – ha a gondolatokat külön rendszerbe akarom foglalni, hogy a magas megnyilatkozás első részben *az emberiségről alkotott alap-gondolatokat közöl*, majd más területeken *a szociális élet gyakorlati megnevelésének módozatait is közli*. És ez annál inkább fontos, mert nem mondható és vádként sem emelhető, hogy XII. Pius csak az elmélet magaslatán maradt és a gyakorlati megoldás nehézségei előtt megtorpanva megáll. Az elhangzott beszédekből olyan világosan hámozható ki a boldogabb szociális életet biztosító gyakorlati életprogram, hogy szinte követelve követeli az egyszerű lemintázást. Így áll aztán elénk az elméleti és gyakorlati élet terén XII. Pius mint a szociális pápa.

a) Ha XII. Pius két megnyilatkozásának *alap-gondolatait* keresem, akkor három, az ember személységét érintő pontot lehet megállapítani. Az egyik a munkásember értékéről, a másik az embernek emberhez való segítő kapcsolatáról, a harmadik pedig az egész emberiség egyetemes szent összetartozandóságáról szól. A munkásemberről a személységi méltóság fönséget hirdeti, az egymáshoz való viszonyt tekintve a kölcsönös segítés kötelezettségét írja elő, az emberiség egyetemét illetően pedig az igazi testvériség parancsát hangsúlyozza.

Az első beszéd bevezetésében mindjárt azzal kezd, hogy lelke úgy suhan végig az előtte gyülekező munkásseregen, mint ahogyan a Megváltó nézett drága népére, „amikor egy napon így kiáltott fel: »Szánom a sereget« (Mk. 8, 2).” De ez a seregszemle olyan megérett és lelki egységet föltáró módon történik, hogy elmondhatja a beszédet mondó pápa „Mindenben és minden időben, szeretett fiam és leányaim, tartsátok fenn és őrizzétek meg *személységi méltóságokat*.” A Szentatya szerint

ugyanis mindennél több az a nagy öntudat, amellyel az ember önmagát az anyag és a világ fölé tudja emelni. És ebben a tekintetben munkás és munkaadó egyenlő rangú, mert mind a kettő arra a magaslatra emelkedhet, hogy Krisztus testvérenek nevezheti önmagát. „Az anyagot, amelyen dolgoztok, a világ kezdete óta Isten teremtette meg és századokon keresztül alakította a föld méhében és a föld felületén kataklizmák, erjedések, kitörések és átalakulások útján, hogy az emberi munka számára a legmegfelelőbb terepet biztosítsa. Legyen ez az anyag folytonos figyelmeztető Isten teremtő kezére és emelje lelketeket Ő felé, ki a Legfőbb Törvényhozó s akinek törvényeit a gyárak életében is meg kell tartani.” Mintha kicsendülne ebből az a megállapítás, hogy az anyaggal dolgozó munkásember királya és ura a földnek, amint hogy az írás első lapjain mondja az Úr: „Uralkodjatok a földön!...” A munkásember tehát sohase felejtse azt a magas felértékelést, hogy nem a föld rabszolgája, hanem az Isten teremtette anyagnak királyi megművelője. Nem szabad tehát olyan módon gondolkodnia, hogy a szántatlan föld, a gyártelep rabszolgáságot követelő hatalmasság, hanem éreznie kell, hogy az Isten által elgondolt munkának megszentelt területe. – Mert az is világos, hogy az Úr alkotta anyagnak megművelése szent földadat. Őszentsége szavai szerint az egyetemes munka kötelesség: „ismét felébreszt lelkünkben egy nagy gondolatot és egy nagy misztériumot: azt a gondolatot, hogy a *munkát Isten szabta ki* az első emberre a bűnbeesés után, hogy a földön arca verítékével keresse meg kenyerét; s azt a misztériumot, hogy *Isten Fia is*, aki a világ üdvözítésére leszállt az égből és emberré lön, *alávetette magát a munka törvényének* s úgy töltötte el ifjúságát, hogy együtt fáradozott nevelőatyjával, miért is Őt az „ács fiaként” tisztelték (Szent Márk 13? 55-)” Ez a megállapítás arra vall, hogy az Isten tervében kötelező helyet foglal el a munka és egyúttal azt is jelenti, hogy a munkáskéz erőfeszítése és pörölyemelése az isteni törvény hűséges betartása. Aki pedig átérezheti azt, hogy munkájával Isten törvényét teljesíti, az büszkén emelheti föl a fejét, mert az Úrnak alázkodó engedelme. Épp azért munkásnak és munkásnőnek óvakodnia kell attól a kísértő gondolattól, hogy a munkateljesítésben csak szolgátságot lásson; ellenkezőleg, arra kell gondolnia, hogy munkája folytán az Úr alkotta anyagi világnak tökéletesebb, szebb alakjait tudja megteremteni. Ilyen elgondolásban a munkáskéz a teremtő isteni kéz segítője. Mégpedig olyanformán, hogy a megteremtett anyag teremtett emberi kéz munkája folytán tökéletesebbé nemesedik.

De az egyénien magasra emelt munkás és munkásnő nem elszigetelten él a világon, hanem

testvéri közösségben áll egyik a másik mellett. A testvériségnek ez a megállapítása azonban csak akkor lesz igazi érték, ha kölcsönös segítséssel kapcsolódik az egyik a másik mellé. Ebben az elgondolásban testvér-munkás a munkaadó is; de a munkaadó és a fizikai munkás megértése akkor lesz igazán érték, ha kölcsönös segítséssel állnak egymás mellett. „Szükséges, hogy az igazi egyetértés és testvériség szelleme hasson át mindenkit: a feletteseket és az alárendeltet, az irányítókat és a munkásokat, a nagyokat és a kicsinyeket, egyszóval a nép minden rétegét” – mondja a szentséges Atya. Nagyon természetes, hogy ezt az egyetértő testvériséget olyan módon lehet gyakorlati életté teremteni, hogy minden jogos és karitatív kapcsolatban a szeretet lelkének kell érvényesülnie. A vezetőnek nem adatott olyan jog, hogy a durva uralom módszerével intézkedjék, de az alárendeltnek is az a kötelessége, hogy szerető engedelmességgel hódoljon be a felsőbbség előtt.

A végső alapelgondolás azt az igazságot tükrözi, hogy a munkás és a munkaadó, az ember és az ember az Istenfiúság szent egyetemében fűződik egymáshoz. Ez az alapgondolat legerősebben a szeptemberi békeszózatban cseng, amikor is nemzetet nemzethez kapcsolva *egyetemleges szeretettel* szól az egymással szemben álló ellenfelek vezetőihez: „A mi szavainkat – mondja – kivétel nélkül minden nép iránt érzett pártatlan szeretet és jólétiükről való éber gondoskodás hatotta át.” Mikor ő a harcoló nemzetekhez ezt a gyönyörűséges mondatot mondja: „Adjátok meg minden nemzetnek a méltó béke alapos reményét, amely nem sérti sem az élethez való jogokat, sem a becsület-érzésüket”, akkor azt akarja hirdetni, hogy nemzet nemzetel szemben olyan érzéssel éljen, ahogyan ember emberhez fűződik a testvéries szeretetben. Ebben a hangban nincs megkülönböztetés. Nem szerepelnek magasabbrendű és alsóbbrendű népekre való hivatkozások. Nem tapasztalható olyan ellenséges indulat sem, amely szeretettel öleli magához a barátot és ridegen taszítja el az ellenséget, hanem felcsendülnek azok az egybefonást hirdető szeretethangok, amelyek az emberiség egyetemét Isten földi szent családjának hirdetik. Milyen szépen csengő beszéd ez azok előtt az áldozatos munkások előtt, akik arcuk verítékével alakítják és szepítik a föld anyagának torzult formáit. Milyen szép lenne a világ, ha ezek a hangok és ezek az alapelgondolások úgy járnának át az emberek és nemzetek lelkét, hogy előttük mint kívánatos eszmény bontakoznék ki az emberiség egyetemének szent testvérisége. De ha álomképnek is látszik ez a gyönyörű megrajzolás, mégis olyan hatalmasan kikontúrozott jövőkép, amelynek elérésére törni mindenkinek kötelessége.

Még a Szentatya lelke előtt is olyan szépséges-

nek tűnik fel ez az álomba várt gyönyörűség, hogy szinte kirobban lelkéből a keserűség, mikor arra gondol, hogy gáncoskodó közönségesek a háború meghosszabbításával vagy támogatásával vádolják. Semmiféle vád sem érheti olyan fájdalmasan a népek atyját, mint az a rágalom, amely szerint a nemzetek testvéri együttesét óhajtó, azon dolgozó és azért imádkozó, a háborús szörnyűségek vámszedőjeként állíttassék a népek elé. Aki mindent áldozott a békéért, aki mindig az emberiség testvériségéért küzdött, az atya és nem kufár vérdíjasa a szenvedő emberiségnek. XII. Pius a népek testvériesülésének lánglelkű szószólója és így a háborús fékevesztettségnek hivatott ellensége.

b) De a sok szép elméleti elgondolás mellett megtalálta-e XII. Pius a gyakorlati megvalósulás útját? – Mert méltán kérdezheti az ember, vajjon nem álmoképekbe szökkenő elmélet-e csupán a pápa megnyilatkozása? És ezt a kérdést annál inkább fel lehet vetni, mert nem ritkán hallunk örömrivalgó felsikongást, amikor a magas méltóságra emelt emberről azt a „tudományos megállapítást” kürtölik világgá, hogy az ember nem több, mint az állatvilág egyik emelkedettebb díszpéldánya ... Sőt gyakran azt is halljuk, hogy „homo homini lupus”. Márpedig a farkassá durvult ember nem élhet testvéri életközösséget... Azokat a hittel telítetteket pedig defetistáknak kiáltják ki, akik az emberek végső megbékülésében hinni merészkednek...

Mindezekkel szemben le lehet és le kell szögezni, hogy a Vatikán Főpapa jól látja és gyakorlati alapon hirdeti a társadalmi ellentétek megoldásának tervezetét. Ez a pontokba foglalt tervezet *szellemi* és *anyagi* részre oszlik.

A *szellemi* részben azt követeli, hogy a munkásréteg kulturális élete a tanító nevelés, a fejlődés szervszerű ütemezése és az anyagi alapfeltételek megadása útján *szerves életbontakozással* szorgalmazandó. „Az Egyház mint az igazság őre és tanítója s a munkások jogainak bátor hirdetője és előharcosa, a tévedések ellen küzdve számos alkalommal kénytelen volt résen lenni, hogy megtévesztő és balga elméletek délibábja és látomása, valamint a társadalmi jólét hamis mestereinek csalóka csábítása és ösztönzése meg ne tévesszék azok, akik a rosszat jónak és a jót rossznak mondják és a nép barátjainak hirdetvén magukat, mégsem teszik lehetővé a tőke és a munka, a munkaadók és a munkavállalók között a kölcsönös megegyezést, amely a haladást és a közjót szolgáló társadalmi egyetértést biztosítja és előmozdítja.” De ezt a megértést nem lehet egyszerű hallás után elsajátítani, hanem erre a szellemi magaslatra *a tanulás nehéz munkájával* és *a kritika szellemével* lehet felemelkedni. Az élet nagy összefüggéseit, a magánember jólétének és a közjónak helyes kap-

csolatát csak azok a koponyák ismerhetik fel, „akik tudatában vannak a közjó tekintetében fennálló felelősségüknek”. De az ilyen magasabbrendű meglátásra a szellemi kiteljesülés útján szélesülhet a munkásember horizontja. A jelszavak helyett az igazság keresése a kötelesség; az igazság pedig nehéz szellemi erőfeszítéssel közelíthető meg.

A magasabb szellemi életfokot azonban csak az a munkás mozdíthatja elő és érheti el, aki *az emberi élet fokozatos evolúciójának* hívője és a forradalmi felforgatásnak ellensége. „A hamis próféta el akarják hitetni, hogy az üdvösség csak egy olyan forradalomból származhat, amely megváltoztatja a társadalmi együttélést vagy nemzeti jelleget vesz fel. A társadalmi forradalom azzal kezdődik, hogy hatalomra juttatja a munkásosztályt; üres szó ez és megvalósíthatatlan merő látszat! A valóságban azt látjátok, hogy a dolgozók továbbra is az állami kapitalizmus erejéhez kapcsolódnak és annak vannak alárendelve. Ez pedig elnyom és alárendel mindenkit, a családot és az öntudatot egyaránt és a munkásokat egy gigászi munkagépezetté alakítja át.” A szellemi életet igénylő munkásnak jól kell tudnia, hogy „az anyagi előny sohasem olyan, hogy méltó kárpótlást jelentene a mindenkivel követelt lemondásokért, *amelyek a személy jogait, a család irányításának a hivatás gyakorlásának szabadságát, az állampolgári szabadságot és különösképpen a vallásszabadság és a lelkiismereti szabadság gyakorlását sértik.* Jól mondja tehát XII. Pius: „Nem a forradalomban, hanem az egyetértő evolúcióban rejlik az üdvösség és az igazságosság. Az erőszak mindig csak rombolt, de sohasem emelt fel; felélesztette a szenvedélyeket, de nem csillapította azokat; felfokozta a gyűlöletet és a rombolást, de nem békítette ki a küzködő feleket, s az embereket és a pártokat abba a súlyos helyzetbe hozta, hogy csak fájdalmas megpróbáltatások után, lassanként tudták megkezdeni a viszály romjain az újjáépítést. Csak a fokozatos és bölcs, a bátor és a természettel összhangban álló, az igazságosság és méltányosság keresztény normáitól megvilágított és irányított *fejlődés* vezethet a munkás kívánságainak és jogos igényeinek kielégítésére.”

De azt alapvetésül kell elfogadni, hogy ezek a szellemi életmagaslatok úgy közelíthetők meg, hogy munkás és munkásnő anyagi életfeltételei a legigazságosabban és emberhez méltóan biztosítassanak. Ennek a szorgalmazását akarja hangoztatni az a rendszeres, egységbe fogott, anyagi életterületre szorított létfeltétel-megemelés, amely *a békés otthonban, az arányos munkabérből, a gyermekek és aggok biztos ellátásában* nyernek ki-fejezést.

Ezeknek az alapját az az összefogó tétel adja, amely a termelő erőknél, a magántőkénél, az,

iparnak, a kézművességnek és a mezőgazdaságnak harmóniájáról szól. »A magántőkét nem szabad szétforgácsolni, de elő kell mozdítani okos ellenőrzött rendezését, ami az egész nép igazi anyagi jólétének elérését és fokozását szolgálja. Nem szabad elnyomni, de nem is szabad kiváltságos helyzetet biztosítani az iparnak, hanem elő kell mozdítani harmonikus együttműködését a kézművességgel és a mezőgazdasággal, ami a nemzeti földterület változatos és szükséges termelő ágazatainak felvirágozásához vezet. Nem szabad a technikai haladás vívmányaiban a legnagyobb haszon biztosításának lehetőségét látni, hanem az ezekből származó előnyöket a munkás személyes helyzetének javítására kell felhasználni, hogy ne dolgozzék oly keményen és megerősítse családi kötelekeit azon a földön, ahol él, abban a munkában, amelyből él.»

Lám, itt már kicsendül az a hang, amely a munkásélet megemelésében a lényegét érinti. Az a hang, amely a munkás családi otthonát olyan szentélynek hirdeti, amelynek megteremtése az anyagiak mellett elsőbrendű cél jellegével bír. A munkás is családias otthont igényel; ezt az igényét nem a tömeglakás, hanem a kicsi meleg otthon elégítheti ki. Ez pedig a termelő ilyen célú felhasználásából fakadhat.

Természetes, hogy e mellett hangosan követelhető az a *jogos munkabér* is, amely a tisztas, kulturális élet lehetőségét biztosítja. Ezért mondja nagy komolyan a következőket XII. Pius: „Elődeink és magunk is megismételt tanításainkkal sohasem mulasztottuk el az alkalmat, hogy mindenkivel megértessük szükségleteiket, személyi és családi igényeiket, és a társadalmi egyetértés alapkövetelményeiként hirdettük azokat a törekvéseket, amelyek annyira szívetekben fekszenek. Ezek: az *olyan munkabér*, amely a család létfenntartását biztosítja és lehetővé teszi a szülőknek ama természetes kötelességük teljesítését, hogy egészségesen táplált és öltöztetett gyermekeket neveljenek fel; az *emberhez méltó lakás*; annak lehetősége, hogy a munkások gyermekeik kielégítő *oktatásáról és megfelelő neveléséről gondoskodjanak* és biztosítsák magukat a *szükség, a betegség és az öregség idejére*. De ennek a gondoskodásnak olyannak kell lennie, hogy – amint a fenti idézet utolsó mondata erősen hangsúlyozza – a betegség és öregség idejére is elegendő anyagi bázist biztosítson. Nem huny szemet XII. Pius a már itt-ott fellépő és ilyen irányt mutató megindulás előtt sem. Azért mondja: „Bármennyire is *dicséretre méltók voltak egyes intézkedések és közhatóságok engedményei, és bármennyire emberies és nemes érzés hat is át számos munkaadót*, mégis ki állíthatná most, hogy ezek a célkitűzések mindenütt megvalósultak.” De az egyesek felé intő elismerés

mellett a legkeményebben hangsúlyozza, hogy a helyes szociális élet igényeit *mindenkinek* teljesítenie kell. „A szociális gondoskodás eme feltételeit teljesíteni kell, ha azt akarjuk, hogy a társadalmat ne rendítsék meg minduntalan a viharos nyugtalanságok és a veszedelmes megrázkódtatások, hanem megnyugodjék és összhangban, békében és kölcsönös szeretetben fejlődjék.” Ugyancsak itt, amikor dicsérettel emlékezik meg a munkások és munkásnők áldozatos és felbecsülhetetlen nyugalmaról és munkájáról, akkor *óva int mindenkit attól, hogy a munkásságnak ezt a nyugalmit arra magyarázza, hogy minden megtörtént már, ami lehetséges*. Szinte keményen szól ez a megállapítása: „Ez azonban senkit sem vezethet arra a megállapításra, amint arra karácsonyi szózatunkban is rámutattunk, hogy minden kérdést megoldottnak kell tekinteni.” Ellenkezőleg! A munkásság részéről való odaadó fegyelmezettséget és a munkaadók részéről meginduló szociális kezdeményezéseket fokozódó munkálkodással folytatni és fejleszteni egyetemleges kötelességünk!

Ha végezetül magunk elé rajzolnánk XII. Piusnak a szociális kérdésről alkotott alap gondolatait és megoldási tervezeteit, akkor világosan állna előttünk az a szépséges jövő társadalmi életkép, amely az ember egyetemes megbecsülését, kulturális kifejlődésének lehetőségét, a munka felértékelését és az ezekből való kisarjadás nyomán kialakult tökéletes társadalmi életet tárná szemünk elé. Csak az az ember nem tudna hinni ennek a lehetőségében, akinek lelkét nem tölti be az a tudat, hogy az emberi élet legvégső irányításában gondviselő isteni kéz működik, és aki megtagadná azt a nagy emberi elhivatottságot, amely szerint a föld is Isten paradicsoma, melynek átmeneti lakója az ember, égi Atyánk örök otthonának elhivatott várományosa. XII. Pius azoknak szól, akik ebben a világszemléletben élnek, és békebeszédjében *áldottaknak és ismételten áldottaknak* mondja mindazokat, akik ebben a munkában segítő munkatársként szorgoskodnak. De amíg az emelkedettebb lelkekhez bátorítóan szól, addig az élet igazi értékének megvilágító fényvetéssel fordul a tévelygők felé is. Szinte harsogva harsog a beszéd sorai között az az evangéliumi gondolat: akiknek fülei vannak a hallásra, halljanak, akiknek szemei vannak a látásra, lássanak . . . Pharosként emelkedik ki Róma főpapja az emberek küzdő tömkelegéből és szociális érzéstől áthatva – Mestere tanításának hangszórójává válva – az emberiség helyes útját akarja feltárni.

Akik megértik áldott szavait, azok a szebb jövő építő munkásai és annak a szent igazságnak harsonázói, hogy XII. Pius nemcsak szociális pápa, hanem az Úr földi háza népének Úrküldötte édesatyja.

IPARI TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁSUNK ES A BEVERIDGE-TERV

ÍRTA:

ALAPY VICTOR

Több oldalról fordultak már hozzám azzal a kérdéssel, hogy a mi ipari társadalombiztosításunk juttatásai milyen messze vannak a Beveridge-tervben az angol ipari alkalmazottak részére javasolt szolgáltatásoktól? Másrészt, ha a Beveridge-terv megvalósul, mit kellene tennünk az angol ipari társadalombiztosítás színvonalának elérése céljából?

E kérdésre az alábbiakban kísérlem meg nagy vonásokban – mert minden részletre nem térhetek ki – feleletet adni.

*

A Beveridge-terv a szociális biztonság elérése céljából munkanélküli segélyt, orvosi gyógykezelést, munkaképtelenségi (betegségi) segélyt, baleseti kártalanítást, öregségi nyugdíjat, anyasági segélyt és temetkezési segélyt kíván nyújtani, éspedig nemcsak az ipari alkalmazottaknak, hanem minden állampolgárnak.

A mi ipari társadalombiztosításunk – a munkanélküli segély kivételével – a felsorolt szolgáltatásnemeket szintén nyújtja az ipari, kereskedelmi stb. biztosításban biztosított munkavállalóknak, illetve azok hozzátartozóinak.

A munkanélküliségi biztosítás (segélyezés) kérdésében nálunk az az álláspont, hogy munkanélküliségi biztosítás (segélyezés) helyett munkaalkalmak teremtésével kell megakadályozni azt, hogy az ipari munkások – az ipar állandó alkalmazottai – az ipari termelésben beálló válság nyomán munkanélküliekké legyenek.

*

Az egyes szolgáltatási nemeket vizsgálva azt látjuk, hogy a Beveridge-terv a kereset nagyságától függetlenül, életkor és családi állapot szerint adna a *betegségi* biztosításban segélyt, és pedig az a férfi alkalmazott, akinek házastársa nem kereső heti 40 shilling az egyedül álló, 20 évnél idősebb férfi alkalmazott, valamint az a férfi alkalmazott, akinek házastársa keres » 24 » egyedülálló, 18-20 éves férfi alkalmazott » 20 » 16-17 éves fiatal korú alkalmazott » 15 » a gyermekek után 8-8, 2 gyermek után összesen 16 shilling; együtt (40-16)..... » 56 » táppénzt kapna.

A magyar társadalombiztosítás nem az életkor és családi állapot, hanem a kereset és a családi állapot szerint adja a készpénztámogatást: a táppénzt. A biztosított munkások javadalmazását napi 12.60 P keresetig, 16 napibérosztályba osztva, a biztosított tisztviselők stb. javadalmazását havi 600 P-ig, 12 napibér osztályba osztva veszi figyelembe. Minden napibérosztály alsó és felső határának középértéke az illető napibérosztály „átlagos napibér”-e. A napi táppénz az átlagos napibér 55%-a az OTI-nél, 65%-a a MABI-nél biztosítottak részére. A táppénzpótlék a feleség után a táppénznek 5, minden gyermek után 2.2%-a.

Az átlagos napibérrel egyező keresetű magános biztosított részére nyújtott heti (hét napi) táppénz a heti (hat napi) keresetnek 64%-a az OTI-nél, 78%-a a MABI-nél, a feleségét eltartó és 2 gyermekes biztosított heti táppénze pedig a heti keresetnek kereken 70%-a az OTI-nél és 85%-a a MABI-nél.

Ugyanazon napibérosztályba tartozóknál ez a százalék csökken vagy növekszik aszerint, hogy az illető biztosított egyén napi átlagos keresete a napibérosztály „átlagos napibér”-e alatt vagy felett van.

A százalék 50-100 között mozog az OTI-nél és 58-125% között a MABI-nél.

A magyar és az angol szolgáltatásokat így egymás mellé állítva semmit sem látunk. A kettőt csak akkor lehet összehasonlítani, ha mindegyiket az illető munkásság keresetéhez viszonyítjuk.

1942-ben, a Beveridge-javaslat előterjesztése időpontjában Angliában a gyáripari férfimunkások átlagos heti keresete 102 sh. volt. Az angliai 20 éves és ennél fiatalabb munkások keresetéről nincsenek pontos adataink. Nem foglalkozhatom tehát mással, mint a gyáripari férfimunkások átlagos keresetével.

Magyarországon a gyáripari férfimunkások átlagos keresete 1942-ben kb. évi 2100 P, vagyis kereken heti 40 P.

Természetesen mind Angliában, mind Magyarországon a gyáripari munkásság egy részének az átlagosnál jóval alacsonyabb, más részének jóval magasabb a heti keresete.

A Beveridge-terv szerint

a) a 20 évnél idősebb férfimunkás:

akinek házastársa nem kereső és így heti 40 sh. támogatást kapna, az átlagos heti keresetnek (102 sh.) kerekén..... 40%-át
aki magános vagy akinek házastársa keres, a heti 24 sh. alapján az átlagos heti keresetnek (102 sh.) kerekén..... 24%-át
két gyermek után még további 16 sh., összesen 56%-át
kapná táppénz címén;

b) mindazok, akiknek keresete a heti átlag: 102 sh. felett van, heti keresetük 56, 40, illetve 24%-ánál kisebb -r- a keresetük emelkedésével csökkenő – arányú táppénzt kapnának;

c) azok pedig, akiknek keresete a heti átlag: 102 sh. alatt van, heti keresetük 24, 40, illetve 56%-ánál nagyobb – keresetük csökkenésével emelkedő – arányú táppénzt kapnának;

A magyar ipari társadalombiztosítás szerint az átlagos napibért kereső minden férfimunkás,

ha nőtlen, heti tényleges keresete 64%-át feleségét eltartó és 2 gyermekes, heti

tényleges keresete 70%-át kapja táppénz címén. Éspedig kapta ezt 1942-ben heti (6x9.60) 57.60 P, most pedig heti (6x12.60) 75.60 P keresetig. Tehát 90%-al a 40 P heti átlagos kereset felett még mindig ugyanezt a százalékot!

Miután ezek szerint az átlagos heti keresetet megkereső

magános férfimunkás részére a tényleges heti keresetének 64%-át adja a magyar társadalombiztosítás az angol 24%-os javaslattal szemben, illetve

a feleségét eltartó 2 gyermekes részére a tényleges heti keresete 70%-át adja a magyar társadalombiztosítás az angol 56%-os javaslattal szemben,

és még 90%-kal az átlagos kereset felett is a heti keresetnek mindig ugyanazt a %-át adja a magyar társadalombiztosítás, míg az angol javaslat szerint az átlagos keresetet 90%-kal meghaladó keresetű alkalmazott már csak heti keresete 29, 21 és 12.5 %-át kapná, nyilvánvaló, hogy a mi betegségi tényleges szolgáltatásaink az átlagos keresethez viszonyítva messze túl vannak az angol javaslaton.

Sajnos, nem találtam adatot arra, hogy mennyi az angol ipari munkások átlagos legkisebb heti keresete. Tegyük fel, hogy ez 60 sh. Ez esetben a legkisebb keresetű nőtlen férfimunkás a heti kereset 40%-át, a nem kereső házastársas férfimunkás a heti kereset 66.6 %-át, ilyen 1 gyermekes férfimunkás a heti kereset 80%-át, 2 gyermekes férfimunkás a heti kereset 93.3%-át kapná a Beveridge-terv szerint.

A magyar társadalombiztosításban a legalacsonyabb heti kereset utáni táppénz változatlanul a heti kereset 64%-a a javasolt angol 40%-kal, 67.2%-a a javasolt angol 66.6%-kal, 68.8%-a a javasolt angol 80%-kal, illetve 70%-a a javasolt angol 93.3%-kal szemben.

Tehát a minimális keresetű nőtlen és a feleséget tartó férfimunkások keresetük nagyobb %-át kapják, csupán a gyermekeseknél előnyösebb az angol javaslat.

*

Az eltéréseket talán még jobban szemlélteti ez a szembeállítás:

1. ha a magyar társadalombiztosítás is az átlagos heti keresetnek 24%-át adná a nőtlen férfimunkás részére, 40%-át adná a feleségét eltartó férfimunkás részére, 56%-át adná a feleségét eltartó 2 gyermekes férfimunkás részére akkor a heti 40 P átlagos férfi kereset alapján P 9.60 heti táppénz járna a nőtlen, P 16-heti táppénz járna a feleségét eltartó, P 24-heti táppénz járna a feleségét eltartó 2 gyermekes férfimunkás részére; míg a valóságban

2. a magyar társadalombiztosítás pl. az 52 filléres órabér mellett dolgozó napszámosok részére, (48x52 =) P 24.96 heti kereset alapján (P 9.60 helyett) P 16.94 heti táppénzt ad a nőtlen, (P 16- helyett) P 17.78 heti táppénzt ad a feleségét eltartó, (P 24 helyett) P 18.45 heti táppénzt ad a feleségét eltartó 2 gyermekes férfimunkás részére.

Az órabér emelkedésével nő a táppénz és 71 fillér órabér mellett már (nem P 9.60, hanem) P 23.10 a nőtlen, illetőleg (nem P 16-, hanem) P 24.25 a feleségét eltartó, illetőleg (nem P 24., hanem) P 25.18 a feleségét eltartó, 2 gyermekes férfimunkásnál a heti táppénz; míg a legmagasabb napibérosztályban (a javaslatnak megfelelő P9.60-nal szemben) P 47.74, (a javaslatnak megfelelő P16.-tal szemben) P 50.12, illetőleg 2 gyermekes férfimunkásnál (a javaslatnak megfelelő P 24.-gyel szemben) P 52.04 tényleg a táppénz.

*

Az összehasonlításnál nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy a Beveridge-javaslat szerint a tisztviselők javadalmazásuk nagyságára tekintet nélkül (!) ugyanolyan fix összegű betegségi segítyt kapnak, mint a munkások. Viszont természetesen, hogy a tisztviselők (heti, havi) javadalmazása jóval meghaladja a munkások (heti, havi) bérét, így tehát a tisztviselők részére betegségi segítyként javasolt (heti, havi) összeg még kisebb %-a a tényleges (heti, havi) keresetnek, mint a munkásoknál.

Ezzel szemben nálunk a tisztviselők havi betegségi segítye a MABI-biztosításban az átlagos

havi javadalmazásnak 78%-a a nőtlen, 85%-a a feleségét eltartó és 2 gyermekes tisztviselő részére. Az OTI-biztosításban pedig a munkásokkal azonos a %. És megkapja ezt a %-ot a tisztviselő havi 575 P keresetig, tehát 234%-al a munkások havi keresete felett a javadalmazásnak még mindig ugyanazt a százalékát.

*

Lényegesnek látszó különbség az, hogy az angol javaslat szerint a keresőképtelen beteg a készpénzszolgáltatást korlátlan időtartamon át kapná, a mi biztosításunk pedig egy évig adja a segílyt. Köztudomású azonban, hogy a keresőképtelen betegségek legnagyobb része egy évnél sokkal rövidebb idő alatt folyik le. Kevés olyan eset van, amikor az egyévi segíly lejárta után sem tud a volt alkalmazott munkába állni és további készpénzsegélyre szorul.

Igen lényeges eltérés azonban a következő: a Beveridge-terv szerint a biztosító intézet csak meghatározott díjak befizetése ellenében vállalja a kockázat viselését (ez a biztosítás lényege!) és ezért senkinek sincs joga munkaképtelensége (keresőképtelenséggel járó betegsége) esetében támogatásra az esetben, ha

a) a terv életbelépése időpontjában nem tudja igazolni, hogy a Beveridge-rendszert megelőző rendszerben már 26 heti járulékot befizetett;

b) a terv életbelépése után nem tudja igazolni, hogy az előző járulékévben 48 járulékot befizetett (illetve a befizetés elmulasztását kellő indokkal nem igazolta).

Ezzel szemben a magyar ipari biztosításban a biztosító intézet minden díj befizetése nélkül is vállalni köteles a kockázatot, mert a mi törvényünk szerint:

a) aki ma lépett be először az ipari biztosításra kötelezett munkaviszonyba, ha akár még ma megbetegszik, a segílyeket betegsége egész tartama alatt, legfeljebb egy évig megkapja; sőt

b) aki után soha egy fillér járulékot sem fizettek és nem is fognak fizetni, a teljes betegségi segílyekre annak is joga van.

Hogy e két rendelkezés kihatásai között milyen nagy különbség van, ahhoz bővebb magyarázat nem szükséges.

*

Ami a *balesetbiztosítást* illeti, e tekintetben Angliában ma körülbelül az a helyzet, ami Magyarországon 1907 előtt volt. A munkás, ha balesetet szenved, a munkaadótól (ha a munkaadó a munkavállaló javára kötött biztosítást, akkor a biztosító intézettől) követelhet kártalanítást. Ha a munkaadó (biztosító intézet) nem fizet, pert kell indítani. A balesetet szenvedett gyakran nehezen jut hozzá

a kellő jogi útbaigazításhoz. A pereskedés alatt a munkás kártalanítás nélkül van. A per ideje alatt jelentkezik a balesetet szenvedett gyengébb helyzete. Egyezség kötésére kerül a sor. És az egyezség összegéből gyakran igen kevés jut a balesetet szenvedett munkásnak vagy hozzátartozóinak.

Emellett – ami mind a munkás, mind a termelés szempontjában rendkívül káros – Angliában a munkás testi épségének lehető tökéletes helyreállításával a munkásnak magának kell törődnie. Nincs szakszerű, intézményes baleseti gyógykezelés.

Ezzel szemben nálunk, – immár 37 év óta – ha balesetet szenved a munkás, kártalanítása független a munkaadójától. Nem kell pereskedni, nem kell várni. A balesetbiztosító intézet azonnal gyógykezelésbe veszi, gondoskodik szakszerű gyógykezeléséről, a munkaképesség lehető legtökéletesebb helyreállításáról, azonnal folyósítja a táppénzt és a gyógykezelés befejezésétől kezdve a járadékot.

Munkaképtelenség esetén nálunk a munkás a keresete $\frac{2}{3}$ -át, munkaképességsökkenés esetén a keresete $\frac{2}{3}$ -ának a keresetsökkenéshez igazodó százalékát kapja.

A Beveridge-javaslat szerint ugyancsak a kereset $\frac{2}{3}$ -a járna teljes munkaképtelenség esetén és ennek megfelelő hányada a keresőképességsökkenés esetén a balesetet szenvedettnek. A tényleges keresethez igazodó mérték tehát azonos.

Viszont a Beveridge-terv szerint a legmagasabb baleseti járadék heti 3 font (60 shilling), tehát az átlagos heti 102 sh. keresetnek 59%-a, ha pedig felesége és két gyermeke is van a balesetet szenvedettnek, az esetben 76 sh, vagyis a férfimunkások átlagos heti 102 sh. keresetének 74.5%-a.

A magyar társadalombiztosításban 1942-ben a legmagasabb baleseti járadék (a legmagasabb beszámítható javadalmazás: évi 4.200 P $\frac{2}{3}$ %-a 5 vagyis évi 2.100 P) a férfi munkások átlagos évi 2.080 P keresetének 133%-a.

A Beveridge-terv szerint a baleseti kártalanítás feltétele az, hogy a balesetet szenvedett alávettette magát a kereső munkára való kiképzésnek. Viszont ilyen rendelkezést a magyar társadalombiztosítás nem ismer.

Ezzel szemben nálunk két éven túl is kap járadékot, aki munkaképességének legalább 25%-át veszítette el a baleset következtében.

Ipari társadalombiztosításunk tehát a balesetbiztosítás terén sem marad az angol javaslat mögött.

.

Az *öregségi* biztosítás szolgáltatásában a Beveridge-terv szerint a 65 éves férfi munkavállaló és a 60 éves nő részesülne. Az öregségi járadék olyan férfi részére, akinek nem kereső házastársa van (együttes tétel az illető és a házastársa részére) heti 40 sh., az egyedül álló férfi vagy nő és az

olyan férfi részére, akinek kereső házastársa van heti 24 sh., két gyermek után 8-8, összesen 16 sh., vagyis az eltartott feleség és két gyermek után együttesen heti 56 sh. lenne.

A magyar társadalombiztosítás mind a férfi, mind a nő részére 65 éves életkor elérése esetén ad öregségi járadékot. Ez a járadék két részből áll: egy fix összegből (évi 120 P) és egy fokozódó járadékrészből. A fokozódó járadékrész a kötelező biztosítás alá eső munkaviszony egész tartama alatt elért összeresetnek kb. 1%-a. Ezenfelül járt 1942-ben az átmeneti járadékpótlék.

A rokkantsági biztosítás szolgáltatásainak előfeltétele mindkét biztosításban a biztosított megrokkánása. A Beveridge-terv munkaképtelenségről beszél. A magyar biztosítás szerint rokkant az, aki nem tudj a megkeresni egy munkaképes, hasonló foglalkozású biztosított átlagos keresetének felét (tisztviselő), illetőleg egyharmadát (munkás).

Itt már nagyon nehéz az összehasonlítás. Azt hiszem azonban, nem igen tévedek, ha következőképpen állítom szembe a két szolgáltatást:

Az angol terv szerint az egész munkaviszony alatt a férfimunkások átlagos keresetében (heti 102 sh.) részesülő férfimunkás 65 éves korában (40 évi munkát feltételezve)

a) ha egyedülálló vagy ha felesége keres, 40 évi munkaviszonya alatt elért összeresete 0.59%-át,

b) ha nős és felesége nem keres (együttes járadék), a 40 évi munkaviszonya alatt elért összeresete 0.98 %-át,

c) ha nős és 2 gyermeke van, munkaviszonya alatt elért összeresete 137 %-át kapná évi járadék címén.

A magyar társadalombiztosítás rendelkezése szerint a biztosítási viszonyban elért tényleges összereset kb. 1%-án (a fokozódó járadékon) felül még egy fix alapösszeg is megillet évenkénti járadék címén minden munkavállalót. A 2 gyermekes járadékos pedig a járadék 20%-át kapja gyermekpótlék címén. Ennélfogva a 40 évi munkaviszony után öregségi járadékosállományba kerülő, a férfimunkások átlagos heti keresete összegét megkereső, nőtlen, magyar biztosított részére keresete nagyobb hányadát biztosítja öregségi járadék címén a magyar törvény, mint amit a Beveridge-terv javasol, férfimunkások átlagos heti keresete összegét kereső munkavállalók részére. A nős, 2 gyermekes járadékosok járadéka mindkét biztosításban körülbelül azonos százaléka a férfimunkások átlagos keresetének.

A férfimunkások átlagos kereseténél nagyobb keresetű angol munkások öregségi járadéka természetesen alacsonyabb %-a, viszont az alacsonyabb keresetű munkások járadéka magasabb %-a

lenne a tényleges keresetnek. A magyar társadalombiztosításban mind a nagyobb, mind az alacsonyabb keresetűeknél a fokozódó járadék és a gyermekpótlék változatlanul azonos, mindössze a járadéktörzs összegének állandósága idéz elő némi változást a %-ban fel- vagy lefelé.

Az angol tervezet annyiban előnyösebb a magyar törvénynél, hogy a teljes öregségi járadékot 20 évi átmeneti idő után (tehát ha 1945-ben életbe lépne a Beveridge-javaslat, akkor 1965-től kezdve) a 65 éves életkort elért férfi- és 60 éves életkort elért nőmunkavállalók részére az eltöltött munkaviszony tartamára tekintet nélkül meg akarja adni.

Viszont a magyar törvény mind az öregségi, mind a korra tekintet nélküli rokkantsági járadékot azok részére is megadja, akik tovább dolgoznak; sőt a tovább dolgozók tovább szaporíthatják a járadékuk összegét. Az angol javaslatban tervezett teljes öregségi járadékot ellenben csak azok kapnak, akik lemondanak minden kereső munkáról. A magyar törvény járadékot ad a tisztviselők, művezetők stb. munkaképes özvegyeinek is; az angol javaslat özvegyek részére csak átmeneti támogatást ad.

Emellett az angol tervezet szerint az öregségi járadéka a teljes jogosultság csak akkor következhetik be, ha a biztosított személy a terv életbelépésétől számítva a nyugalombavonulási korhatár eléréséig minden évben átlagosan legalább 48 járulékot befizetett. A magyar biztosítás szerint ellenben nem a befizetés, hanem a biztosítási viszony az irányadó; vagyis ha a biztosított egyén munkaviszonya alatt érte soha egy járulékot sem fizettek (!), nemcsak az alapjáradékot, de a biztosított munkaviszonya minden hetére a fokozódó járadékrészt is megkapja. Ez pedig igen lényeges különbség.

*

Az *anyasági* segély a Beveridge-terv szerint 13 héten át 36 sh. lenne. Ez az összeg a női ipari munkások adagos heti keresetének (47 sh.) 76.6%-a.

A mi biztosításunk a biztosított nő részére a heti tényleges keresetének megfelelő napibérosztály átlagos napibérének az OTI-nél hetenként 70 %-át, a MABI-nél hetenként 116.6 %-át adja 12 héten át.

*

A *temetkezési* segély a Beveridge-terv szerint mindenki részére 20 font, vagyis a férfimunkások átlagos napi keresetének kereken 24-szerese, a nőmunkások átlagos napi keresetének kereken 48-szorosa lenne, míg nálunk minden napibérosztályban az átlagos napi bér 30-szorosa.

Az angol tervezet és a magyar tényleges ipari biztosítási szolgáltatások egymás mellé állítása tehát azt mutatja, hogy (a szolgáltatások legfontosabb nemeinél)

a) az angol rendszer ugyanazokat a szolgáltatási nemeket adná minden munkásnak, keresete nagyságára tekintet nélkül, míg a magyar biztosítás a keresethez igazodó szolgáltatást ad;

b) a keresethez viszonyítva a magyar ipari biztosítás szolgáltatásai általában nagyobbak az angol javaslatnál;

c) a szolgáltatások élvezetének előfeltételei súlyosabbak az angol javaslatban, mint nálunk.

És ha befejezésül még azt is figyelembe vesszük, hogy míg az angol szolgáltatás csak javaslat, nálunk pedig a szolgáltatások mind – immár évtizedek óta – komoly valóságok, akkor tisztán állhat mindenki előtt, hogy ha iparunk fejlődését a külföld meg is előzte, társadalombiztosításunk juttatásai ott sem maradnak a nagy ipari államok szolgáltatásai mögött, ahol kivételesen nem haladnak egészen az élen.¹

¹ A keresetnek és segélyeknek számtani összevetésével, mely nincs tekintettel a szolgáltatások abszolút értékére, a tárgyalt kérdést természetesen nem tarthatjuk kimerítettnek s arra alkalomadtán még visszatérünk. (Szerk.)

A GYERMEKKORI TÜDŐGÜMŐKÓR ÉS A SZOCIÁLIS BIZTOSÍTÁS

ÍRTA:

ROHRBÖCK FERENC

A MABI az 1942 évben tagjainak betegség esetére szóló ellátásán kívül tervbe vette és jórészt meg is valósította azt a minden megbiztosító intézet előtt eszményként lebegő feladatot, hogy tagjait ne csak meggyógyítsa, ha betegek, hanem őket elsősorban a betegségetől óvja meg. Feladatának megoldására az ú. n. népbetegségek: a gümőkór és nemi betegségek ellen állította csatasorba erőit. A tagok ezrei jelennek meg a MABI szűrővizsgálatain, amelyeknek célja, hogy kiszűrje belőlük azokat, akik akár tüdőbetegek, akár e betegségre hajlamosak és őket egyrészt meggyógyítani igyekeznek, másrészt esetleges fertőző állapotukban mind otthonukban, mind munkahelyükön a továbbfertőzéstől kikapcsolhassa. A biztosítottak maguk is láthatóan komolyan értékelik a MABI törekvését, mert olyan számmal jelennek meg a szűrővizsgálatokon, hogy a becsületes törekvés minden bizonnyal meghozza majd a komolyan értékelhető eredményeket is. Ám e vizsgálatok korántsem oldanak meg minden kérdést, mert a tagoknak családtagjaik is vannak, akik vagy állandóan a beteg környezetében élnek, vagy maguk a betegség csirahordozói. A vizsgálatok tehát csak akkor adhatnak kielégítő eredményt, ha azokat kiterjesztik a gyermekekre is. Ezért a MABI a gyermekek egészségügyi vizsgálatát a gyermekgyógyászati rendelésekre bízta. Itt szeretném lerögzíteni, hogy magam még jóval a híres Neuber-féle

gyermekegészségügyi vizsgálatok előtt tervbe vettem (akkor még a Stefánia-szövetség keretén belül, majd az iskolákra is kiterjesztve) az összes csecsemők és gyermekek gümőkórra vonatkozó vizsgálatát, de ez akkor nem sikerült, mert hiányzott a szülők beleegyezése. Amikor aztán a Neuber-féle, mindenre kiterjedő gyermekvizsgálatok fényesen igazolták e vizsgálatok szükségességét, új erő és biztatást nyertem a jövőre és most már a MABI-rendelés keretein belül próbáltam keresztülvinni, hogy minden a rendelkezésre kerülő gyermek gümőkór- és luesfelderítő vizsgálat alá essék. Az első lépés az volt, hogy maguk a vizsgálatok bizonyos tervszerűség szerint végeztessenek s azok eredményei megfelelően le is legyenek rögzítve úgy, hogy bárki pillanatszerűen kaphasson arról a gyermekről, aki elébe kerül. Ennek keresztülvitelére szükségesnek láttam, minden elé kerülő gyermekről kartoték-lap felfektetését, amelyet a következőképpen állítottam össze:

(Lásd ábrát a következő lapon.)

Gyors áttekinthetőség végett a fiúknak és a lányoknak más-más színű a lapja (nálunk sárga és kék). A kartoték-lap első oldalán általános tájékoztató adatokat tartalmazó kérdések vannak, amelyekre részben aláhúzással, részben beírt válaszokkal lehet válaszolni. Az adatok elsősorban személyiek, továbbá a születésre vonatkozóak (születési súly, időreszületettség vagy koraszülöttség – utóbbi esetben hány hónapra). A lap a további-

T ₀		T ₁		T ₂											
Magánalkalmazottak Biztosító Intézete															
GYERMEKOSZTÁLY				Vénykönyv száma: _____											
A biztosított neve: _____		A gyermek neve: _____		Tagságát igazolta:											
Foglalkozás: _____		Kora: ____ év ____ hó. Születési súlya: _____		Kiallott fertőző betegségek:											
A munkaadó: _____		Időre született. Koraszülött, ____ óra.		Mo : Pa : Pert: Va : Sc : Dy : Di : Ty : Pn :											
Eddigi tápl.: _____				Ab: term. művi.											
Lakásviszonyok		Lakás: ____ ker. _____-utca ____ sz. ____ em. ____ ajtó		Wa:											
Vidéken: _____-utca ____ sz. ____ em. ____ ajtó		Alápincézett van száraz nedves világos sötét		Pirquet:											
Terheltség, öröklődés		<table border="0"> <tr> <td>Elme</td> <td>Apa _____</td> <td rowspan="2"> </td> </tr> <tr> <td>Anya _____</td> <td></td> </tr> <tr> <td>Tbc.</td> <td>Apa _____</td> <td rowspan="2"> VÉRCSOPORT Apa: Anya: Gyermek: </td> </tr> <tr> <td>Anya _____</td> <td></td> </tr> </table>		Elme	Apa _____		Anya _____		Tbc.	Apa _____	VÉRCSOPORT Apa: Anya: Gyermek:	Anya _____		V. a. s.	
Elme	Apa _____														
Anya _____															
Tbc.	Apa _____	VÉRCSOPORT Apa: Anya: Gyermek:													
Anya _____															
Testv.		Élő testvérek: _____ a betegség (miben halt meg): _____		Ts: Th:											
Elhalt testvérek: _____															
Kórelőzmény															

akban az általános egészségügyi adatokra tér ki, különösen a terheltségekre (elme-, idegbaj, gümőkór) mégpedig mind az apai, mind az anyai ágra vonatkozóan, könnyen érzékelhető ábrába való beírás útján, aminek kiegészítő része a lap ugyanezen oldalán az erre vonatkozható és elvégzendő speciális vizsgálati eredmény (Pirquet, Wa. eredménye) és esetleg a szülők ilyen irányú adata (abortusok száma, minősége, szülő Wa.-ja). Különösen a gümőkór szempontjából igen fontos az előzetesen kiállott fertőző betegségek ismerete és annak ideje. Ezért a kartotéklapon a heveny fertőző betegségek kezdőbetűi vannak felsorolva. A megfelelő fertőző betegség kezdőbetűinek aláhúzásával jelezhető annak kiállása, az utána beírt évszámmal pedig annak ideje.

Külön rovat utal a testvérek számára, az elhalt testvérek halál-okára. Igen fontosnak tartottam az általános szociális egészségügyi adatok ismeretét is, így különösen a lakásviszonyokét. Ezért a személyi adatok alatt a lakásra vonatkozó részletes adatok kerülnek feljegyzésre. A szobák számának, fekvésének, a mellékhelyiségeknek feltüntetésére egy keresztátlókkal ellátott négyszög szolgál; annyi vonalat kell húzni a megfelelő égtáj kerületére vagy átlójára (utcai lakásnál a kerületre, udvari lakásnál az átlókra, és pedig a négy égtáj a négy oldalon jelezve lévén, a megfelelő oldalra), ahány szobából áll a lakás. A mellékhelyiségek a négyszög peremén vannak jelezve, s így a megfelelők bekarikázásával azok is könnyen és gyorsan érzé-

kelhetők. A lakásnégyyszög alatt lévő üres térbe az ott lakók száma kerül feljegyzésre, és pedig a felnötteket annyi karikával, a gyermekeket annyi ponttal jelezzük, ahány azoknak száma. Nem hangsúlyozhatom eléggé, mennyire fontos ez az általános tájékozódás és a gyors áttekinthetőség, különösen ott, ahol csak rövid percek állnak a vizsgáló orvos rendelkezésére. A kartotéklap alsó része az anamnézis felvételére szolgál, a hátsó oldal pedig a rövid de kurzus és terápia részére van fenntartva a jelentkezési dátumok esetről esetre való bejegyzésével. Az általam összeállított kartotéklapok most már közel hat év óta igen jól beváltak. Az egészségügyi kutató munkában ma szinte nélkülözhetetlen adatok vannak összegyűjtve, amelyeknek esetleg a gyermek jövője szempontjából is döntő fontosságuk lehet.

Az adatgyűjtő kartotéklapok bevezetésének első évére (1937) vonatkozó adatok a következőket mutatták:

1937-ben a MABI 1. sz. gyermekrendelésén összesen 2320 család jelentkezett gyermekeivel, és pedig 1338 fiú és 1310 leány, összesen 2648 gyermekkel. A gyermekek korszerinti megoszlása a következő volt:

0-1 év közötti	359
1-4 év	438
4-7 év	578
7-14 év	<u>1273</u>
Összesen:	2648

A szülők foglalkozása szerint:

Tisztviselő volt:	827
Keresk. alkalm. „	340
Zenész „ ...	78
Egyéb „ ...	<u>1075</u>
Összesen:	2320

E 2320 család közül Budapesten lakott: 1897, vidéken (jórészt Pestkörnyéken) 423.

A lakás száraz volt	2287 családnál
Nedves volt	33
Utcai fekvésű volt:	899
Udvari fekvésű volt.....	1421
Alápincézett volt	2089
Alá nem pincézett volt	231

A 2320 család közül:

1 szobás lakása volt	96 családnak
1 szoba-konyhás volt	957 »
2 szoba-konyhás volt	220 »
3 szoba-konyhás volt	190 »
4 v. több szobás volt	37 »

A lakás komfortos (fürdőszoba, WC, előszoba) volt.....	97 lakásnál
A lakás félkomfortos (csak WC volt a lakásban) volt	876 „
Semmi komforttal nem rendelkezett (WC sem volt):	468 „

A lakások népesedési száma a felnőtteket és gyermekeket együtt véve a következő volt:

Egy lakásban 2 lakó	30 családnál
Egy lakásban 3 lakó	893 „
Egy lakásban 4 lakó	744 „
Egy lakásban 5 lakó	346 „
Egy lakásban 6 lakó	182 „
Egy lakásban 6-nál több lakó... 125 „	

A lakásviszonyokat összefoglalva azt látjuk, hogy túlnyomó többségben az egyszobás és az egyszoba-konyhás lakások szerepelnek, bár feltűnően jó, legalább is aránylagosan jó adatok mutatkoznak a lakások ú. n. komfortossága szempontjából, ami azt bizonyítja, hogy a MABI-tagok nagyobb része súlyt helyez az egészségügyi nagyobb kényelemre is, mert csak alig 20%-ban nincs a lakásban semmi komfort, így WC sem. Külön kiemelendőnek tartom, hogy az egy lakásban lakók száma aránylag alacsony.

A gyermekek különleges vizsgálatait az alábbi összeállítás adja:

Tbc-s terheltség kimutatható volt apai ágon 110 esetben, anyai ágon 167 esetben. Ideges terheltség apai ágon 35 esetben, anyai ágon 25 esetben, apai és anyai ágon közösen: 4 esetben.

A vizsgált 2648 gyermek közül a gümőkórra vonatkozólag Pirquet pozitív volt: 171 esetben. A röntgennel kimutatható elváltozásokat akkor négy csoportba osztottuk be:

Röntgen negatív volt:	1899
Iniciális elváltozások (+)	503
Kifejezett, de mérsékelt elváltozások	
(++)	227 793
Kifejezett és előrehaladottabb elváltozások (+++)	63

Evvel szemben klinikailag tbc-gyanús vagy kifejezett tünetek csak 593 esetben voltak.

Nem érdektelen a kiállott hevenyfertőző kórok ismerete.

Morbillit (kanyarót) kiállott	705
Scarlatinát (vörhenyt) kiállott	372
Pertussist (szamárköhögést) kiállott.....	524
Diptériát kiállott	191
Dysenteriát (vérhast) kiállott.....	5
Ty. abd.-t (hastífuszt) kiállott.....	16
Varicellát (bárányhimlőt) kiállott.....	516
Parotitist (fültömirigygyulladás) kiállott.....	27
Rubeolát kiállott.....	7
Pneumoniát (tüdőgyulladást) kiállott.....	79

Feltűnő a kanyarónak és a szamárköhögésnek nagy szereplése, mint amelyek a tbc előkészítésében nem kis szerepet játszanak. Ezeket joggal nevezhetjük népbetegségeknek, mert terjedésük elsősorban ott a legnagyobb, ahol a lakottsági viszonyok is rosszabbak, így a többgyermekes családoknál és a zsúfoltabb lakásokban. Ha ezekhez hozzávesszük a kaszárnyaszerű építkezések közös udvarait, játszótereit, akkor könnyen érthető lesz, különösen járványok idején, a gümős megbetegedések erős fellángolása. Amikor tehát népbetegségről beszélünk, sohasem hagyható figyelmen kívül a lakásviszonyok ismerete s ezért tartom rendkívül fontosnak a gyermekek egyéni lapjain a szociális viszonyoknak különös gonddal való felvételét és figyelemmel kísérését.

Lueszes terheltség kimutatható volt apai ágon 2 esetben, anyai ágon 70 esetben. Wassermann pos. volt: 11 gyermek, klinikailag manifest lues congenita 3 esetben. Érdekesekek az abortusoknak erre vonatkozó számai. Bevallott művi abortus volt 225 esetben, míg természetes abortusról 261 esetben tettek említést.

*

Adataimat állandóan továbbgyűjtöttem és amikor az 1942 évben a MABI-ban bevezették a már említett szűrővizsgálatokat, s ezeknek keresztülvitelét a gyermekeknél a gyermekrendelésekre bízták, a már ismertetett adataink birtokában adagyűjtéseinket csak ki kellett egészíteni, illetőleg az idők változásának megfelelően módosítani. A gyer-

mekek átvizsgálása a következő alapelveken nyugszik. Minden gyermekgyógyászati vizsgálatra jelentkező gyermek kivétel nélkül az előadott panaszain kívül tbc- kivizsgáláson is keresztülesik. Ennek előfeltétele a már az előzőkben ismertetett adatgyűjtő kartotéklap igen pontos kitöltése. Különös súlyt helyezek a lakásviszonyok és népességviszonyok, nem különben a gümős és lueses öröklési viszonyok ismeretére. Ott, ahol a szülők valamelyike vagy mindkettőjük gümösbetegsége jut tudomásunkra, a gyermek vizsgálatával egyidejűleg utasítjuk a szülőt vagy szülőket, hogy a mi beutalásunkkal jelentkezzenek önmaguk is tüdővizsgálatra, s annak írásos eredményét hozzák vissza magukkal, hogy az a gyermek kartotéklapjára rávezetve, aláhúzáva, állandóan szem előtt legyen. Fordítva: a tüdőgondozónál betegnek talált szülőket is – gyermekeik kivizsgálása végett – utasíthatják a gyermekrendelésen való megjelenésre. (Hogy ennek ismerete mennyire fontos, nem szükséges hangsúlyozni.) Az első vizsgálatra jelentkező gyermek már a vizsgálat előtt Pirquet-oltásban részesül. Hogy a tuberculin-fogékonyságot milyen módon állapítsuk meg, erős vita és érvelések sorozata után a Pirquet-oltás mellett döntöttünk. El kell ismerni, hogy egyéb érzékenységi próba, pl. a Mántoux, biztosabb eredményt mutat, ám nagytömegű rendelésen, kifogástalan technikával végzett intracutan próbát aligha lehet tömeges vizsgálatoknál kívánni. A Pirquet eredményét a következő napra berendelt gyermek törzslapjára – leolvasás után – feljegyezzük pos. vagy neg. jelzéssel és kelettel; pozitív esetben a reactio fokát 1, 2 vagy 3 keresztrel jelezzük, kétes esetben pedig bizonyos idő múlva újra berendeljük, vagy erős gyanú esetében Mantoux-t végzünk.

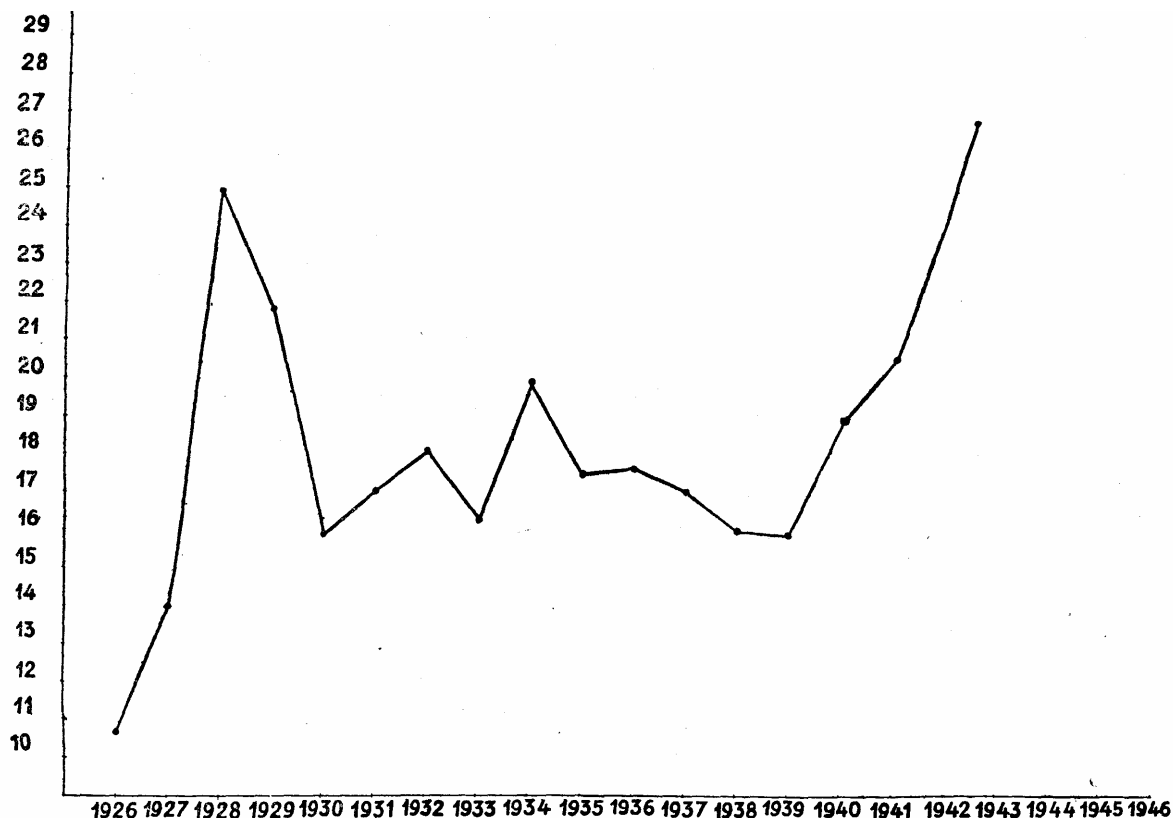
Az előadott panaszok mellett minden gyermek mind az általános fejlettség és tápláltsági viszonyok, mind esetleg a hajlamossá tevő körülmények feltüntetésével, különös gonddal, tüdővizsgálaton esik keresztül, aminek támogatására a vizsgálat befejezte után röntgenvizsgálatra kerül. A vizsgálatok eredményének összefoglalása végett a gyermeket újra be kell mutatni, mikor is a végzett Pirquet-oltás leolvasása és a röntgen-eredménynek a klinikai lelettel való összehasonlítása adja a végleges eredményt, illetve a gyermeknek tbc szempontjából való osztályozási lehetőségét. Ott, ahol akár a löntgen (a továbbiakban: R.), akár a Pirquet, akár a klinikai lelet, vagy akár ezek mindegyike többé-kevésbé nagyobb fokú elváltozást mutatnak, a R. átvilágítást kiegészítjük felvétellel és egyidejűleg vérsejt-süllyedést is végeztetünk. E vizsgálatok összessége adja meg a lehetőséget a döntésre az osztályozás szempontjából.

Ez az „osztályozás” ismételten szerepelt már eddig. Mit akarunk ezzel jelezni?

Amikor a gyermekszereget ismételt vizsgálat alá vesszük, ezt azért tesszük, hogy a gyermekeket a gümös fertőzöttség szempontjából csoportokba oszthassuk. Nem volt könnyű feladat dönteni, milyen csoportok legyenek. Hosszas megfontolások és megbeszélések után az összes gyermekeket három csoportba osztjuk, mégpedig: 1. T_0 ; ebbe a csoportba azokat sorozzuk, akiknél sem a klinikai vizsgálat, sem a R., sem az érzékenységi próba nem adott támpontot sem a tuberculosisra (az utóbbiakban: T.), sem pedig a T.-vel való fertőzöttség gyanújának felvételére. Ezzel a csoporttal és az e csoportba való oszthatósággal könnyen végezhetünk, mert ha a negatív bőrpróba és klinikai lelet mellett a R. is negatív, vagy csak a hilusok kissé dúsabb voltát mutatja, a gyermeket T. szempontjából épnek tekinthetjük és az egészségesek csoportjába sorozhatjuk.

Nehezebb a döntés egyéb esetekben. Hosszas megfontolás alapján arra az álláspontra helyezkedtünk, hogy a negatívnak nem tekinthető eseteket ismét két csoportba osztjuk, és pedig olyanokra, akiknél a T_1 -fertőzöttség valamilyen módon és formában, esetleg enyhébb klinikai vagy R.-elváltozással, de feltétlenül kimutatható és bizonyítható (T_1) és olyanokra, akiknél a fertőzöttségen felül még bizonyos kifejezett pozitív gümös elváltozás is kimutatható (T_2) a fertőzőképesség vagy arra való hajlam, szétesés többé-kevésbé kifejezett tüneteivel. E csoportba azokat soroztuk, akiknél a klinikai tünetek bizonyosan gümös elváltozásokat mutattak, akár intra-, akár extrapulmonálisan, vagy a klinikai tünetek nem voltak ugyan biztosan gümös jellegűek, de a pozitív Pirquet mellett a mellkas R. kifejezett T.-s elváltozást mutatott. Magam is tudom, hogy e beosztás nem tökéletes, de amikor ilyen nagytömegű átvizsgálásról van szó, kell valamilyen kiindulópont, amelyen állva beteganyagunkat osztályozni képesek vagyunk. Az idők folyamán, majd ha nagy beteganyag pontos átvizsgálása és hosszabb észlelése után a megfelelő kórképek és kórlelfolyások előttünk állnak, a finomabb csoportosítás talán könnyebb lesz.

17 év előtt, amikor a MABI gyermekrendelésének vezetését átvettem, ez a beteganyag aránylag szerény keretek között ingadozott, évi kb. 10.000 beteggel. Már a következő évben a betegforgalom erősen megkétszereződik, három év múlva pedig egy második rendelés beállítása válik szükségessé, amire betegforgalmam átmenetileg csökken, de mihamarabb újabb erős szaporodás észlelhető, úgyhogy a legutolsó évben a beteganyag már közel a háromszorosa a 17 év előttinek, annak ellenére, hogy a második rendelés körülbelül hasonló számú beteganyagot lát el. Ezt az óriási mértékben megnagyobbodott beteganyagot az alábbi görbe ábrázolja (a baloldali számoszlop a betegek számát mutatja ezekben, az alsó számsor az éveket jelzi):

Ez a görbe különböző szempontból érdekes és tanulságos. Nemcsak a betegek abszolút számának óriási megszorodását mutatja, viszonyítva a 17 év előttihez (ha a párhuzamosan működő II. sz. rendelőt is mellé állítom, a betegek száma a 17 év előtti betegeknek kb. a hatszorosa), hanem azt is igazolni látszik, hogy ezek a rendelések jel megfelelnek hivatásuknak és a MABI-tagok nemcsak akkor hozzák el gyermekeiket, amikor a betegség kifejezettsége miatt a sürgős orvosi segítség indokolt, hanem az ú. n. megelőző vizsgálatok is nagy számmal szerepelnek a rendeléseken. Látjuk ezt különösen az iskolai év kezdetén és végén, amikor a szülőnek az a kérdése, nincs-e valami baja a gyermeknek, mehet-e az iskolába, tornászhatik-e, járhat-e nyilvános iskolába, vagy pedig nem ártott-e meg az iskola, hová menjenek a gyermekkel nyaralni, van-e valami különös tanács vagy utasítás a nyaralás alatti időre? De látjuk ezt a nagyobb iskolaszünetekben (karácsony, húsvét) is, amikor a szülők a szünetet felhasználják arra, hogy gyermekük egészségi állapotára felvilágosítást és tanácsot kapjanak, főleg akkor, ha a gyermek intézetben tanul és csak a szünetre jön haza. Hangsúlyoznom kell ezeknek az időszaki ellenőrzővizsgálatoknak helyességét és szükségességét különösen, amikor - sajnos elég sok esetben - a szülők elváltan élnek és a gyermek vagy az egyik szülőnél, vagy intézetben nevelkedik, s így a gyermeke jövőjéért aggodó másik

szülő elvált házastársának a gyermekkel való bánásmódját, törődését akarja ellenőriztetni. Beteganyagunkban a házasságon kívül született gyermekek száma - akiket esetleg idegen környezetbe, nevelőszülő dajkaságába adtak és a gyermeket a rendelésre hozó szülő a nevelőszülő gondozását kívánja ellenőriztetni - igen kevés. Általában a MABI-családok rendezett családi viszonyok közt élnek, kivéve a sajnos elég nagy számban szereplő elvált vagy különélő szülőket.

Amikor a MABI vezetősége a felnőttekre vonatkozóan elrendelte a gümőkór kiderítését célzó úttörő szűrővizsgálatok bevezetését, a gyermekrendelésen az ilyen irányú vizsgálatok már évek óta folytak, s így ebben az irányban már elég bő tapasztalattal rendelkezünk.

A tapasztalat vezetett arra a további lépésre, hogy a gyermekeket mind a saját jövőjük, mind a családjuk érdekében a gümőkórra vonatkoztatva osztályozzuk.

Az I. és II. sz. gyermekrendelésen - a gyermekeket koruk szerint is csoportosítottuk - vizsgálatra került és gümőkór szempontjából az előbbieken vázolt megfontolások alapján osztályozott gyermekek közül gümőkór mentes (T_0), gümőkórral fertőzött (T_1), illetve kifejezett gümőkóros tüneteket mutató (T_2) gyermekek 1942 évre vonatkozó összeállítását mind a két rendelésen az alábbi tábla mutatja:

	I. gyermekrendelés						II. gyermekrendelés								
	0-7 év	1-4 év	4-7 év	7-14 év	Összesen	Vég-összeg	0-1 év	1-4 év	4-7 év	7-14 év	Összesen	Vég-összeg			
T ₀	Fiú	479	402	240	342	1463	} 2894	52.6%	273	248	141	185	847	} 1862	58.8%
	Lány	464	370	223	374	1431			328	381	119	187	1015		
	Össz.	943	772	463	716	2894			601	629	260	372	1862		
T ₁	Fiú	101	317	301	485	1204	} 2302	41.9%	5	16	155	264	440	} 1016	32.2%
	Lány	116	258	251	473	1098			7	73	134	362	576		
	Össz.	217	575	552	958	2302			12	89	289	626	1016		
T ₂	Fiú	10	39	35	79	163	} 304	5.5%	1	4	24	93	122	} 286	9.0%
	Lány	18	42	36	45	141			2	12	38	112	164		
	Össz.	28	81	71	124	304			3	16	62	205	286		
		9.8%	26.6%	23.3%	40.7%			5500							
		1.4%	5.6%	21.6%	71.7%										
															3164

E táblázatból érdekes tanulság vonható. Amíg a betegforgalom a saját rendelésen erősen túlhaladja a második párhuzamos rendelését, az intaktnak mondhatók százalékos arányszáma nagyjában azonos mindkét rendelésen, a T₁-esek már kb. 20% eltérést mutatnak a II. rendelés javára a T₂-esek száma pedig már közel 50%-ban nagyobb a II. rendelésen, mint az első. Különösen kiemelendőnek tartom azt, hogy mindkét kimutatásban a gümösnek mondható T₂-esek közül mindenütt a lánygyermek vezetnek erős számmal a fiúk előtt.

A T₂-esek kor szerinti megoszlását külön figyelem illeti meg. Mert mind a számszerinti elosztás, mind az ebből adódó százalék az első életév előtt a legalacsonyabb, míg a korról arányosan erős emelkedést mutat.

Az I. rendelés 5500 új betege közül többekévébbé, de kifejezetten gümösnek találtunk 304 gyermeket, közülük 28 (9.8 %) az 1 év alatti korra esik, 81 (26.6%) az 1-4 évre, 71 (23.3%) a 4.7 évre és 124 (40.7%) a 7-14 évre. A II. rendelésen 3164 új betegből a gümösnek talált 286 beteg közül 3 (1.4%) volt az 1 éves kor alatt, 16 (5.6%) az 1-4 éves korra, 62 (21.6%) a 4.7 éves korra és 205 (7.17%) a 7-14 éves korra jut.

A saját I. rendelésen ezenkívül különös figyelmet szenteltem az öröklődési, illetve terheltégi viszonyoknak. Az erre vonatkozó összeállítást az alábbi táblázat mutatja, a családi terheltéget pozitívnak (+) illetve negatívnak (-) jelezve az összeállításban. E terheltég vonatkozik nemcsak a szülőkre, hanem a felmenő vagy oldalági rokonokra is, ha együtt-laknak a gyermekkel.

0-1 év												1-4 év											
Fiú						Leány						Fiú						Leány					
családi terheltég						családi terheltég						családi terheltég						családi terheltég					
+			-			+			-			+			-			+			-		
T ₀	T ₁	T ₂	T ₀	T ₁	T ₂	T ₀	T ₁	T ₂	T ₀	T ₁	T ₂	T ₀	T ₁	T ₂	T ₀	T ₁	T ₂	T ₀	T ₁	T ₂			
44	15	4	435	86	6	34	23	4	430	93	14	50	35	8	352	282	31	31	23	12	339	295	30
63			527			61			537			93			665			66			604		
590						598						758						670					
1188												1428											

4—7 év							7—14 év																				
F i ú			L e á n y				F i ú			L e á n y																	
családi terheltség			családi terheltség				családi terheltség			családi terheltség																	
+			-				+			-																	
T ₀	T ₁	T ₂	T ₀	T ₁	T ₂	T ₀	T ₁	T ₂	T ₀	T ₁	T ₂	T ₀	T ₁	T ₂													
34	51	5	206	250	30	25	38	6	98	213	30	33	57	18	309	428	61	44	62	11	330	411	34				
90			486				69			411				108			798				117			775			
576						510						906						892									
1086														798													

Az itt közölt számadatok erősen igazolják azt a kiindulásomat, hogy csak úgy és akkor lehet a tbc elleni küzdelem hatásosságáról beszélni, ha nemcsak magát a beteget, hanem annak környezetét is ismerjük. Ezért ma már nem elégszem meg az egyszerű ténynek az ismeretével, hogy a szülő v: gy szülők tbc-sek, hanem minden alkalommal megkeressük a tüdőgondozót vagy a szűrőosztályt s részletes leletet kérünk a beteg hozzátartozóól, ami azután a gyermek törzslapján feltűnően szerepel s így minden alkalommal szem előtt van, ahányszor a gyermek vizsgálatra kerül. Ám mindezeknek az ismerete sem elég annak elbírálására, hogy mi a tennivalónk, ha nem ismerjük a beteg környezetét, lakásviszonyait. Erre mutattam rá akkor, amikor az általam bevezetett törzslapok lakáshigiénés viszonyait feltüntető adatgyűjtését és annak ábrázolását ismertettem. Ezeknek az adatoknak gondos mérlegelése komoly segítséget adhat, ha valóban nemcsak a betegséget, hanem a beteget is gyógyítani akarjuk.

A gümőkórra vonatkozó adattárunk azonban csak akkor lesz kerek egész, ha a beteg gyermekek sorsát és betegségük további lefolyását is ismerjük és ismertetjük. Az I. rendelkezés jelentkezett 5500 új gyermek közül a negatívnak osztályozott (T₀) 2894 gyermek sorsa a továbbiakban a T szempontjából nem érdekelt már. A valamelyes vagy valamikori fertőzést mutató, de betegnek nem tartható (T₁) 2302 gyermek sorsa a továbbiakban csak annyiban érdekelt, hogy ezeknek klinikai és röntgenleletei minden megjelenésükkor szemünk előtt lévén, fokozott gonddal tudtuk őket ellenőrizni esetleges más betegség esetén is, de különösen akkor, ha valamilyen a tbc szempontjából különösen számbavehető betegséget álltak ki (pl. kanyaró, számarköhögés, erythema nodosum). Predisponált vagy már fertőzött szervezetben ezek sokkal nagyobb roncsolásokat végezhetnek, mint az egészséges szervezetben. S ha figyelmünk erre irányul, aligha érhetnek meglepetések. Ennél a csoportnál

tehát megelégedtünk a fokozott ellenőrzéssel és a tüneteknek gondosabb mérlegelésével.

A legfontosabb volt a tbc szempontjából valóban betegnek talált gyermekek ellenőrzése és betegségük lefolyásának ismerete.

Az I. rendelkezés T-nek osztályozott 304 gyermek az új betegeknek elég magas (5.5) százalékat tesz ki. Igaz ugyan, hogy az egész évi betegforgalomhoz (27.176) viszonyítva ez az arányszám persze lényegesen alacsonyabb (1.1%), de még akkor is olyan szám, amellyel komolyan törődni kell.

A szűrés útján kihalászott 304 gyermek sorsát különös gondoskodással vettük kézbe. Minden a tbc-vel kapcsolatos és felhasználható vizsgálatot elvégeztünk náluk (tuberculin-próba, vérszejtsülyedés, esetleg vérkép, röntgen-felvétel) és mindezeknek gondos mérlegelése után határoztuk el magunkat a kezelés mikéntjére. A 304 gyermek közül állandó ellenőrzésünk alatt volt 259, észlelésünk alól 45 a továbbiakban elkerült (elköltözés, tagság megszűnés), így 259 gyermek betegségének pontosabb észleléséről tudunk beszámolni.

Közülük 3 Koch pos. cavumos volt. Ebből 2 intézeti (kórház ill. szanatórium) beutalás után lényegesen javult, 1 ambuláns kezelésben volt szintén lényegesen javulással. A többi Koch neg. volt és az is maradt.

A Pirquet pos. volt 71 (28.1%), kétes volt 6 (2.7%), negatív volt 126 esetben (48.7%), míg a fennmaradó 46-nal, tekintettel a 10 év körüli vagy azon túli korra, Pirquet-oltás nem történt.

A vérszejtsülyedés fokozott volt 69 esetben (26.6%), normális volt 60 esetben (23.1%), nem végeztünk (külső körülmények miatt) 30 esetben.

Gyógykezelésünk irányát négy főcsoportra oszthatjuk. A kiszűrt 304 eset közül állandó ellenőrzésünk alatt volt és maradt 259, egyrésztüket a kórházba, illetve szanatóriumba utaltuk (5 eset), egy részüket vér kezelésben részesítettük, és pedig a szülőtől adott vérrrel, vagy saját vérrrel (50 esetben),

egy kisebb résznél (15 eset) R. mélybesugárzást alkalmaztunk, míg a többi esetben (189 eset) a rendelkezésre álló egyéb roboráló eljárást (gyógyszeres ill. tápszeres) alkalmaztuk az általános állapot feljavítására.

Ha az első év végével elvégzett ellenőrzővizsgálatokkal a beállott változást az eredmény szempontjából vizsgáljuk, nem lenne helyes az utánvizsgálatokat egy nevezőre hozni, tekintet nélkül arra, hogy a lefolyt idő alatt a gyermek milyen kezelésben részesült. Épp ezért már fentebb is külön csoportba foglaltam a gyermekeket abból a szempontból, hogy milyen kezelés történt. Az első csoportban, akiket gyógykezelés végett intézetbe utaltunk, mindegyik gyermeknél biztos javulást állapíthattunk meg.

A vérrel kezelték közül az esetek nagyobb többségben (30) mind a klinikai, mind a R. ellenőrzővizsgálatok szerint kétségtelen javulás volt észlelhető (egy ízben a kezdeti rosszabbodás után egy idő múlva volt csak a javulás észlelhető), 14 esetben lényeges változás az utóvizsgálatnál nem volt kimutatható, 6 esetben a vérkezelés ellenére is a folyamat előrehaladását állapíthattuk meg. Tehát a kezelés eredménytelen maradt.

A röntgen mélybesugárzást jórészt ott alkalmaztuk, ahol – főleg makacsul fennálló subfebrilitás eseteiben – más módon nem tudtunk a lázak ellen küzdeni. Az esetek jórésze ugyan nem rögtön, de mégis jól reagált s a lázak vagy mérséklődtek, vagy megszűntek. Hogy ez azután kizárólag a besugárzásra volt-e visszavezethető, vagy a már előzetesen alkalmazott egyéb gyógytényezőkre, arra nem tudok biztos választ adni.

Végül az esetek nagyobb felében az általánosan használt és a gyakorlatban könnyebben keresztülvihető roboráló eljárással kezelt eseteket említem meg (189 eset). Ide azok a gyermekek jutottak, akik vagy mert betegségük súlyossága nem volt olyan mérvű, hogy erélyesebb kezelést igényelt volna, vagy mert a szülők társadalmi adottsága (nagyobb elfoglaltság, messzelakás) miatt nem volt rá mód, hogy kezelések végett bejőjenek a rendelőbe. E 189 eset közül javult 121, változatlan maradt 40, rosszabbodott 28.

Felmerül most már a kérdés, melyik therapiás eljárás és mikor alkalmazandó, illetve tudunk-e következtetést vonni fenti adatainkból a gyermekkorra vonatkozólag.

Ha e kérdésekre válaszolni akarunk, sok különböző tényezőt kell tekintetbe vennünk. Az a tény, hogy nagytömegű ambuláns betegről van szó, nagyjában meg is adja a választ. Ahol a folyamat előrehaladása, rosszindulatúsága az időszakos ellenőrzések alatt bizonyossággal beigazolódik és vagy már nyílt folyamattá vált, vagy attól kell tartani, hogy mihamarabb azzá fog válni, azokat a bete-

geket ambuláns kezelésben tartani aligha indokolt, hanem őket gyógyintézetbe kell adni. Ezek annyira ismert dolgok, hogy e felett hosszabb megfontolást nem tartok szükségesnek.

Sokkal inkább érdemes azokkal az esetekkel foglalkozni, ahol az iskolaszanatóriumba való beutalás szükségessége merülhet fel. Ide természetesen az előbbi esetek a fertőzés már fennálló vagy várható lehetősége miatt nem kerülhetnek. Ezeknek gondos kiválogatása erősen lelkiismereti kötelessége az ambuláns észlelőknek. Másik kérdés azonban, hogy ezeknek kizárásával kik alkalmasak az iskolaszanatóriumokba való beutalásra anélkül, hogy azokat túlzottan és esetleg ok nélkül megterheljük. Annak tudatában ugyanis, hogy az iskolaszanatóriumok befogadó képessége igen korlátolt, nagyon megfontolandó a beutalás indikációja. Az eddigi – most már évekre terjedő – tapasztalataink arra a meggyőződésre vezettek, hogy három tényező alapos mérlegelése adhatja meg a kellő indikációt.

Az első tényező természetesen a gyermek betegségének foka, milyensége. Ezt pontosan körülírni igen nehéz feladat, erre a klinikai vizsgálaton kívül a röntgen, vérséjsüllyedés, tuberculinpróba, esetleg köpetvizsgálat eredményeinek összegezése adja meg a választ. A két legfontosabb adat közülük kétségtelen a klinikai vizsgálat és a röntgen. Talán a klinikai vizsgálati leletek közül kiemelendőnek tartanám az észlelő hosszabb megfigyelése után kétségtelen megállapítható könnyű hurutos hajlamot, ennek nehéz javulási hajlamát, ismételt lázas reakciós készségét, a röntgenleletből pedig a főleg hevenynek látszó, ú. n. frissnek imponáló elváltozásokat.

Messze vezetne ezeknek az indikációknak további részletezése és tudom, hogy nehéz feladat azoknak lehető pontos körülírása. Jelen összefoglaló értekezés nem is kíván ezzel bővebben foglalkozni, de szükségesnek tartom kiemelni, hogy evvel a kérdéssel, sőt csak evvel a kérdéssel, elsősorban a megbiztosító intézetek részéről követendő, lehető egységes állásfoglalás szempontjából esetleg az évről évre összeülő kongresszus külön kell hogy foglalkozzék.

A másik tényező magán a betegségen kívül a gyermek egyénisége, alkata. Példával illusztrálva: egy jól felépített, jó testi erőben lévő és legalább is közepesen táplált gyermek számárköhögés kiállása után, mérsékelte s a röntgenológusok által ismert periháris elváltozásokkal, jó otthoni körülményekkel még nem indikálja a megbiztosító intézet részéről az iskolaszanatóriumba utalást. Evvel nem mondom azt, hogy nem volna hasznos, ellenkezőleg! De a mai szűkös keretek között a legmegfelelőbbet és emellett a leginkább rászorultakat a legmegfelelőbb időszakban kell beutalni. Éppen ezért

gyermek törzslapján mindenkor igen kívánatos az általános testi állapotnak leírása, hangsúlyozása a rosszul fejlettségnek, gyenge csontrendszernek, astheniás alkatnak, s minden olyan tényezőnek, ami a gyermeknek a betegségekkel szemben való ellenálló képességére befolyással van vagy lehet. Ha valahol, úgy e helyen érvényesítendő az az elv, hogy soha se a betegséget, hanem a beteget gyógyítsuk. E helyütt fog érvényesülni annak a nagy előnye, hogy a gyermek valamely intézetben állandó ellenőrzés alatt áll – épp úgy, mint régen a jobb családok házi orvosainak kezei között, ahol a gyermek egész egyénisége ismeretes volt az őt kezelő orvos előtt. Amikor a MABI az ú. n. szűrővizsgálatait megkezdte és a gyermekekre is kiterjesztette, ennek nagy jelentőségét éppen abban látom, hogy a gyermek, mint a régi házi orvosi intézményben, állandó orvosi ellenőrzés alatt áll egészen a pubertás koráig és az orvos észleléseit bármily röviden, ha csak 1-2 szóval is, a gyermek törzslapjára feljegyzi. A gyermeket ért bármely nagyobb egészségügyi megrázkódtatás alkalmával (ragályos betegségek) a gyermek egészségi állapotának tükröképe mindig nyitott könyv az orvos előtt és komolyabb bajok esetén könnyebben dönthet az orvos is a gyermek sorsára esetleg döntő kihatású tennivalókról. Épp ezért az iskolaszanatóriumba beutalásnál könnyebb lesz a helyzete annak az orvosnak, aki a gyermekről felfektetett, esetleg hosszabb évekre terjedő törzslapot lát maga előtt, különösen, ha a gyermek ő maga hosszabb idő óta ismeri, mint annak, aki egyszeri vizsgálattal kell hogy döntsön a gyermek beutalásáról. Azt hiszem, nem tévedek, ha a MABI egészségvédő hivatása épp itt fogja megtalálni a leghálásabb területet.

Az iskolaszanatóriumba való beutalás harmadik fontos tényezője kell hogy legyen a gyermek szociális viszonyainak ismerete.

Itt utalok ismételtelen az általam összeállított és vezetett törzslapok szociálhigiénés részének fontosságára és szükségességére. Mert ha ismerem ugyan a gyermek egészségi állapotát, betegségét, annak súlyosságát, ismerem fizikális adottságait, alkatát, esetleges kóros hajlamosságait, adott esetekben még mindig nem tudok helyesen dönteni afölött, hogy szűk keretek között melyik szorul rá szociális viszonyainál fogva a legjobban a segítségre. A gyengébbet, a rosszabb viszonyok közt élőt, a rosszabb lakásban lakót segíteni az igazi hivatása a hasonló működésű intézményeknek. Ezévi adatgyűjtésünk még nem terjedt ki százalékos összeállításban arra, hogy egy-egy családnak hány gyermeke van. De utalunk a közölt régebbi ilyen irányú adatunkra, annak hangsúlyozásával, hogy a fenti szempontok mérlegelésénél ismét kiütközik az ilyen irányú adatgyűjtés szükségessége. Ez lehet az alapja a valódi orvos-szociális segítségadásnak, amire a

betegbiztosító intézetek hivatva vannak. Azt hiszem, hogy a betegellátás keretén belül az ilyen irányú adatgyűjtés lesz a jövőben az igazi gümőkór elleni küzdelem sarokköve.

Hiányos lenne azonban tevékenységünk, ha a gümőkór elleni küzdelemben megelégednénk azzal, hogy átrostáljuk az elénk kerülő 10-20 vagy annál is több ezer gyermeket, keresve, ki ezek közül az egészséges, ki a megfertőzött és ki a beteg; feladatunk ezzel korántsem megoldott. A legelső teendő, azt gondolom, annak a megfontolása, melyek azok a körülmények, amelyek a gyermekek gümőkórját lehetővé teszik, illetőleg annak kifejlődését elősegítik. Továbbá milyen utakon és módokon tudnánk ezek ellen küzdeni. Már rámutattam arra, hogy az iskolaszanatóriumba való utalás megítélésakor nem elég a betegségnek, illetve annak fokának ismerete, hanem szükséges ismernünk a gyermek egyéni adottságát, alkatát is. Ismernünk kell azokat a közbeékelődő betegségeket, amelyek ezeken ronthatnak, a szervezetet gyengítik s bizonyos mértékben előkészítői lehetnek egyes betegségeknek így különösen a tbc-nek. Szinte népbetegségeknek, mondhatjuk ezeket. Elsősorban kell említenem a rachitist (angolkórt). A hosszú csöves csontoknak ismert kisebb-nagyobb fokú elgörbülésén kívül legtöbbször a bordáknak több-kevesebb deformálódása is bekövetkezik, ami sok esetben a mellkas, így a tüdőnek összenyomását is okozhatja. Aligha lehet kételkedni abban, hogy az ilyen nem jól táguló tüdők nem jól ventillálódhatnak, hamarabb diszponálódhatnak a tbc-re, mint a jól kialakult mellkasú gyermekek tüdeje. De a rachitikus gyermekek rendszerint csökkentebb ellenállásúak s így betegségekre hajlamosabbak is. *Tehát mindent összevéve a rachitis ellen már ebből a szempontból is küzdeni kell!* Öröndetes, hogy az angolkór fogalma már annyira elterjedt még az egyszerűbb emberek között is, hogy maguk a szülők jönnek kérdésükkel és kérésükkel, hogy valódi vagy vélt csontgyengeség ellen segítséget és orvosságot kérjenek. Ma az ú. n. vitaminlőkészekkel hathatós eszköz áll rendelkezésünkre s úgy látszik, hogy különösen a Stefánia-szövetség védőnőinek felvilágosító munkája révén a szülők kezdik megérteni, hogy az elgörbült végtag, összehorpadt mellkas nem tartozik a nem korrigálható bajok közé. A rachitisnek létrejöttében azonban ismét a szociális viszonyok (lakás és táplálkozás) játsszák a főszerepet.

Van-e mód és lehetőség arra, hogy ezeken változtassunk, e betegségeket a minimumra redukáljuk?

Az erre adandó válasz két tényezőtől adódik. Az egyik főleg orvosi. Részben a betegség káros következményeinek népszerű ismertetésével a biztosítottak nagy tömegét fel kell világosítani arról,

hogyan segíteni is lehet sőt kell. Részben pedig a ma jól megoldható megelőző és gyógyító eljárásokkal az angolkór elleni küzdelmet sokkal szélesebb mederben kell felvenni az eddiginél. Amint, hogy ez az OKI kezdeményezésére a közeljövőben meg is valósul. Ennek már a terheesség ideje alatt kell kezdődni, hogy a még rossz viszonyok között élő anya se szenvedjen hiányt a gyermeke csontrendszerének felépítéséhez szükséges vitaminokban. A Stefánia-szerű megelőző vizsgálatok lebegnek szemeim előtt, amelyek révén az anyák állandó ellenőrzés alatt tarthatók gyermekeikkel együtt mindaddig, míg az egészséges fejlődés biztosítva látszik.

A másik tényezője a küzdelemnek anyagi kérdés és főleg a lakáshigiéniával kapcsolatos. Még a MABI aránylag jobb viszonyok között élő tagjainak egy része is (különösen a városszéli részeken és a környéken lakók) egészségtelen, nedves, fénytelen lakásban laknak. Tudom, hogy mindig voltak és lesznek jó és rossz lakások, mégis a biztosító intézetek ma olyan hatalmas anyagi erővel rendelkeznek, hogy az államhatalomnak kislakásépítő, lehetőleg kertes házacskákat megvalósító akciójába bekapcsolódni, vagy azt a jobb jövő érdekében elősegíteni kívánatos és okszerű volna. (Ennek célszerűségére Keleti már régebben rámutatott.) Betegségmegelőző munka nem a gyógyszereknél kezdődik. Sokkal előbb lehet már az ellen küzdeni.

A közbeékelődő és gümőkórra hajlamosító betegségek nagyobbik csoportja a hevenyfertőző betegségek közül kerül ki, így különösen a szamárköhögés és a kanyaró. Az ezek elleni védekezés ma még számba sem vehető. A tömeglakások, közös nagy udvarok, játszótérek kétségen kívül jó terjedési lehetőséget biztosítanak részükre. De mind a betegség lefolyására, mind annak megelőzésére a jó lakásvizonyok kedvező kihatással vannak. Amit a lakásokra vonatkoztatva az angolkórról mondtunk, áll itt is. Szinte föl sem mérhető az a rombolás, amelyet a gyermeki szervezetben ezek a betegségek okozhatnak, mintegy előkészítve a talajt a gümőkórnak. Egy-egy járvány után szinte megsokszorozódik a gümős megbetegedések száma. Sokszor szinte összetett kezekkel kell néznünk azt a hatalmas rombolást, amelyet a gyermeki szervezetben észlelni módunkban van.

Amikor ezt annyira élesen kiemeljük, azért tesszük, hogy rámutassunk a segítség módjára és lehetőségére. Szinte meghonosodott kifejezés az üdültetés. Üdültetnek felnőtteket, fiatalokúakat vegyesen. Ezek azonban mint biztosítottak szerepelnek. Ám az alkalmazottak gyermekei, még ha sokkal inkább rá is szorulnának, nem jöhetnek szóba, legfeljebb csak igen elenyésző mértékben egy kórház fiókinzetében, üdülőjében. Azonban ez is olyan kevés férőhellyel rendelkezik s annyi felől kérnek beutalást, hogy gyakorlatilag igen kevés haszon

származik belőle. Az iskolaszanatóriumok működése nyáron szintén szűkebb keretek között mozog, úgyhogy a valóban és erősen rászorult gyermekek üdültetése nem valósítható meg. Nem lehet hangsúlyoznom eléggé azt a sokat ismételt tételt, hogy a valódi gümőkór elleni küzdelem és megelőzés csak akkor lehet sikeres, ha azt a gyermekkorban kezdjük el. Mert az alkalmazott gyermeke a legtöbb esetben mihamarább szintén alkalmazott lesz; ám ha ez az új alkalmazott alkalmazási helyére már akár mint beteg, akár pedig mint csökkent ellenállású egyén lép be, már a kezdet kezdetén mint teherterhelés fog a betegségi biztosító intézet mérlegén megjelenni.

A betegbiztosító intézetek részére, azt hiszem, ha csak a pusztán anyagi oldalát is nézzük a dolognak, még mindig olcsóbb megoldása a feladatnak, ha a családtag gyermekét úgy istápolják, hogy ha az mint önálló munkavállaló jelentkezik, egészséges egyénként lépjen be munkahelyére. Előttünk az adatok halmaza, hogy a jelentkezett gyermekek jó 40%-a vagy már átesett a gümős fertőzésen, vagy hajlamos rá, vagy pedig (5.5 illetve 9%-ban) a kifejezett tbc-s megbetegedés már világosan és kétségtelenül megállapítható.

Ezért megnyugvással lehet tudomásul venni, hogy a társadalombiztosításra vonatkozó egyes rendelkezések módosítása és kiegészítése tárgyában kiadott 7200/1942. M. E. sz. rendelet 36. §-a – orvosi javaslatra – megadja a módot arra – amiért mi szakemberek közel 20 év óta küzdünk, – hogy ne csak a biztosítottak és a járadékosok, hanem: „a velük egy háztartásban élő azok a családtagok is részesülhessenek az egészségvédő és gyógyító eljárásban” (tehát szanatóriumban és iskolaszanatóriumban), kik „a családtagokat fertőzéssel veszélyeztetnék.” Ezzel egy súlyos és régóta megoldásra váró kérdés jutott, azt hiszem, nyugvópontra és lehetőség nyílik a valóban gyógyítható kezdeti betegek teljes gyógyítására.

Pusztán orvosi ténykedéssel, bárhogyan is variáljuk e tevékenységünket, csak az esetek egy részében sikerült eredményt elérni. De ez egymagában nem elég. Egyéb, nem nélkülözhető fizikai tényezők, nap, fény, levegő is kell, amit az orvosi tudás nem varázsolhat a beteg közvetlen környezetébe. Ezt már valami más szervnek, intézménynek kell rendelkezésre bocsátania, és pedig akkor, amikor a csira csak csira és nem fejlődött ki belőle a nehezen kiiriható és mindig jobban fejlődésre hajlamos gyom.

A MABI kezdeményező lépése: a gümőkór elleni harc eredményességét célzó megelőző vizsgálatok – szilárd meggyőződés szerint – akkor lesz eredményes, ha azt a kis emberpalántánál kezdjük és nem sajnáljuk az áldozatot, bármily nehéz is eljutni a megoldáshoz. Minden győzelem a gyermekén keresztül vezet a célhoz.

BÉLYEGRENDSZER A TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁSBAN

ÍRTA:

SZÓTS JÓZSEF

Sok szó esett már arról, hogy a társadalombiztosítás ügyvitelét egyszerűsíteni kell. Az egyszerűsítési törekvés célja világos: a biztosítottak igényük bejelentése után minél rövidebb idő alatt és minél gyorsabban, minél kevesebb utánjárással jussanak az őket megillető szolgáltatásokhoz; a munkaadók pedig lehetőleg még abban az időben kapják kézhez az általuk fizetendő járulékokról értesítő és hibátlan kimutatást, amikor lehetőségük van a járulékok fele összegének az alkalmazottaik javadalmazásából való levonására

Munkaadók és alkalmazottak egyaránt tudják, hogy a vázolt célok elérése nem múlik kizárólag az ügyvitelen. Mindkét érdekeltiségbe tartozók között vannak olyanok, akik mulasztásukat, felületességüket azzal kendőzik, hogy támadnak. Ezeknek olyan rendszert teremteni, amely őket kielégíti, nem lehet. Viszont a társadalombiztosításból folyó kötelezettségeiket pontosan teljesítő munkaadók és munkások érdekeit kielégítő reform kétségtelenül szükséges.

A hozzáértők keresik is az egyszerűsítési módokat és ilyeneket ajánlanak – írásban és szóban – a hozzá nem értők is. Mindkét részről ismételt felvetik a *bélyegrendszer* bevezetésének gondolatát, mert e rendszer alkalmazásától még a hozzáértők egy része is lényeges egyszerűsítést remél.

Mi a bélyegrendszer lényege? A legegyszerűbb eljárást ismertetjük pár szóval. Minden alkalmazott az első munkábaálláskor nevére kiállított tagsági könyvet vagy bélyeglapot kap. A munkaadó a javadalmazás-, illetőleg bérfizetés alkalmával e könyvbe vagy bélyeglapra olyan értékű, a társadalombiztosítási feladatokat ellátó intézmény által kibocsátott bélyeget ragaszt, amely a fizetendő járuléknak megfelel. A biztosított – ha valamely szolgáltatásra igénye nyílik – ezzel a tagsági könyvvel vagy bélyeglappal jelentkezik az intézménynél.

Ennél a rendszernél esetleg teljesen mellőzni lehet a biztosított munkábalépésének és munkaviszonya megszűnésének, javadalmazása változtatásának stb. bejelentését, de feltétlenül megszűnik a járulékok rendszeres kirovása, a munkaadóknak a munkaadói igazolvány kiállításával járó terhes feladata. Nincs járulékbahajtás, végrehajtás, illetőleg mindez a legkisebb mértékűre csökken. Nincs munkaadói reklamáció a helytelenül kirovott járulékok miatt, legfeljebb azoknak a biztosítottaknak

lehet panasza, akiknek munkaadója a bélyeget felragasztani elmulasztotta. Ilyen esetben azonban el lehet járni a munkaadó ellen.

Ha valóban ilyen egyszerű rendszert ismerünk, miért nem alkalmazzák azt a magyar társadalombiztosítás keretében – nem holnap, hanem már ma?

Látszólag igen nehéz feladat az egyszerű pénzügyileg is megfelelőnek tetsző bélyegrendszer ellen érveket felsorakoztatni. Ez a feladat azonban valójában csak látszólag nehéz, mert ha a bélyegrendszert részletesebben megvizsgáljuk, azonnal kiderül, hogy a bélyegrendszer nem is olyan egyszerű és pénzügyi szempontból sem olyan megfelelő, mint amilyennek egyoldalú, kedvező beállításban látszik.

Akik a bélyegrendszer mellett foglalnak állást, sok esetben külföldi példákra hivatkoznak, de helytelenül. Éppen a külföldi példák bizonyítják, hogy ez a rendszer nem megfelelő.

Németországban az 1889-ben megvalósított öregség, rokkantság stb. esetére szóló kötelező biztosításban 1941-ig a bélyegrendszert alkalmazták. Ekkor ezt a rendszert – a későbbiekben ismeretetésre kerülő sok-sok hátránya miatt – *megszüntették*. Bélyegrendszert alkalmaztak Németországban elsősorban azért, mert a kötelező biztosítás előtt fennállott magánbiztosítás is a bélyegrendszer szerint működött. A németek mégis szakítottak a bélyegrendszerrel annak ellenére, hogy a bélyegrendszer bevezetése alkalmával nagyobb befektetéseket jelentő építkezéseket végeztek és tudatában voltak annak, hogy ezeknek az épületeknek más célból való felhasználása vagy használaton kívül helyezése igen nagy károkat okoz. Megszüntették a németek a bélyegrendszert annak ellenére is, hogy Németországban az öregségi stb. biztosítást ellátó intézményeknek a bélyegrendszer alig okozott ügyviteli kiadást, mert a bélyeglapok kiadásával, kezelésével, cserélésével járó feladatokat nem ezek az intézmények végezték, hanem községi biztosítási előadók valamint több mint ezer biztosítási hivatal, s az ügyvitellel kapcsolatos költségeket az állam fedezte. Igaz ugyan, hogy minden kiszolgáltattott bélyeglap után 6 pfenniget a biztosító intézmény megtérített, azonban ez olyan jelentéktelen összeg, amelynél sokkal súlyosabb kiadást okoz ennek a biztosításnak a biztosító intézmény által történő közvetlen ellátása.

Franciaországban a munkások és parasztok nyugdíjbiztosítása a bélyegrendszer következtében

fakultatív biztosítássá vált és a csőd szélére került.

Romániában a bélyegrendszert valamennyi biztosításban csak a kézművesiparnál vezették be, mégpedig abból az elgondolásból indulva ki, hogy a kézműiparosok nagyrésze írni és olvasni nem tud, tehát nem képes a bejelentéseket írásban teljesíteni. Már régebben felmerült azonban Romániában is az a terv, hogy a bélyegrendszert fokozatosan leépítik.

Itt kell megemlíteni, hogy *Ausztria* és *Csehszlovákia* amikor az öregségi biztosítás kötelezővé tétele megtörtént, – éppen a német tapasztalatok alapján – a biztosítást nem a bélyegrendszer alkalmazásával valósították meg.

A külföldi bélyegrendszerek sorsának rövid áttekintése után vizsgáljuk meg, melyek ennek a sokak által tökéletesnek tartott rendszernek hátrányai.

Legfőbb hibája az – amint., azt Franciaország példája is bizonyítja, – hogy általa a kötelező biztosítás *fakultatív biztosítássá korcsosul*. Németországban annak ellenére, hogy az egyes üzemek keretén belül üzemi tanácsok működnek, amelyek a munkások érdekeit a legmesszebbmértékig védik, minden évben a biztosítottak milliói nem szolgáltatják be a bélyeglapjukat. Így 1928-ban a 25 millió betegségi biztosításra kötelezett tag közül 6 millió, Romániában 1935-ben 880.000 biztosított közül 400.000 nem küldte be a bélyeglapját. Ezek az adatok nyilvánvalóan bizonyítják, hogy a munkaadók nagy része nem ragasztotta fel a bélyeget és a munkásoknak ugyancsak nagy része – a szolgáltatásokra még nem tartván igényt – nem tartotta fontosnak a bélyeglappal való törődést.

Kelet-Magyarország és Erdély visszacsatolásával 17 kerületi munkásbiztosító pénztár került vissza Magyarországhoz. Éppen e sorok írójának jutott az a kitüntető feladat, hogy ezeket a pénztárakat – mint a vezérkari főnökséghez beosztott polgári szakelőadó – visszatérésükkel azonnal felkeresse és zökkenésmentes további működésüket előmozdítsa. A sokirányú feladat egyik része volt a biztosítottak számának megállapítása. Ha az idevonatkozó adatokat a biztosítottaknak – a magyar társadalombiztosítási jogszabályok hatályának ezekre a területekre való kiterjesztését követően – 1941 évben megállapított számával összehasonlítjuk, arra a megállapításra kell jutnunk, hogy a biztosítottak száma igen jelentékeny mértékben növekedett annak ellenére, hogy a magyar társadalombiztosítási jogszabályok a biztosításra kötelezettek körét szűkebben állapítják meg, mint a román társadalombiztosítási jogszabályok. Ennek az eltérésnek oka nyilvánvalóan az, hogy a kötelező bejelentés rendszere sokkal kényszerítőbb hatású, mint a bélyegek lerovása.

Egyébként azokra a pénztárakra vonatkozó adatokat, ahol nagyobb eltérések jelentkeztek, az alábbiakban ismertetjük:

	1940. szeptember	1941. november
Beszterce	5.106	11.845
Dés	5.529	10.743
Kolozsvár	17.734	26.193
Marosvásárhely	8.698	13.733
Nagyvárad	17.828	27.777
Szatmárnémeti	6.794	13.657
Zilah	4.936	7.209

A 17 pénztárnál 1940-ben az összes biztosítottak száma 101.634, 1941-ben pedig 163.335 volt, tehát az emelkedés kerekén 60%.

A kötelező biztosításnak fakultatív biztosítássá minősülését bizonyítja az az ugyancsak az erdélyi és keletmagyarországi helyiszerveknél szerzett tapasztalat, hogy majdnem minden temetkezési segélyért jelentkező az elhalt biztosítottnak olyan tagsági könyvét mutatta fel, amelyben sem több, sem kevesebb bélyeg nem volt, mint *harminc*. A román társadalombiztosítási jogszabályok szerint ugyanis temetkezési segély csak az után a biztosított után fizethető, akinek tagsági könyvébe legalább harminc bélyeget beragasztottak. Ez a megállapítás eléggé bizonyítja, hogy a bélyegek nagy részét, vagy esetleg valamennyi bélyeget az elhalálozás alkalmával szerezték be, illetőleg ragasztották rá a bélyeglapra. Az ezeknél a pénztáraknál dolgozó alkalmazottak nagy része is azt állította, hogy igen gyakori eset volt, amikor maga a szolgáltatásokra szoruló munkás vette és ragasztotta fel a bélyegeket, csakhogy kórházhoz, pénzbeli segélyekhez jusson.

Az Országos Társadalombiztosító Intézet üzemellenőrzési adatai rávilágítanak arra, hogy még a bejelentési kötelezettség esetében is milyen sok mulasztással lehet találkozni. Ezeknek az adatoknak felsorakoztatása helyett csak egy érdekes, állításainkat tökéletesen megvilágító jelenségre mutatunk rá. A háztartási alkalmazottakat foglalkoztató munkaadók ezeket az alkalmazottakat 1924-ig a többi munkásokra vonatkozó szabályok szerint jelentették be. Az említett évben kormányrendelet írta elő, hogy a háztartási alkalmazottak bejelentését a rendőrségi bejelentéssel együtt kell teljesíteni. E rendelet kibocsátásának évében a bejelentett háztartási alkalmazottak száma Budapesten 35.000-ról kétszeresére, azaz 70.000-re ugrott.

Minthogy a bélyegrendszerben a bélyegek felragasztása egyben a járulékok kiegyenlítését is jelenti, foglalkozni kell azzal a kérdéssel is, vajjon a jelenleg érvényesülő rendszerben, ahol az intézetek ismerik a munkaadók által fizetendő összeg nagyságát és így azok megfizetését állandóan szorgalmazhatják, ez irányú kötelezettségüknek a munkaadók milyen pontossággal tesznek eleget.

Az Országos Társadalombiztosító Intézetnél az 1942 évi zárószámadás adatai szerint a be nem fizetett járulékok összege a munkaadók ellen indított kihágási és végrehajtási eljárások ellenére évek folyamán már több mint 100 millióra szaporodott. Bizonyára – felvetődhetik az ellenvetés – ez a nagyoösszegű követelés olyan munkaadóknál keletkezett, akiknek időközben az üzeme, vállalata stb. tönkrement, vagy akiken a tartozást kielégítési alap hiányában még végrehajtás útján sem lehet behajtani, vagy akik esetleg kötelezettségük ismeretének hiányában nem fizetnek. A megmásíthatatlan tények tükrében azonban azt látjuk, hogy az OTI-nél orvos, ügyvéd, magas állású közalkalmazott, sőt a behajtási eljárás lefolytatása terén is tevékenykedő közigazgatási alkalmazott magas összegű járulékhátralékot gyűjtött annak az állandó szorgalmazásnak ellenére, amelyet az Intézet velük szemben a fizetés kieroőszakolása érdekében folytatott. Így arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy a *bélyegrendszerben megnyilvánuló szabadság a fizetési készséget – amely a bélyegek felragasztásában nyilvánul meg – teljesen lerontaná*. A bélyegrendszerben lehetetlen ugyan annak pontos megállapítása, hogy mekkora az az összeg, amelynek megfelelő értékű bélyeget nem ragasztottak fel, de semmiesetre sem lehet vitatkozni azon, hogy többszöröse lenne annak az összegnek, amelyet a jelenlegi bejelentési és járulékkirovási rendszerben nem fizetnek meg, holott a jelenleg érvényben lévő rendszerben a munkaadók állandóan felhívást és felhívást kapnak a pontosan megállapított tartozásuk megfizetésére, nem fizetés esetében pedig ellenük végrehajtási és kihágási eljárás indul.

Bélyegrendszer bevezetése esetében az, hogy kik azok a munkaadók, akik a bélyegek felragasztására vonatkozó kötelezettségüknek nem tesznek eleget, csak állandó ellenőrzéssel állapítható meg. Ezért *az ellenőrök tömegét kellene foglalkoztatni*, akik a munkaadókat ismételtelen felkeresik. Romániában 1936-ban 1500 ellenőr foglalkozott a bélyegek lerovásának ellenőrzésével. Ezeket a munkásbiztosító pénztárak alkalmazottai vizsgálták felül, a pénztár alkalmazottai felett az ellenőrzést pedig a bukaresti központ tisztviselői gyakorolták. Ezt a fokozatos felülvizsgálati rendszert azért vezették be, mert rájöttek arra, hogy az ellenőrök egyrésze, ha a munkaadónál nagyobb mulasztást talált, kiegyezett a munkaadóval. Az ellenőrök visszaélései jutalékok lényeges felemelése után sem szűntek meg. Bélyegrendszer alkalmazása esetében az ellenőrzési rendszer elkerülhetetlen kiszélesítése mindenre alkalmas, csak arra nem, hogy a munkaadókat a társadalombiztosítás irányában megértésre hangolja.

A bélyegrendszernek csak előnyeit látók arra hivatkoznak, hogy bélyegrendszer alkalmazása ese-

tében maguk a biztosítottak ellenőrzik a munkaadójukat, hogy a bélyeget felragasztották-e. Már láttuk, hogy ez az üzemi tanácsokkal működő német üzemeknél sem valósult meg teljesen. A magyar társadalombiztosítási intézményeknek igen gyakran jut tudomására, hogy a munkás munkaadóját arra kéri, ne jelentse be őt az intézményhez, mert ezzel járulékot lehet megtakarítani. Ha azonban az ilyen munkás kilép, de különösen ha megbetegszik, munkaadóját a mulasztás miatt feljelenti. A bélyegrendszer velejárója, hogy amíg az intézet a munkaadót az idejében beragasztani elmulasztott bélyegek pótlására kényszeríti, a biztosított segélyezésben nem részesülhet. Ezzel szemben fennáll annak lehetősége, hogy a biztosított a bélyeg felragasztásával saját maga pótolja a hiányt. Ezt azonban olyan esetben is teheti, amikor egyáltalában nem állott munkaviszonyban, vagy amikor munkaviszonya olyan rövid ideig tartott, hogy annak alapján még nem szerezhetett igényt szolgáltatásokra. Az intézetek ugyanis a csak pár napig tartó munkaviszony esetében azt a biztosítottat, aki betegségi biztosítási segélyért olyan betegséggel jelentkezik, amely a munkaviszony kezdete előtt kétségtelenül már fennállott, munkapróbálkozás címén elutasítják. Erre a bélyegrendszer esetében nem fog sor kerülni, mert a beteg annyi bélyeget ragaszthat a bélyeglapjára, amennyi szükséges ahhoz, hogy elhárítsa magáról a munkapróbálkozás gyanúját. A bélyegrendszerben mindenki *akkor szerez jogot, amikor akar és elsősorban azok szereznek jogot, akiknek erre szükségük van*, tehát akik a biztosítás szempontjából a legrosszabb kockázatot jelentik.

Nem hanyagolható el – a Németországban is tapasztalt – bélyeghamisításnak, a bélyeg leáztatásának és más bélyeglapokra átragasztásának lehetősége. Németországban megállapították, hogy rengeteg a XVII. napibérosztálynak megfelelő hamis bélyeget ragasztottak a bélyeglapokra. Ennek megállapításakor jelentkezett az a gondolat, hogy a beszoolgáltatót bélyeglapokat felülvizsgálják s a hamis bélyegeket megsemmisítik. A munka kezdetekor kiderült azonban, hogy ez olyan hatalmas ügyviteli terhet jelent, amely nem áll arányban az elérhető eredménnyel. Kénytelenek voltak tehát a biztosított igényjogosultságába a hamis bélyegeket is beszámítani. Felhozható ezzel szemben, hogy vajjon a postabélyegeket miért nem hamisítják? A postabélyegek azonban kis címletűek, ezeknek hamisítása nem fizetődik úgy ki, mint a társadalombiztosítási bélyegek hamisítása.

A biztosítottnak igen nagy kárt jelent, ha a bélyeglapját elveszti. Az intézetek nyilvántartásai mellett ilyen károk nem keletkezhetnek. Felhozható ugyan ellenérvként, hogy ha a biztosított a bélyeglapját elveszíti, ez csak a saját kárát

jelenti, vagy hogy a biztosító intézet az elveszett bélyeglap adatait esetleg pótolni és igazolni tudja. A biztosított kárára írni a bélyeglap elvesztését antiszociális. Az elvesztett bélyeglap adatait megállapítani és összegyűjteni pedig majdnem legyőzhetetlen feladat, de az esetleg utólag megállapított munkaviszonyok alapján a bélyegek kirovását igazolni nem is lehet, mert nem bizonyos, hogy az elveszett bélyeglapon valóban lerótták-e azokat a bélyegeket, amelyeket a munkaviszony tartamára tényleg le kellett volna róni. A munkaviszonyoknak ilyen esetben való teljes elismerése kifejezetten serkentő lenne a bélyeglap „elvesztésére”.

Megoldható lenne ez a nehézség azzal, hogy a bélyegrendszer mellett fennmaradna a bejelentési kötelezettség is. Ha azonban a bejelentési kötelezettséget fenntartjuk, mi lesz az igényjog elbírálásánál az irányadó: a bélyeglap vagy a bejelentések adatai? Mi lesz a következménye annak, ha az alkalmazott bélyeglapján kevesebb a bélyeg, mint amennyit le kellett volna róni, vagy mi lesz a következménye annak, ha több a bélyeg? Az ilyen eltérések okainak részletes megvizsgálása alig megvalósítható utánjárást és a munkaadó ellenszenvét kiváltó zaklatást eredményezne. Ha a bélyeglap adatait állandóan összehasonlítjuk a munkaadók által teljesítendő bejelentések alapján párhuzamosan vezetendő nyilvántartások adataival, a bélyegrendszernek előnye mind a munkaadók, mind a biztosítottak, mind az intézetek szempontjából teljesen eltűnnek.

Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt a nehézséget sem, amely a járulékhátralékok utólagos befizetésének elszámolása körül keletkezik. Kétségtelen ugyanis, hogy ha valamelyik munkaadó mulasztása kiderül, arra az időre, amelyre a mulasztást a munkaadó elkövette, a járulékokat utólag ki kell róni. Az ilyen, utólag megállapított mulasztás következtében kirótt járulék elszámolása, illetőleg a biztosított javára való betudása mindazokban az esetekben, amikor a biztosított alkalmazásából már kilépett, alig lehetséges. Németországban úgy oldották meg ezt a kérdést, hogy az utólag befizetett járulékokat azoknak a biztosítottaknak javára tudták be, akik a beszolgáltatásra a biztosítási viszony rövidege miatt az igényjogosultságot még nem szerezték meg. Lényegében tehát a járulékok utólagos megfizetése nem annak a biztosítottnak érdekeit szolgálta, akire a fizetés vonatkozott, hanem olyan személynek, akinek ehhez a fizetéshez semmi köze sem volt. A németek maguk is látták ennek a megoldásnak fonákságát, de nem tudták a kielégítő megoldást megtalálni. Ilyen megoldás nincs is! Legtöbb esetben nem lehet ugyanis felkutatni azt a biztosítottat, aki után a bélyegek beragasztásának elmulasztását esetleg évek múlva

megállapítják. Ennek a kérdésnek fontosságát mi sem bizonyítja jobban, minthogy Németországban a járulékoknak 15-20 %-a nem bélyegekben folyt be, hanem utólagos kirovás alapján. Magyarországon ez a százalék előreláthatóan sokkal nagyobb lenne.

A bélyegrendszernek említést érdemlő egyéb súlyos terhe az is, hogy a különböző javadalmazású alkalmazottak után a javadalmazáshoz igazodó járuléknak bélyegekben való lerovása a bélyegek sokféleségének előállítását és a munkaadók részéről történő beszerzését teszi elengedhetetlenül szükségessé. E sokféle bélyeg közül kell a munkaadónak alkalmazottai szerint külön-külön kiválasztania, hogy melyik az, amelyet az illető bélyeglap-tára fel kell ragasztani.

Igen nagy sérelmet jelent a munkaadók számára, hogy a bélyeglapok legalább heti időszakokra szóló bélyegek beragasztására alkalmas rovatokat tartalmazhatnak. Egyébként (365 napnak megfelelő rovatokkal) a bélyeglapok olyan nagy méretűek lennének, hogy azok kezelése lehetetlenné válnék, de a munkaadókra is legyőzhetetlen munkát jelentene a járulékoknak naponkénti felragasztása. A bélyegeknél heti időszakra szóló értékben történő felragasztása viszont azt jelenti, hogy az a munkaadó köteles viselni a teljes naptári hétre szóló járulékot, aki a munkást a naptári hét ideje alatt első ízben alkalmazta. Ezt az igazságtalanságot felismerve, jobb híján azt az egyáltalán nem kielégítő megoldást alkalmazták, hogy a bélyeget felragasztó munkaadónak joga van az utána következő munkaadótól a megfelelő járulékösszeget visszaigényelni. Úgy véljük, szükségtelen azt fejtegetni, miért nevezzük ezt – enyhén szólva – nem kielégítő megoldásnak.

A bélyegek felragasztásának terhet sokan lebecsülik és könnyebb feladatnak tartják, mint az alkalmazottak be- és kijelentését. Rövid munkaviszonyoknál ez valóban így is lehet, bár a nyolc napnál rövidebb munkaviszonyokat ezidőszertint is ugyanazon az úrlapon lehet egyszerre be- és kijelenteni, sőt a havi bejelentési jegyzék még nagyobb könnyebbséget jelent. Hosszabb ideig tartó munkaviszonyoknál még ez a látszólagos előny is elenyészik, mert az egyszeri be- és egyszeri kijelentés helyett annyi héten kell a megfelelő bélyeget kikeresni és felragasztani, ahány héten a munkaviszony fennállott.

A bélyegrendszerben az alkalmazott megbetegedése esetében esetleg valóban elhagyható a munkaadói igazolvány kiállításának kötelezettsége. A bélyegek felragasztásának korlátlan és ismertetett lehetősége azonban a munkaadói igazolvány fenntartása mellett szól.

Pénzügyi szempontból igen nagy hátránya ennek a rendszernek, hogy nem lehet tudni, mennyi az a járulék, amelyet bélyegekben leróttak, csak az

ismeretes, hogy milyen értékű bélyeg van forgalomban. Igaz ugyan, hogy általában járulékhátralékról nem lehet szó, de csak azért, mert alig válhat ismeretessé, ki az a munkaadó, aki lerovási kötelezettségének egyáltalán nem, vagy csak alig tesz eleget és ha eleget tett is, milyen mértékben.

A bélyegrendszernek ilyen megvilágítása után egy pár szóval foglalkoznunk kell az ügyviteli költségek várható alakulásának kérdésével is. Ennek a kérdésnek vizsgálatánál egy másik – az előbbiekben már érintett – kérdés merül fel először, mégpedig az, hogy vajjon a bélyegrendszer bejelentési kötelezettség nélkül, vagy azzal együtt álljon-e fenn. Bejelentés hiányában az intézeteknek sejtelmük sem lenne arról, hogy kik azok, akiket mint biztosításra kötelezett alkalmazottakat foglalkoztatnak. Ennek megállapítása végett az ellenőröknek lakásról-lakásra kellene járni. Hogy ez mit jelent és milyen eredményre vezethet, nem szükséges részletezni. A román példa is elég figyelmeztethető lehet. Egyébként az egyik oldalon megtakarított ügyviteli költséget az ellenőrök díjazása valószínűleg nemcsak hogy felemésztené, de azt meg is haladná. Ha azonban a bejelentési rendszer továbbra is fennmarad, nincsen már olyan ügyviteli terület, ahol ügyviteli költségek megtakarítás érhető el. A be- és kijelentőlapokat ugyanis a munkaadói nyilvántartásokon ugyanúgy át kell vezetni, mint jelenleg. A munkaadóknál, ha nem fizetnek, a befizetni elmulasztott járulékokat számfejtetni kell, a számfejtések következtében a nem fizető munkaadók részére folyószámlát kell felfektetni. Igaz ugyan, hogy az egyéni nyilvántartások (várományi lapok) vezetése megszűnik, mert hiszen bélyeglapok pótolnák a várományi lapokat, ezeket a bélyeglapokat azonban kiadni, kicserélni, sorrendben őrizni kellene.

Eddig nem tettünk még említést arról, hogy a bélyegrendszert gyakorlatilag Magyarországon is alkalmazzák. Az Országos Mezőgazdasági Biztosító Intézet (OMBI) keretében ugyanis a gazdasági munkások öregségi biztosítását ebben a rendszerben valósították meg. Ennek az intézetnek évi jelentései nem adnak közelebbi tájékoztatást arról, hogy a fentebb részletezett és alig cáfolható aggályok a gyakorlatban mennyiben jelentkeztek. A birtokunkban lévő, az 1941 évről szóló évi jelentés adatai azonban arra vonatkozóan máris tájékoztatást nyújtanak, hogy *az öregségi biztosítás a gazdasági munkásoknak nem egészen 50%-ára terjed ki*. Ez a jelentős kiesés igazolja annak az állításnak helyességét, hogy *a bélyegrendszer a kötelező biztosítást fakultatív biztosítássá módosítja*.

A megszűnt Csehszlovákiában a gazdasági munkások betegség esetére is biztosításra kötelezettek voltak. A Felvidék és Kárpátalja visszatérése alkalmával a magyar kormány azonnal döntenie kellett arról, hogy miután Magyarországon a gazdasági munkások betegségi kötelező biztosítása még nem valósult meg, fenntartja-e a visszatért területek gazdasági munkásainak betegségi kötelező biztosítását vagy nem. A kormány a biztosítás fenntartása mellett döntött és annak ellátását – az Országos Társadalombiztosító Intézetnek az ország egész területére kiépített szervezetét figyelembe véve – erre az intézetre, közelebbről annak a visszatért területeken lévő helyi szerveire bízta. A z ugyancsak gyorsan szükségessé vált döntés eredménye volt, hogy a kormány ezeknek a munkásoknak kötelező biztosítására ugyanazoknak a törvényes rendelkezéseknek alkalmazását rendelte el, amelyek a Magyarország trianoni területén foglalkoztatott egyéb munkások társadalombiztosítását szabályozzák. Nem volt ugyanis idő és lehetőség arra, hogy a gazdasági munkások kisebb eltérést eredményezhető, különleges érdekei is figyelemben részesüljenek.

Közismert, hogy a kormány régi terve és ezidőszert már komoly tárgyalási anyaga *gazdasági munkások betegségi kötelező biztosításának az egész ország területére kiterjedő megvalósítása*. Valószínűleg egyik legnagyobb és legfontosabb kérdés, hogy ez a biztosítás *milyen rendszerben történjék*. Valószínűleg sokan, akik a bélyegrendszer hátrányait nem ismerik, valamint akik abból az elgondolásból indulnak ki, hogy a gazdasági munkások öregségi biztosítása már a bélyegrendszerben történik, a betegségi kötelező biztosítás megvalósítását is a bélyegrendszer szerint kívánják. Ennek az elgondolásnak az is alátámasztást ad, hogy az OMBI-nek nincsen országosan kiépített szervezete, ezek szerint tehát csak a bélyegrendszer lehet az, amely ilyen szervezet létesítése nélkül a biztosítás megvalósítását lehetővé teszi.

A bélyegrendszer súlyos hibáinak ismeretében érhető az alkalmazásának irányában mutatkozó aggodalom, mert bizonyos, hogy nem is hosszú idő eltelté után mind kiütköznek azok a hibák, amelyek a bélyegrendszer velejárói. Így elmulasztatlanul szükségessé válik, hogy a bélyegrendszer útjáról letérve, a gazdasági munkások betegségi kötelező biztosítása is a betegségi kötelező biztosítást ellátó intézetek – a kor követelményeinek megfelelően módosítandó és javítandó – rendszeréhez igazodóan valósuljon meg.

AZ ANGOL KÖZOKTATÁS REFORMTERVEZETE

Az angol társadalom átalakítására irányuló törekvéseknek szerves része a közoktatási reform kérdése. Az angol közoktatásügyi miniszter egyik nyilatkozata szerint a közoktatás meglévő rendszerét mindenki kinőtt ruhának érzi. Mivel valamikor jó szövetből készült, eddig sikerült foltozgatásokkal karbantartani, de ma már nemcsak a szövet szakadozik, hanem a ruha ujjai is túlságosan megrövidültek. Tény, hogy Angliában a közoktatás mindenkor sokkal lassabban alkalmazkodott a korszerű követelményekhez, mint más országokban, mert sokkal nagyobb mértékben kötötte a hagyományokhoz való ragaszkodás. Mai állapotában ez abban jut kifejezésre, hogy az egész rendszer sokkal lazább, kevésbé egységes, mint más országokban. A minisztériumon kívül rengeteg különböző tanügyi hatóságnak van beleszólása a tantervi, felügyeleti, vizsgáztatási kérdésekbe. Az irányítás nélkülözi az egyöntetűséget, mert még az ugyanazon iskolafajhoz tartozó egyes iskolák között is jelentős különbségek vannak, aszerint, hogy állami, felekezeti vagy magániskoláról van-e szó. Vonatkozik ez főleg a középiskolára, amelyet csak 1902 óta szabályoz törvény. A magánalapítású, költséges és előkelő *public school*-ok mellett ekkor rendszeresítették a XIX. századi *grammar school*-ból alakított, máig működő középiskolát, amely vagy állami, közhatalósági vagy egyházi jellegű. 1902 óta a korszerűsített *grammar-school*-ok állanak rendelkezésére a n éves korban középiskolába kerülő angol gyermekek félmillió tömegének. A velük párhuzamosan működő tradicionális *public school*-ok évenként csupán 5-6000 13 éves, jómódú angol ifjúnak az egyetemre való előkészítéséről gondoskodnak. A középiskolába csak felvételi vizsga alapján lehet bejutni. A 18 éves korban tett, kitűnő eredményű záróvizsga mentesít az egyetemi felvételi vizsgától.

Az elemi iskolai oktatást 1870 óta szabályozza törvény (Magyarországon 1868 óta). Az iskolakötelezettség, 1926 óta, a 14-ik életév betöltéséig tart. Az elemi oktatás természetesen ingyenes. Az évenként átlag 5 milliót kitevő iskolaköteles gyermek közül kb. 3 millió jár állami iskolába. Másfél millió a felekezeti, a többi – elsősorban a középiskolába készülők – a *public school*-ok mellett működő előkészítő vagy egyéb ú. n. független iskolát látogatja. A jelenlegi közoktatási rendszer az elemi oktatást (*elementary education*) önmagában befejezett egésznek tekintti, amely mind a tananyag, mind az adminisztráció szempontjából teljesen független az összes többi iskolafajtat magába foglaló ú. n. magasabb oktatástól (*higher education*).

Egy júliusban közölt reformtervezet, melyet az angol kormány még ez év őszén a parlament elé kíván bocsátani, ezt a rendszert szándékszik teljesen átalakítani. Az átalakítással a kormányzat – a közoktatásügyi miniszter szavai szerint – biztosabb alapokra óhajtja fektetni az ifjúság jövőjét olyan időben, amikor napról napra több és újabb felelősség nehezedik mindenki vállaira. A *White Paper*, ahogy Angliában az ilyen parlamenti jelentéseket nevezik, a reform céljául azt tűzi ki, hogy a) boldogabbá tegye a gyermekkort és

az eddiginél jobb előkészítést biztosítson az életben való boldoguláshoz; b) a tanulás lehetőségének szélesebb körre való kiterjesztésével mindenkinek módot nyújtson arra, hogy a benne rejlő különböző képességeket kifejlessze és ezáltal hazája szellemi örökségét gazdagítsa. A reformtervezet elvként mondja ki, hogy a nevelést az egyén egész életén át tartó, megszakíthatatlan folyamatnak kell tekinteni. Ezért javasolja, hogy az eddigi rendszer helyett a jövőben mind az állami, mind az egyéb iskolafenntartók arra legyenek kötelezve, hogy az egymásba kapcsolódó elemi (*elementary*), közép (*secondary*) és további (*further*) fokozatokon keresztül adjanak tanulási lehetőséget mindenkinek, aki annak hasznát veheti. A tervezet a kitűzött cél elérésére a mostani közoktatási rendszerben végrehajtandó következő változtatásokat javasolja:

1. Az iskolaköteles korban még nem lévő, 2-5 éves gyermekek részére óvodák és napközi otthonok szervezése mindenütt, ahol azokra szükség van.

2. Az iskolakötelezettségnek 14 éves korról egyelőre 15 éves korra való felemelése, de később – amint lehetségessé válik – annak 16 éves korig való kiterjesztése.

3. A jelen iskolarendszer olyan átalakítása, hogy a köteles kor betöltéséig az oktatás *mindenki számára teljesen ingyenes legyen*, mégpedig 11 éves korig az elemiben, utána a képességeinek leginkább megfelelő, három irányban kiépítendő, újfajta középiskolában.

4. A 16-18 év közötti lévő, már dolgozó fiatalság továbbképzése érdekében kötelező, de munkaidejükbe beillesztett tanfolyamok szervezése.

5. A szakoktatás, továbbá a felnőttek oktatására szolgáló intézmények korszerű átalakítása.

6. Az eddigi iskolai egészségvédelmi intézmények mindenfajta iskolára való kiterjesztése, továbbá egyes diákjóléti tevékenységek (étkeztetés, ruhaellátás, kórházi kezelés) ingyenessé tétele a rászorulóknak részére.

7. A felekezeti és magániskolák szigorúbb állami felügyelet alá vonása.

8. A vallásoktatás rendes tantárggyá tétele minden elemi és középiskolában a minisztérium által szerkesztett egységes tanmenet alapján.

9. A jelenlegi tanító- és tanárképzés módjának teljes átalakítása.

A tervezet legnagyobb jelentőségű javaslata az, hogy az iskolaköteles kort közvetlen a háború után 15, majd (négy éven belül) 16 évre kívánja felemelni; továbbá, hogy a középiskolai oktatást ingyenessé kívánja tenni. Az átalakított iskolarendszerben megszűnik a középiskolai felvételi vizsga, amely jelenleg már 11 éves korban döntően befolyásolja a gyermek pályaválasztását. A jövőben az elemi bevégezése után a gyermek hajlama, szülei kívánsága vagy az esetleg alkalmazott képességvizsgálat eredménye szerint háromfajta középiskola közül választhat. Ezek: az akadémikus műveltséget nyújtó *grammar school*, a gyakorlati irányú, *modern school* és a szakoktatást szolgáló *technical school*. Az iskolatípusok alsó fokozatainak hasonlósága azt is lehetővé teszi, hogy 13, éves korig a tanuló egyik típusból, különbözőzeti vizsga

nélkül, átlépheten a másikba. Az egységes rendtartással működő háromfajta középiskola képzés tekintetében teljesen egyenrangú, csupán tananyagában van különbség. A középiskolai tanterv és vizsgái rend reformjának kidolgozását a kormány külön bizottságra bízta. Ennek részletezésére itt nem térhetünk ki, de azt megemlítjük, hogy a javasolt új tanterv az eddigénél sokkal nagyobb szerepet juttat az anyanyelv oktatásának, továbbá a történelmet és a földrajzot úgy kívánja taníttatni, hogy az a brit állampolgári öntudat és felelősségérzet kifejlesztését segítse elő. A javaslat nem kívánja megszüntetni a hagyományos public schoolt, hanem azt is úgy akarja átalakíttatni, hogy be lehessen kapcsolni az új közoktatási rendszerbe.

Az iskolaköteles kor után munkába álló (15-18 év közti) fiúk és lányok továbbnevelése az üzemek és közületek által szervezendő és a minisztérium felügyelete alatt álló ú. n. ifjúsági kollégiumokban (*young peoples college*) fog történni. E munkás-iskolákban az érdekelt heti munkaidejüknek legalább egy napját meghaladó időt lesznek kötelesek tölteni. Az iskola nemcsak szakmai továbbképzésükről gondoskodik majd, hanem testnevelést, egészségügyi oktatást, állampolgári nevelést, világpolitikai tájékoztatást (*world affairs*), az anyanyelv használatában való továbbképzést, lányoknak pedig háztartási ismereteket nyújt. Külön intézkedések fogják szabályozni a mezőgazdaságban és a kereskedelmi hajózásban alkalmazott ifjaknak a városban dolgozóknál nehezebben megoldható továbbképzését is. Mindehhez csatlakozik majd a szabad idő hasznos felhasználását elősegítő, sportlehetőséget és szórakozást nyújtó városi otthonok és vidéki nyaraltatótáborok megszervezése.

A tervezet a szakoktatás jelen, korszerűtlen szervezetének olyan átalakítását javasolja, hogy az kielégítse a kereskedelmi és iparágak különböző követelményeit anélkül, hogy összeütközésbe kerüljön a kialakítandó, egységes szakoktatási rendszerrel. Kötelezni kívánja a helyi hatóságokat, hogy a felnőttek ipari és kereskedelmi továbbképzéséről is gondoskodjanak.

Az elemi és középiskolákba bevezetni javasolt vallásitanítás nem jelent felekezeti hittanítást. Ez utóbbit az állam ezután is a felekezetekre kívánja bízni. A bevezetendő tárgy arra vállalkozó tanárok által tanítandó, általános vallásérkölcsei oktatást nyújtana és hallgatása alól felmenthetők lesznek azok a tanulók, akiknek szülei ezt kívánják.

A tervezett reform végrehajtásához 60.000 új tanítóra és tanárra lesz szükség. Ezek előteremtésének megfelelő kiképzésének módozatait külön bizottság dolgozza ki. A kormány arra számít, hogy megfelelő javadalmazás biztosításával sikerülni fog a háborúból visszatérő fiatalság nagyobb tömegeit a tanítói és tanári pályára édesgetnie.

A háború kezdetekor az angol kormány évenként 94 millió fontot költött közoktatásra. A javasolt reform bevezetése után – a háború utáni negyedik év végével – a közoktatás évi költségeinek fedezésére kb. 67 millió font többletre lesz szükség. E többletből az állam évenként 44 milliót vállal magára és 23-at hárít át a különböző helyi közületekre és intézményekre.

A fenti rövid ismertetésből is kiviláglik, hogy az angol közoktatás átalakításának tervezete több egyszerű pedagógiai reformnál. Az iskolaköteles korhatár felemelése, a középiskolai oktatás ingyenessé tétele és általában az arra irányuló törekvés, hogy a közoktatás áldásaiban való részesülésnek a jövőben ne lehessenek anyagi akadályai, a reform társadalmi vonatkozásaira

terelik figyelmünket. Az alsóbb társadalmi osztályokból származó tömegek, amelyek az új középiskola révén magasabb műveltséghez jutnak, nem csupán az ország közműveltségét fogják emelni, hanem az osztálykülönbségek – Angliában is kívánatos – megszüntetéséhez is jelentős mértékben járulnak majd hozzá. Hogy az erre irányuló törekvés tudatos része a kormányzat társadalompolitikájának, azt egyébként a tervezetnek az egyetemi oktatásra vonatkozó része is bizonyítja. Ez a rész emellett, hogy a vagyontalan hallgatók részére rendszeresített egyetemi ösztöndíjak számának szaporítását javasolja, azt is ajánlja, hogy az egyetemi tanulmányok megkezdése előtt minden 18 éves angol fiú és leány hat hónapot munkaszolgálatban töltsön. Ez az iparban, mezőgazdaságban, tengerhajózásban, vagy a szociális tevékenység valamely ágában eltöltött, osztálykiváltságokat el nem ismerő közönségi szolgálat kettős célt szolgál. Az egyén gyakorlati készségeinek kifejlesztésére adna alkalmat és – ami társadalmi szempontból még fontosabb – elősegítené az ország különböző társadalmi osztályainak egybeolvadását, hogy közösen lássák munkájuk célját és megértő együttműködéssel igyekezzenek azt elérni.

A reformtervezet előkészítését Buttler, Nagy-Britannia negyvenéves közoktatásügyi minisztere hajtotta végre, az angol törvényhozásban hagyományos alapos körültekintéssel. Két éven át tartó bizottsági ülésorozaton vitatta meg a részleteket a reformban érdekelt intézmények és hatóságok kiküldötteivel, illetve olyan személyekkel, akiktől a közoktatás átalakításánál figyelembe veendő rengeteg szempont valamelyikére vonatkozóan értékes gondolatot kaphatott. A tanítók, papok, tanárok, állami és közigazgatási tisztviselők, politikusok, munkásvezérek, szociológusok és a különböző tanügyi hatóságok képviselőiből álló bizottságok kivétel nélkül egyetértettek abban, hogy a közoktatás terén gyökeres változtatásokra van szükség. A bizottsági megbeszélések eredménye alapján szerkesztette meg és hozta nyilvánosságra a tervezet Buttler, hogy az így nyilvános vita tárgyává váljék, még mielőtt törvénytervezet alakjában kerül az alsóház elé. A július óta folyó, nyilvános vitákról szóló sajtótudósításokból ítélve a tervezetet mind az alsóház, mind a nagyközönség rokonszenvvel fogadta. Bár a baloldal a javasolt változtatások egyes részleteit nem találja elég messzemenőnek, csatlakozik az általánosan kialakult felfogáshoz, amely szerint a tervezett reform alkalmas arra, hogy hozzájáruljon az egységesebb angol társadalom létrehozásához.

Kováts Albert

A MUNKAVISZONY SZABÁLYOZÁSA A HÁBORÚS DEMOKRATA ORSZÁGOKBAN

A demokrata országokban normális körülmények között a munkaviszony alakulása szabadon, a kereslet és kínálat alaptörvényei szerint történik. A munkafeltételeket az érdekelt felek, a munkások a munkaadók, illetve azok érdekképviselői tárgyalások útján, vagy kollektív presszió segítségével alakítják ki. Általánosságban kimondhatjuk, hogy a kormányzat – a minimális munkabérek megállapításától eltekintve – mélyebben sehol sem nyúlt bele a munkaviszony alakulásába, jóllehet annak szükségessége a társadalom békéje szempontjából igen gyakran felmerül, mivel legtöbbször nem az igazság és a do ut des elve érvényesül, hanem a szembenálló felek hatalmi ereje. A kollektív presszió – sztrájk vagy munkáskizárás –

nagyon sűrűn segítségül vett fegyver a demokrata szemléletű közgazdaságban, ha az ellenérdekű fél a feltételeket nem hajlandó elfogadni, vagy az elfogadottakat nem tartja be.

Háborús években már nem engedhető meg, hogy a munkafeltételeket és viszonyokat a felek kényük-kedvük, vagy gazdasági és politikai hatalmuk alapján határozzák meg, sem az nem tűrhető, hogy a munkaviszonyokból eredő visszasságok a hadianyagtermelés programjának megvalósítását veszélyeztessék. Elkerülhetlenné vált tehát, hogy magasabb szempontokból az államhatalom maga is erőteljesebben beleszóljon a munka viszonyainak problémáiba.

Már előljáróban meg kell jegyeznünk, hogy demokrata gazdasági rendben valóban csak beleszólásról és ellenőrzésről van szó és nem gondolhatunk arra, hogy a kormányzat teljesen új alapokon, új állami intézményekkel, egyedül kívánja vezetni azt a politikát, amelynek célja a munkaviszonyok megállapítása és a munka békéjének biztosítása. A munka és a tőke több évtizedes érdekképviselőit nemhogy nem semmisítették meg, miként azt a diktatórikus országokban tették, hanem ellenkezőleg, hatáskörüket kibővítették. A szakszervezetek, a munkaadói szervezetek és a kormány egymással karöltve dolgoznak a munka kapcsolatainak szabályozásán és azon, hogy a munkából eredő vizsályok minél gyorsabb, minél eredményesebb elintézését nyerjenek.

Merész túlzás lenne, ha azt állítanánk, hogy a munkaviszonyok szabályozásának politikája a demokratikus országokban teljesen azonos fonalat követ, mert ezt a földrajzi, gazdasági és társadalmi viszonyok adottsága és különbözősége kizárja, de a strukturális és elvi szempontok valamennyi országban ugyanazok, vagy legalább is nagy hasonlóságot árulnak el.

Nem szándékunk és terünk sem engedi, hogy részletekbe menő képet vázoljunk a különböző országoknak idevonatkozó intézkedéseiről, hanem azt fogjuk megkísérelni, hogy egyrésről röviden jellemezzük azokat a változásokat, amelyek a munkaviszony szabályozásának és megállapításának módjában, szerkezetében bekövetkeztek, másrésről, hogy az elfogulatlan vizsgáló szemével nézzük azt a meghatalmazást és kört, amelyet a munkaviszonyok, különösképpen pedig a munkaviszályok szabályozásával megbízott szervek kaptak.¹

A most tárgyalt irányelvek szem előtt tartásával foglalkozunk a szakszervezetek helyzetével és szerepével a munkaviszony rendezésének a második világháborúban követett politikájával kapcsolatban, majd rátérünk a kollektív megállapodások, valamint a békéltető bizottságok és választott bíróságok jelentőségére.

I. A szakszervezetek szerepe a munkaviszony szabályozásában.

Amint már rámutattunk, a demokrata országoknak a munkaviszony tekintetében a háború alatt folytatott politikája éles ellentétben áll a diktatórikus országokéval. Amíg az utóbbiakban a partikuláris utakon haladó munkával és szervezetekkel szemben országonként ugyan különböző intezítésű, de mégis általában jellegzetesen szigorú és elnyomó politikát alkalmaztak, addig az angolszász országok a szakszervezetek jog- és cselekvési körét sok irányban, de különösen a munka-

feltételek megállapításának és a munkaviszonyból eredő visszasságok megszüntetése kérdésében messze-menő mértékben kiterjesztették.

Ha ennek a két egymással szembenálló nézetnek a rugóit kutatjuk, ezeket mindenekelőtt abban a különbözőségében kell keresnünk, amely a demokrácia és a fasiszta rendszerek alapelvei, valamint ideológiai szemlélete között fennáll. Elengedhetetlenül fontosnak tartjuk azonban, hogy rávilágítsunk ezzel kapcsolatban arra az igen mély eltérésre, amely a demokrata országok és az európai szárazföld munkásszervezetei között mutatkozik. A munka szervezetei Amerikában és az angol gyarmatokon – szemben az európai munkával, – a politikai feladatokat messze a gazdaságiak mögé teszik, ami gyakorlatilag kifejezve magunkat annyit jelent, hogy a célegységben nem a politikai hatalom megszerzése és a munkásosztály egyeduralma nyer elsőrendű fontosságot, hanem az ipari demokrácia (Industrial Democracy). Az ipari demokrácia rendszerében a munkásság a tőkés réteggel teljesen azonos jogokat és hatalmat nyer. A gazdasági, társadalmi, de még a politikai kérdéseket is a tőkés és a dolgozók egyenlőszámú képviselőiből álló bizottságok vagy tanácsok intézik.

Csak ezeknek a fontos tényeknek ismerésével értjük meg, hogy a közvélemény a tengerentúli országokban miért fogadta rokonszenvvel a szakszervezetek bevonását a háborús évek munkaviszonyainak intézésébe.

A munka szervezetei mindenütt örömmel vállalták a kormány szakértőivel és a tőke képviselőivel való szorosabb együttműködést, mert benne az ipari demokráciához vezető fejlődés egyik fontos, a célhoz közelítő gyakorlati állomását látták. Ez a körülmény a szervezett dolgozók táborában is messzemenően éreztette hatását, mert az eddig, különösen az Egyesült Államokban és Kanadában, élesen szembenálló szervezetek a háború alatt egymás mellett haladva, kéz a kézben igyekeznek a rájuk bízott nagy feladatoknak és felelősségnek a munkásréteg, azontúl pedig a nemzeti közösség érdekében eleget tenni.

A demokrácia első és legjellegzetesebb elve, a szabadság, erkölcsi kötelességévé teszi minden angolszász kormánynak, hogy a munkaviszony sokoldalú kérdéseibe magukat az érdekelteket, a dolgozókat bevonja, annál is inkább, mert a modern ipari államban a társadalomnak messze nagyobbik része fizikai vagy szellemi bérmunkás. Nagyon nehéz és szinte elképzelhetetlen volna mármost, hogy a dolgozóknak akarat és öntudat nélküli tömegét e nagy horderejű kérdések elintézésébe be tudná kapcsolni, ha a szakszervezetekben ezek nem kovácsolódtak és forrottak volna egybe.

A kormányzat nemcsak azért nyert sokat a szakszervezetek hatáskörének kiterjesztése és a különböző bizottságokba és hivatalokba való bevonása révén, mert a munkásság szakértői ott értékes tanácsokkal, valamint javaslatokkal gyümölcsözőbbé teszik a munkaviszonyok szabályozásának politikáját és munkáját, hanem azért is helyesen cselekedett, mert a munkásság, mintegy a kapott jogok ellenértékeképpen kötelezettséget vállalt, hogy a háború tartama alatt sem a termelés menetét, sem a társadalom harmóniáját nem fogja megzavarni.

Nem hallgathatjuk el” azonban bíráló észrevételünket, amely szerint indokolt kétség férhet ahhoz, hogy a bizottságok munkájába befűzött szakszervezetek valóban a dolgozók egész társadalmának érdekét és véleményét képviselik. Bátrak vagyunk e kritikai megállapításunkat az amerikai gyakorlati példával alátámasztani. A különböző bizottságokban

¹ Fejtegetéseink alapja: I. Bessling: *Rapports collectifs de travail et détermination des conditions d'emploi en temps de guerre. Revue internationale du Travail* 1942 november, 589-639. lap.

helyet foglaló tagok kétféle szakszervezetbe, mégpedig az American Federation of Labor-be és a Congress for Industrial Organization-be tartoznak. A többi, számra nézve nagy, de jelentőségre kicsiny munkásszervezet képviselői hiányzanak. A két szóbanforgó szervezet összes tagjainak a száma nem éri el a 10 milliót sem, márpedig az ipari munkások száma az Egyesült Államokban békeidőben is meghaladja az 50 milliót. Még súlyosabb megállapítás a szakszervezetek jog- és hatásköre kiterjesztésével kapcsolatban, hogy - azok csaknem kizárólag az ipari munkásság érdekképviselői lévén - a mezőgazdasági dolgozók hangja elmarad a bizottságokban.

2. A munkafeltételek megállapítása kollektív szerződéseken keresztül.

A legelső, élesen feltűnő jelenség, amely a munkaviszonyok rendezésének demokrata módszerét figyelő ember elé tárul, az, hogy az Európában sűrűn alkalmazott szabályozó, megkötő tartalmú törvényeknek és rendeleteknek csak igen kevés nyomuk és szerepük van. Ugyátszik, még a hadbalépéssel előállott számos nehézség sem tudta meggyőzni a törvényhozást és a közvéleményt arról, hogy a gazdaságtársadalmi kapcsolatok szigorú intézkedésekkel való részletes szabályozásának szükségessége elérkezett. Így azután a munka viszonyainak a háború alatt való szabályozását sem látták fontosnak fentről jövő radikális vagy forradalmi tervekkel keresztülvinni.

Eltelkintve néhány egészen általános jellegű intézkedéstől, a munka viszonyainak közelebről való megállapítását meghagyták a régi mederben, vagyis a munkaadók és munkavállalók mint elsősorban érdekelt felek kezében. Igaz ugyan, hogy a kormányzatok mindentűtt létesítettek egy állami hivatalt, ez azonban a munkaviszony részletkérdéseivel nem foglalkozik, hanem csupán a magasabb szempontból szükséges ellenőrzést gyakorolja és a hozzáterjesztett kérdésekben dönt. Ilyen körülmények között a munkafeltételek meghatározása a gyakorlati életben teljes mértékben a munkaadók és a munkások képviselőiből álló bizottságok útján megkötött kollektív szerződéseken történik.

A kollektív szerződésnek általános érvényűvé való nyilvánítása annyit jelent, hogy a törvényhozás erőt és felhatalmazást ad neki arra, hogy egy meghatározott területen minden egyes iparra és foglalkozási ágra kiterjessze illetékességét. Ennek az elvnek a kimondása főleg Nagy-Britanniában hozott igen mélyreható változást, ahol pedig a kollektív megállapodásoknak csaknem minden szabályozástól mentes rendszere a világon a legszilárdabbnak tekinthető. Az 1871-ben hozott Trade Union Act elismeri ugyan a kollektív megállapodást, de csak tisztán „gentleman's agreement”-nek tartja és megtagad tőle mindenféle törvényes szankciót. Az 1941 július 18-án kiadott rendelet szerint azonban a kollektív szerződések feltételei egy meghatározott terület vagy iparág valamennyi üzemére érvényesek és kötelezők, ha azokat a munkások és a munkaadók tényleges képviselői kötik.

Az Egyesült Államokban már az 1935 július 5-i szövetségi törvény, a National Labor Relations Act kimondja, hogy azok a kollektív megállapodások, amelyeket egy munkaadó, vagy egy munkaadói szervezet és egy munkásszervezet mint a munkásság képviselője köt, valamennyi érdekelt üzem munkásaira alkalmazandók, még ha nem is tagjai a szerződést megkötő szervezetnek.

A szakmai szervezetek és a munkaadói szervezetek által szabadon kötött kollektív egyezségek klauzulái tehát a fentiek folytán egyaránt alkalmazhatnák valamennyi szervezett és nem szervezett munkaadóra, illetőleg munkásra (a törvény szerint harmadik személyekre), akik abban az iparban dolgoznak vagy azon a területen működő üzembe tartoznak, amelyre a tarifaszerződés vonatkozik. Ez az intézkedés igen sok visszaélést szüntetett meg, mert azelőtt azok a munkaadók vagy munkavállalók, akikre a kollektív szerződés nem vonatkozott, a mások által kötött megállapodásokat - mint kívülről harmadik személyek - figyelmen kívül hagyhatták és velük szemben versenyt támaszthattak.

Amikor az adottságokat és az elért eredményeket nézzük, a legszigorúbb kritikának is el kell ismernie, hogy a demokrata országok helyesen cselekedtek, amikor a munkaviszony megállapítását a kollektív szerződések rendszerére építették. A törvényhozás és a kormányzat által hozott intézkedések ugyanis mindig magasabb, centrális szempontból indulnak ki és a nagy, egyetemes érdekeket tartják szem előtt. Ha tekintetbe vesszük a modern ipari államok pl. Anglia vagy az Egyesült Államok közgazdaságának és társadalmának sokrétegű tagozódását, akkor lesznek olyan területek az országban, ahol a törvény vagy a rendelet intézkedései sérelmet keltenek vagy legalább is az ellenkező hatást váltják ki, mint amilyent elérni akartak. Ezekkel a kérdésekkel kapcsolatban véleményünk az, hogy a decentralizáció sokkal megfelelőbb, mint a centralizáció.

A kollektív szerződések legfőbb előnye éppen az, hogy a megállapodások keretét a hatóságok elég lazán hagyják, ami által bő lehetőség nyílik arra, hogy azokban egy-egy vidék, iparág vagy szakma gazdaságtársadalmi viszonyait kellőképpen figyelembe vehessék. Sőt ezen továbbmenően, a felek a szerződésbe felvehetnek olyan záradékot, amelynek alapján, abban az esetben, ha a viszonyok megkívánják, a feltételeket még az érvényességi idő lejárta előtt revízió alá vehetik.

5. A munkaviszonyok megszüntetésének módszere.

Békeidőben a munkaviszonyból eredő nézet- és véleményeltérések elintézésének kétféle módja volt:

a) A felek a vitás ügygel békéltető bizottságokhoz vagy választott bíróságokhoz fordultak döntésért.
b) A másik, különösen Amerikában, szívesen alkalmazott módszer a munkások részéről a sztrájk, a tőkés részéről a kizárás (lock-out). Arra vonatkozóan, hogy p. o. az Egyesült Államokban a két világháború közötti időszakban a sztrájkok milyen arányokat öltöttek, csak egyetlen, de általánosan jellemző adatot idézünk: 1941-ben a sztrájkok folytán elvesztett munkanapok száma 23,047.556 volt. Ezt a számot nézve könnyen megértjük, hogy Roosevelttel miért tartotta szükségesnek a hadbalépés után azonnal összehívni egy bizottságot, amely a munkásszervezetek képviselőiből állott. A bizottság biztosította az elnököt arról, hogy amíg a háború tart a munkásság nem fog a sztrájk fegyveréhez nyúlni. Hasonló nyilatkozatot tett a többi angolszász ország munkássága is. Indiában elvileg nem szüntették meg a sztrájkjogot, de a szigorú intézkedések azt gyakorlatilag lehetetlenné tették. Az 1942 március 5-én kibocsátott rendelet kimondotta, hogy a munkavállaló csak akkor szüntetheti be a munkát, ha a munkaadóval legalább két héttel előbb írásban közli, hogy sztrájkolni akar.

Azáltal azonban, hogy a munkásság illetve a munkaadók önkéntesen vagy kényszerből lemondanak a

háború tartamára a sztrájkokról és a kizárásról, még nem oldódik meg a munkaviszonnal kapcsolatos konfliktusok problémája. Az e fegyverektől elálló felek jogosan számítanak arra, hogy a békéltető bizottsági és a választott bírósági eljárások nekik legalább is annyi biztosítékot nyújtanak, mint amennyiről lemondottak. Ennek valamennyi demokrata ország nagyon tudatában volt, mert akkor, amikor a munkaviszály eldöntésének csak egyetlen módját – a választott bírósági és a békéltető bizottsági eljárást – hagyták meg, gondoskodtak mindenekelőtt annak kötelezővé tételéről és hatásköre kiterjesztéséről. Ezen kívül minden angolszász országban létrehozta egy központi szervet, az Országos Választottbírósági Törvényszéket, ahová azok a vitás kérdések kerülnek, amelyeket a választott bíróságok és a békéltető bizottságok nem tudtak eldönteni.

Az Országos Választottbírósági Törvényszék összetételére és működésére vonatkozó alapelvek nagyjában mindenütt azonosak. A tagok egy részét a munkaügyi minisztérium nevezi ki, míg a többi tag a munkaadók és a munkások egyenlő számú képviselőiből áll. Nagy-Britanniában a Törvényszék elé az ügyek csak a munkaügyi miniszteren keresztül kerülhetnek.

A Törvényszék határozata jogerős. A vesztes felet pénzbüntetéssel vagy szabadságvesztéssel sújtják. Az Egyesült Államokban a vitás ügyekben legfőbb fokon a National War Labor Board (Országos Háborús Munkaügyi Tanács) dönt. A 12 tag közül négyet a kormány küld ki, míg a fennmaradó 8 tagot felerészben a munkások, felerészben a munkaadók képviselői alkotják. A Board nem rendelkezik szankciós felhatalmazással, azonban a köztársasági elnöknek joga van lefoglalni az üzemet, ha a döntést vonakodik végrehajtani. Rooseveltnél eddig mindössze nyolc esetben élt ezzel a jogával.

A szerzett tapasztalat eredménye mindenütt azt tanúsítja, hogy a békéltető bizottságoknak és választott bíróságoknak túlnyomó részben sikerül a viszályokat elsimítani és kevés azoknak az eseteknek a száma, amelyeket fellebbezéssel a Törvényszék elé visznek. Nagy-Britanniában hivatalos kimutatás szerint az Országos Választottbírósági Törvényszék felállításától, 1940 júliustól 1942 júliusig összesen 224, vagyis havonta még 10 eset sem került legfelsőbb döntés alá.

Helytelen volna azt mondani, hogy a sztrájkok a jelenlegi háború idején egészen megszűntek, azonban a régi méretekhez viszonyítva számukat jelentéktelennek kell tartanunk. Hivatalos kimutatás azt mutatja, hogy az Egyesült Államokban 1941 december 8-tól 1942 júniusáig a sztrájkok miatt elvesztett munkanapok száma csak 2,515.000-et tett ki, ami eltörpül az előző évi 23 milliós szám mögött. Könnyűszerrel meggyőződhetünk, hogy mennyire lényegtelen ez a szám, ha az egyéb okok következtében elvesztett munkanapokkal teszünk összehasonlítást. Legyen szabad itt csupán egy adatot említenünk: Amerikában a baleset és betegség miatt elvesztett munkanapok száma átlag évi 400 millió körül jár.

A viszályokat eldöntő legfőbb fórum ítélete igen nagy fontosságú és általános figyelmet kelt. Mivel az angolszász országok egyikében sem állítottak fel pontos elveket, hanem csupán általános irány vonalakat adtak a háború alatti munkafeltételek megállapítását illetően, a Törvényszék döntését irányadó normaként tekintik a kollektív szerződések feltételeinek meg-

állapításánál és a békéltető bizottsági, valamint a választott bírósági eljárásnál.

Korai és elszármított volna a munkaviszony szabályozásának a jelen háború alatt követett demokrata politikájáról végleges bírálatot mondani, mert hiszen a módszerek mozgásban vannak, tehát a megszilárdulás és kikristályosodás állapotát még nem érték el, mégis bebizonyosodott a tárgyilagossággal szemlélő előtt, hogy az jó irányban halad. Önként felvetődik a kérdés, vajjon nem volna-e helyes, ha a ezeket a háborús években bevált intézményeket és módszereket majd a béke korszakában is fenntartanák. Mielőtt a magunk részéről igennel válaszolnánk, rá kell mutatnunk arra, hogy az elmúlt világháborúban hozott, erősen hasonló elveken felépülő intézkedéseknek a háború végén történt visszavonása évtizedeken keresztül véres sztrájkokat szült. Reméljük, a mostani háború végével a demokrata országokban nem fogják újból elkövetni ezt a végzetes hibát, hanem továbbvezetik a dolgozókat a megkezdett vonalon, amely végül is a teljes ipari demokráciához vezet.

Csáktornyai Ferenc

EGY TÁJÉKOZATLAN MUNKÁSHOZ

A magyar rádió könyvalakban is kiadta azoknak a munkáselőadásoknak a szövegét, melyeket „öszinte beszéd” sorozatában a múlt tél folyamán tartottak a mikrofonja előtt. Ez teszi számomra lehetővé s egyben indokoltá, hogy visszatérjek „A magyar munkás és a nemzeti öntudat” című előadásban elhangzott egyik állításra, mely az előadónak egy és más dologban való tájékozatlanságát árulja el. A kérdéses szövegrész így hangzik:

„Azt megtanultuk a múltban, hogy a magyar munkáskérdések megoldásánál semmiféle idegen segítségre nem számíthatunk... A megvalósíthatatlan álmok és gonosz hazugságok betetőzése a hírhedt népszövetségi intézmény volt. Hiszen soha annyi munkanélküli nem volt Magyarországon, mint ebben az időben... A nemzetközi munkahivatal pedig sokkal megértőbb volt akár a kínai kuli problémáival szemben is, mint a magyar munkásság nyomorúságos helyzetével.”

Ismeretlen munkásbarátom ne vegye tőlem rossz néven, de idézett kijelentéseit kissé alaposabban szemügyre veszem s azzal a gondnal hámozom ki belőlük a tartalmat, amivel egyébként csak a klasszikus szövegek analíziseit szokás végezni. Nem kell szégyelnie sem magát, ha e vizsgálat során kiderül, hogy az érintett kérdés közvetlen tapasztalati körén kívül van s ezért szükségszerűleg nem találta fején a szöveget, mivel nálunk vele együtt még igen sokan ugyanolyan téves nézeteket vallanak, mint ő. Viszont jómagam a megbírált intézménynek vagyok egyik szerény munkása s így még kevesebb rajta a restelni való, ha olyasvalaki igazítja helyre a tévedést, aki otthon van a terepen. Mindenesetre, mielőtt a részletes elemzéshez fognék, nem hallgathatom el azt az általános benyom másomat, hogy a szerző meglehetősen könnyedén, szinte csak a jóhangzás kedvéért ismételt el bizonyos közkeletű frázisokat, melyek ihletője nem annyira a higgadt mérlegelés, mint inkább a jelszavakkal kielégülő politikai divat.

Vegyük tehát az első mondatot: „Azt megtanultuk a múltban, hogy a magyar munkáskérdése megoldásánál semmiféle idegen segítségre nem szá-

míthatunk.” Ez igaz is, meg nem is, mert más az elmélet és más a gyakorlat. S azonfölül tudni kellene, hogy mit értünk idegen segítség alatt. Elvben természetesen az a helyes felfogás, hogy problémáinkat a magunk erejéből, külső befolyástól mentesen oldjuk meg. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy eszméáramlatok, mozgalmak nem tisztelik a határokat s ha másképpen nem, pusztán jelentkezésükkel is nyomást gyakorolnak a szomszédságra. S ennél is nagyobb súllyal esik latba, hogy amint egyetlen társadalom kebelén belül sem lehet a közjólét ügyét az összes érdekelték szolidaritása nélkül előbbre vinni, úgy a népek közösségében is igen nehéz a nyugodt fejlődést biztosítani, ha hiányzik a bizalom és a békés együttműködés szelleme. A kölcsönös félelem ugyanis elvonja a népek anyagi erejét a társadalomépítés feladataitól. Másfelől viszont azt láttuk, hogy a nemzetközi érintkezésnek az utóbbi évtizedekben elért intenzitása és sokrétűsége mellett egy-egy államnak szinte lehetetlen kivonnia magát az idegen példák ösztönző hatása alól, annál is kevésbé, mivel a viszonyoknak és problémáknak nagyjából azonos alakulása többnyire elkerülhetlenné teszi a rokonmegoldásokhoz való folyamodást. Mindezek tetejébe pedig ma már egy bizonyos fajta nemzetközi közvéleményről is beszélhetünk, amely nyitott szemmel figyel s ha nem is kér számon, de előfordul, hogy megszól. Végeredményben tehát nem tagadhatjuk, hogy a munkáskérdés nemzeti megoldását a nemzetközi légkör kedvezően vagy kedvezőtlenül befolyásolhatja s ez a befolyás olyan segítség vagy gátlás, amelynek szellemi, erkölcsi s nem utolsósorban politikai jelentőségét csak a rövidlátó nem veszi tudomásul.

Nem szerencsésebb a következő kijelentése sem: „A megvalósíthatatlan álmok és gonosz hazugságok betetőzése a hírhedt népszövetségi intézmény volt. Hiszen soha annyi munkanélküli nem volt Magyarországon, mint ebben az időben.” Mint magyarnak, a Nemzetek Szövetségét megvédenem valóban ropant nehéz j a rajtunk esett igazságtalanságokat nem orvosolta s politikai küldetésének egyébként sem tudott megfelelni. De miért? Talán mert rossz volt a gondolat és gonosz a szándék, mely létrehozta? Nem. Egyszerűen azért, mert gyenge volt s a szét-húzó erők önzése nem engedte érvényesülni a szolidaritás benne rejlő eszméjét. De ha az is lett volna belőle, aminek szánták, akkor sem lehetne őt tenni felelőssé azért, mert Magyarországon nagy volt a munkanélküliség. Hiszen a Népszövetség pusztán tanácskozó szerv volt s arra volt rendelve, hogy elősegítse az államok közti egyetértést, arra azonban nem volt hatalma, hogy kormányozzon a kormányok helyett, s még kevésbé arra, hogy megváltoztassa a fennálló gazdasági rendet.

Legkifogásolhatóbb tévedését szerzőnk mégis harmadik állításával követte el. Hogy őszinte legyek, nehezen is értem meg, mi készíthet egy magyar munkást annak kijelentésére, hogy „a Nemzetközi Munkahivatal sokkal megértőbb volt akár a kínai kuli problémáival szemben is, mint a magyar munkásság nyomorúságos helyzetével.” Először is a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal soha semmi olyat nem tett, ami pártatlanságát és elfogulatlanságát kétségessé tehetné s még ha igaz is volna, hogy a kínai kuli sorsa jobban érdekelté, mint a magyar munkásé, ezt a fokozottabb érdeklődést az igazolhatná, hogy a magyar munkás szerencsére mégis jobb helyzetben van, mint távolkeleti kollégái. A feltevés azonban nem egyéb merő képzelődésnél. A tényeknek egész sora

szól a mellett, hogy a Hivatal minden tőle telhetőt megtett, hogy kutató, tájékoztató és diplomáciai tevékenységéből a lehető legnagyobb haszon háramoljék a magyar munkásságra is. Hogy e tevékenység igazi természetét megértse, mindenekelőtt tudnia kell, hogy a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet nem valamely gondviselészerű világtényező, mely mindenható akaratát mindenütt közvetlenül keresztülviheti a földkeresség munkásságának nagyobb javára. A szervezet csupán összegyűjti a világ kormányainak, munkaadóinak és munkásainak képviselőit, hogy megvitassák a munkásvédelem problémáit s egyezmények vagy ajánlások formájában kidolgozzák az ezek megoldására szánt nemzetközi normákat. Kényszeríteni azonban senkit sem tud, hogy e normákat valóban törvénybe is foglalják. Az ugyanis már az egyes országok munkásságának politikai erején s kormányaik bölcs belátásán múlik, hogy a Genfben elfogadott szabályozó elvek mint valósulnak meg az életben s a Hivatal szerepe e téren csupán arra korlátozódik, hogy a kormányok befolyásolásával segítségére legyen a munkásoknak.

Magyarország a munka nemzetközi kódexét kitévő genfi egyezményekből eddig húszat ratifikált. Messzire vezetne, ha itt ki akarnók mutatni, hogy ez egyezmények végrehajtása céljából hozott törvényeink mennyiben szolgálták a magyar munkaügy fejlődésének ügyét. Akit e kérdés érdekel, a választ könnyen megtalálja reá az e témának szentelt könyvekben. Itt csak azt a furcsa vádat kívánjuk megcáfolni, mintha a magyar munkásság érdekeinek védelme a Nemzetközi Munkaügyi Hivatalnak kevésbé lett volna szívügye, mint bármely más ország dolgozói sorsának megajvitása. Sokan bizonyára már elfelejtették, hogy a Hivatal első igazgatója, Albert Thomas 1927-ben Budapestre is ellátogatott. Meg nem szünő munkáját azonban csak azok ismerhetik, akik közvetlen közelről láthatták, milyen meg-megújuló erőfeszítéseket tett a Hivatal, hogy egy-egy újabb ratifikációt sikerüljön tető alá hozni.

Aligha árulok el műhelytitkot, ha felemlítem, hogy a ratifikált egyezmények végrehajtása néha nem ment minden zökkenő nélkül s így a Hivatalnak azzal is törődnie kellett, hogy a munkásság érdekeit ne csorbítsa valamely egyezmény intézkedéseinek tökéletlen vagy késői alkalmazása. Több példa van rá, hogy a Hivatal szakértői bizottsága kénytelen volt észrevételeket tenni némely egyezmény hiányos végrehajtása miatt. Így 1930-ban a nőknek szülés előtt és után való foglalkoztatásáról, a nők éjjeli munkájáról, valamint a fiatalok éjjeli munkájáról szóló egyezmények végrehajtása tárgyában benyújtott első évi jelentésében kormányunk bizonyos nehézségekre hivatkozva elismerte, hogy az egyezmények egyes intézkedései nem nyertek alkalmazást. A bizottság szükségét érezte felhívni kormányunk figyelmét arra, hogy az egyezmények ratifikálásával kötelezettséget vállalt az összes intézkedéseinek végrehajtására, s egyben felvilágosítást kért az alkalmazást akadályozó nehézségekről. A bizottság 1931-ben sem találta ez egyezmények végrehajtását kifogástalannak, csupán a rákövetkező évben nyugtázhatta a teljes alkalmazás érdekében tett rendelkezéseket. A minimális munkabérek rendszerének bevezetését a magyar munkásság, mint ismeretes, egy genfi egyezménynek köszönheti, amelynek végrehajtása szintén nem ment egészen simán. A vonatkozó egyezményt 1932-ben ratifikáltuk, de a szakértői bizottság még 1935-ben is azt volt kénytelen szövé, hogy nincs magyar törvény,

mely gondoskodna az egyezmény alkalmazásáról, 1936-ban pedig elégtelennek találta az időközben kiadott rendeletet. A kérdés végül is az 1937: XXI. te. és végrehajtási rendeletének intézkedéseivel nyert kielégítő elintézését.

E száraz adatok, azt hiszem, mindennél jobban bizonyítják, hogy a fenti vád mennyire nélkülöz minden tárgyi alapot. Hogy a magyar munkásság elitje közt akad, aki ennyire félreismerhette a való helyzetet, az lehet sajnálnivaló, de annyi bizonyos, hogy tévedését nem kell saját felületességének tulaj-

donítania. Elvégre – hacsak nem ül be egy kellően felszerelt szakkönyvtárba – honnan is szerezte volna meg a helyes tájékozódáshoz szükséges ismeretanyagot. Annak idején a magyar sajtó nem nagyon foglalkozott a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet tevékenységével s arra sem emlékszünk, hogy például maga a magyar rádió valaha is helyet adott volna egy erről szóló ismertető előadásnak. Viszont felteszem a kérdést: az „öszinte beszéd” igényes munkásírója vigasztalásnak veheti-e, hogy tájékozatlanságával nem áll egyedül?
Tóth Béla

S Z O C I Á L I S T U D Ó S Í T Ó

IRÁNYÍTOTT GAZDASÁG ÉS HÁBORÚ UTÁNI ÚJJÁÉPÍTÉS

Megnemesített magántulajdoni rend vagy államszocializmus?

Kuncz Ödön egyetemi tanár, a kereskedelmi jognak hivatott magyar specialistája „a kartell, mint jogi probléma” címmel nemrégiben előadást tartott, melynek gondolatmenete olvasóink érdeklődésére is számot tarthat.

A kapitalista rendszer alapját képező szabad verseny legerősebb tagadása, mondta, a vállalatoknak az a megállapodása, mely megszünteti az egymás-közi, versenyt és a vállalatok üzletpolitikáját a fogyasztók ellen fordítja. A kartell szembehelyezkedik a dolgoknak azzal a rendjével, melyet a klasszikus gazdaság-elmélet természetesnek tart: megszünteti a piaci gazdálkodás automatizmusát, a kereslet és kínálat törvényének szabad érvényesülését s helyébe a diktált árak és a szabályozott termelés rendszerét lépteti. Mihelyt azonban az árakat többé nem a kereslet és kínálat, hanem a monopóliumot élvezető vállalatok szabják meg, a nyilvános ellenőrzés nélkülözhetetlenné válik s az államnak szabályoznia kell a kartellek működését.

Az 1931-ben kelt magyar kartell törvénynek olyan szervei hiba vannak, melyeket a békés viszonyok helyreállta után feltétlenül ki kell küszöbölni. Szükséges például, hogy a törvény kiterjeszkedjék minden lehetséges kartellre, így nevezetesen a szóbeli kartellekre is. A jelenlegi hatálytalan szabályozás mellett az a helyzet, hogy a kartellek egymásután jelentik be megszűnésüket s szóbeli megállapodás formájában működve tovább, kivonhatják magukat az állami ellenőrzés alól. A kartell-ellenőrzés mai apparátusa egyébként, amellyel hogy túlméretezett és bonyolult, nem felel meg a célnak.

Már most fel kell vetni a kérdést, hogy milyen kartellpolitikát kívánunk követni a jövőben. Kétségtelen, hogy a háború után nálunk is, mint az egész világon, meg kell szervezni a termelést, stabilizálni kell a béreket és a munkaalkalmakat s meg kell találni a helyes árpolitika eszközeit. Mindez pedig hatékony állami beavatkozást tesz szükségessé. Egyesek szerint a gazdasági élet megszervezésének csupán két változata lehetséges. Az egyik a köztulajdoni rendet alapul vevő államszocializmus. A másik a magántulajdon elvén nyugvó piaci gazdaság, melyben érvényesül a szabad verseny, az egyéni kezdeményezés, az egyéni vállalkozó kedv, takarékoság és kockázati mérés.

Előadó álláspontja ez alternatívával szemben a következő: „A kollektívizmust, tehát az államszocializ-

must csakis a hibáitól megfosztott magántulajdoni renddel kerülhetjük el. A történelmi kapitalizmus összes hibáival együtt nem térhet vissza. De elképzelhető a *Rerum Novarum* és a *Quadragesimo Anno* intelmeit megszívlelő megnemesített magántulajdoni rend. Ha felvesszük a harcot a tisztességtelen versennyel, megalkotjuk végre az etikai elvekre épített részvényjogi reformot, erőteljesen támogatjuk a szövetkezeti mozgalmat és tökéletesítjük a karteiltörvényt, amidőn független, szakértő és a közérdekeket könyörtelenül érvényesítő állami ellenőrzés alá vetjük a kartelleket, akkor rálephetünk arra az útra, amelyen elkerülhetjük az államszocializmust. Mert az államszocializmus rosszabb, mint a legrosszabb kapitalizmus!”¹

A Hivatásszervezet határozata az újjáépítésről

A Hivatásszervezet országos titkári értekezlete, mely legutóbb Pécsen gyűlt össze, a háború utáni újjáépítés kérdésében figyelemreméltó határozatot fogadott el. A határozat mindenekelőtt megállapítja, hogy az újjáépítés szükségszerűleg csak a munka jogának érvényesítése jegyében indulhat meg. A gazdasági és társadalmi viszonyok megnyugtató újjárendezésének ezért elengedhetetlen előfeltétele, hogy a munkához való jog, a munka szempontjainak a tőkével szemben való elsőbbsége és a dolgozók szervezeteinek önkormányzata teljes elismerést nyerjenek.

Hogy a haditermelésből a béketermelésre való átmenet időszaka alatt a társadalom meg legyen óvható a munkanélküliség rémétől, az értekezlet a következő intézkedéseket tartja szükségeseknek: Előkészületeket kell tenni a leszerelés fokozatos végrehajtására, munkaalkalmak biztosítására, egységes munkaközvetítő szervezet létrehozására, a hadirokkantak és hősi halottak hátramaradottainak elhelyezésére, valamint a munkanélküliség esetére szóló kötelező biztosítás megszervezésére. Már most ki kell mondani az átállítás idejére a munkáselbocsátási tilalmat az egész gyáriparra szóló érvénnyel.

Kívánja ezenkívül az értekezlet egy átmenetgazdasági tanács felállítását, melyben az összes gazdasági ágak képviselői mellett egyenlő jogon foglaljanak helyet a munkásérdekképviseletek kiküldöttei. Az átmenetgazdálkodás irányítására a tanács mellett egy végrehajtó szerv létesítendő, melynek feladatai közé tartozna többek közt anyagkészleteink, gépállományunk, munkaerőnk és ter-

¹ Magyar Szövetkezés, 1943 november 1.

melési lehetőségeink számbavétele. Ennek hatáskörébe tartozna az összes szakma és üzem által előkészített termelési terveknek összeegyeztetése és annak biztosítása, hogy a tervbevett munkálatok a kellő időpontban rögtönösen megindíthatók legyenek. Ugyanezen célból szükség lenne az ú. n. munkáskataszter elkészítésére is. Az átmenetgazdálkodást pénzügyileg éppúgy kell megalapozni, mint a hadigazdálkodást. Ezért az értekezlet azt ajánlja, hogy az e célra szükséges tőkéket egy hatalmas „békekölcsönnel” teremtsék elő. Végül elhatározta az értekezlet, hogy a fenti követelések megvalósítása érdekében az összes hazai munkásszervezeteket együttes sselekvésre hívja fel. Olyan kezdeményezés, amelynek czívesen látnók az eredményét.

T. B.

Az újjáépítés amerikai elgondolása

A Pánamerikai unió, követve a Nemzetközi Munkaügyi Szervezetnek azt a tanácsát, hogy az egyes államok idejében fogjanak hozzá a háborúutáni újjáépítés terveinek előkészítéséhez és azok kölcsönös megtárgyalásához, meg 1942 elején egy külön jogi bizottságot alakított az idevágó problémák megvizsgálására. E bizottság pár hónapon belül elkészült feladataival s az újjáépítés alapelveire vonatkozó előzetes javaslatait az unió azzal a kéressel küldte el az érdekeit tagállamoknak, hogy tegyék meg észrevételeiket s egyúttal közöljék vele, minő intézkedéseket látnának még szükségesnek a nemzetközi biztonság és gazdasági rend szilárdabb alapokra fektetése érdekében.

A javaslatok gazdasági és szociális természetűek. Ami a gazdasági tárgykört illeti, a bizottság mindenekelőtt a gazdaságilag kellően ki nem használt (gyarmati) területeknek olyan igazgatás alá helyezését kívánja, mely lehetővé teszi, hogy minden nemzet egyenlő feltételek mellett jusson hozzá az ott található nyersanyagokhoz s adhassa el késztermékeit. E területeken a szabad versenynek olyan feltételeit kell megvalósítani, amelyek kizárják, hogy egyes államok maguk élvezhessék a vállalkozásnak és tőkeelhelyezésnek gazdasági előnyeit. Ugyanakkor azonban, amidőn biztosítják a nemzetek közös érdekeinek érvényesülését, ügyelni kell a bennszülött lakosság jólétének is az emelésére.

A nemzeteknek másfelől el kell ismerniök, hogy gazdaságilag kölcsönösen függenek egymástól, minek következtében saját gazdasági tevékenységük irányításának joga nem lehet korlátlan. A nemzetközi szervezésnek egyik különleges feladata lesz a világ gazdasági életét olyan rendszerbe foglalni, mely lehetővé teszi az egyes népek önrendelkezési jogának az összesség közös érdekeivel való összeegyeztetését. Nevezetesen elkerülhetetlen, hogy a vámkat amennyire lehet csökkentsék s megszűnjenek a kereskedelmet bénító egyéb korlátozások, mert csak így remélhető a javak és szolgáltatások cseréjének olyan növelése, mely minden nép gazdasági jólétének emeléséhez szükséges. Meg kell valósítani a gazdasági leszerelést, a féktelen kereskedelmi verseny helyébe az egyetemes jólét szempontjait követő együttműködést állítva.

A nemzetközi újjáépítést illető terveknek azon az elvi megfontoláson kell felépülniök, hogy a szociális igazságosság és az egyén életviszonyainak megjavítása nélkül tartós béke nem érhető el. Az államoknak tehát arra kell törekedniök, hogy polgáraik életszintjét emeljék s mindenki számára a gazdasági biztonságnak olyan fokát biztosítsák, amely módot ad a gondoktól nem szorított ember személyiségének szabad kifejtésére, valamint a szellemi és anyagi függetlenség jogának érvényesítésére. Termelésüket ezért úgy kell megszervezniük, hogy az ne csupán egyes kiváltságos csoportok érdekeit, hanem az egész népesség javát szolgálja. A népük boldogulásán való munkálkodásuk közben azonban az államoknak nem szabad megfeledkezniök a nemzetek közös érdekeiről sem, mivel bármelyikük

¹ Erre vonatkozólag lásd: Az újjáépítés alapelvei egy nemzetközi konferencián. *Nép- és Családvédelem*, 1943 szept.

nyugodt fejlődése csak a többinek egy vonalon haladó s egymást kölcsönösen erősítő tevékenységével biztosítható.

A két háború között a világ népességének mintegy a fele a létminimum alatt volt kénytelen tengetni az életét, nem azért, mintha nem álltak volna rendelkezésre a szükséges eszközök, hanem, mert a politikai és gazdasági nacionalizmus lehetetlenné tette az országok gyümölcsöző együttműködését. A termelés nem a köz szolgálatát tartotta szem előtt, hanem egységes haszonvágának kielégítése volt a célja. Az államokon belül épen úgy, mint az államok között a legkiméletlenebb harc folyt a piacokért, ami általános válsághoz vezetett. A nagy tömegeknek ebből származó elnyomódása ellenséges érzéseket váltott ki egyes népek között, mivel a bajokat könnyebb és célirányosabb volt a külföld rosszindulatának, mint a rendszer hibáinak tulajdonítani. Pedig a rendszer volt felelős azért, hogy roppant gazdaságok felhalmozódása mellett az emberek milliói sínylódtek a legnagyobb nyomorban és hogy a munkához való jog elemi törvényét a társadalom semmibe vette. Az új háború tulajdonképp csak az így felidézett társadalmi nyugtalanságnak lett a kirobbanása.

Jelentésében a bizottság arra a végkövetkeztetésre jut, hogy társadalmi berendezéseink tökéletesítését a népek csak együttes erőfeszítésekkel érhetik el s ennek érdekében a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal tevékenységét is a lehetőség határáig ki kell bővíteni.²

Churchill az angol újjáépítésről

Nem szívesen ismertettünk nyilatkozatokat, melyek a propaganda nyilvánvaló szándékával készültek. Kétségtelenül ilyen az a beszéd is, melyet Churchill még március folyamán tartott az angol rádióban. Mégis érdemesnek tartjuk foglalkozni vele, mivel nemcsak arról tájékoztat, hogy mit ígér az angol miniszterelnök a saját népének, hanem arról is, hogy mit követel ez a nép a kormányától. Olyan országokban ugyanis, ahol a politikai irányelvek kialakítására a választóknak is érezhető befolyásuk van, a politikusok nyilatkozataikban rendszerint a közvélemény hangulatához igyekeznek alkalmazkodni. Ebből a szempontból tehát nem egészen érdektelen megállapítani, hogy a szigetország politikájának felelős vezetője a háború után megvalósítandó tervek közt legfontosabbakként a társadalombiztosítás reformját, az egészségügyi szolgálat kiépítését, a közoktatás demokratizálását és a lakásviszonyok megjavítását jelölte meg.

Azzal kezdte, hogy tervszerűen idejében elő kell készíteni azokat az intézkedéseket, melyek a háború után alkalmasak lesznek az életszint és a munkaviszonyok fokozatos megjavítására. E célból egy négyéves terv felállításának gondolatával foglalkozik, mivel körülbelül ez az az idő, amely szükséges lesz a békeállapotokhoz való visszatérés és az újjáépítés feltételeinek megteremtéséhez. E terv keretében előkelő helyet foglalna el a társadalombiztosítás jelenlegi rendszerének a reformja, mivel elérkezettnek látja az időt arra, hogy a biztosítást egységessé, mindenkire nézve kötelezővé tegyék s kiterjesszék a bölcsőtől a sírig tartó minden kockázatra. A társadalombiztosítás kifejlesztésével karöltve s annak mintegy alátámasztásaként szükség van továbbá egy országos egészségügyi szolgálat kiépítésére, mely nagyobb siker kilátásával veheti fel a küzdelmet a betegségek ellen & ugyanakkor védő gondjaiba veszi az ifjúságot, valamint kellő intézményekkel áll az anyaság szolgálatára. Az erre vonatkozó tervek kidolgozása folyamatban van.

Másik lényeges pontja az újjáépítési programúinak a közoktatás szervezetének kibővítése és szabadelvűbbé tétele. Mindenki számára egyenlő lehetőséget kell teremtenünk az érvényesülésre, mondotta. A művelődés eszközeit szaporítani kell s megfelelőbben elosztani. Bármilyen családból származzék is valaki, legyen előtte nyitva az út a legmagasabb állásokig. Egyenlő feltételek mellett indulva csak a tehetségüktől függően, hogy mint érnek célba az úton. Mindenki nem juthat el ugyanolyan

² *Revue internationale du Travail*, 1943 február.

magasra, de mindenki ugyanazokkal a lehetőségekkel rendelkeznek. Midőn az iskolát elhagyja, ifjúságunk legyen a kellő felkészültség birtokában s irányítsák olyan hivatások felé, melyek nem csupán családot hoznak a számára. Módot kell találnunk arra is, hogy az ipar ne vegye igénybe munkásainak teljes idejét s fiataljainknak alkalmuk legyen mind általános ismereteiket, mind szaktudásukat elmélyíteni.

A legsürgősebb teendő a háború után mindenestre egy nagyvonalú lakásépítési program végrehajtása lesz. Az elpusztított városok helyén újakat

kell építeni, ami az anyagi eszközök és munkaerő rendkívüli mérvű felhasználását teszi majd szükségessé. A feladat megoldása ezért nemcsak a lakásviszonyok alapos megjavítására nyújt majd alkalmat, hanem lehetővé fogja tenni azt is, hogy éveken keresztül a munkásoknak tömegeit foglalkoztassuk e munkálatoknál. Az építőipar tervbevetett fellendítése meg fogja óvni a munkanélküli biztosítást attól, hogy tartalékai nyomtalanul elenyésszenek.¹

T. B.

¹ *Revue internationale du Travail*, 1943 június.

MUNKAEROGAZDALKODÁS ÉS SZAKKÉPZÉS

Beveridge a munkanélküliség megelőzéséről

A háború utáni munkanélküliség veszélyéről beszélve, *Beveridge* nemrégiben kijelentette, hogy a problémának alaposabb felderítésére készül s újabb jelentésben dolgozik, melynek befejezésére egy félévben belül kerül sor. A kérdéstről vallott felfogását mindenestre már jóelőre ismertette s egybekötve elmondta, hogy a munkanélküliséget teljesen sohasem lehet kiküszöbölni, mivel „időközi” munkahiány mindig, még a gazdasági fellendülés egészséges viszonyai között is van, mértéke azonban normálisan nem haladhatja meg a munkáslétszám 5%-át. A kormányzati előrelátásnak az a feladata, hogy megelőző intézkedésekkel a munkanélküliségnek ezt az arányt túllépő kiterjedését megakadályozza.

Kétféle munkanélküliség van: strukturális és ciklikus. Az elsőt az iparszerkezeti változásai okozzák s a műszaki haladás árát fizetjük meg vele; a másikat a kapitalista rendszer gazdasági életére jellemző hullámzások idézik elő. A háborúból a béketermelésre való átmenet ilyen strukturális munkanélküliséggel fog járni, hacsak idején meg nem tesszük a szükséges ellenintézkedéseket. Ezek közé tartozna mindenekelőtt a nemzetközi kereskedelem helyreállítása, ideértve a nemzetközi pénzgétség valamilyen formájának a megteremtését is.

Jóval bonyolultabb problémát jelent azonban az átmeneti időszak után a ciklikus munkanélküliség kiküszöbölése. Mivel a munkanélküliségnek ez a fajtája a termelési eszközökbe történő befektetések hullámszerűségével függ össze, a befektetések állandó szinten tartására három lehetséges eljárást ajánl:

1. A magánvállalkozást pénzügyi természetű eszközökkel arra kell ösztönözni, hogy állótökéje és felszerelése növeléséhez, illetve felújításához ne az üzleti virágzás, hanem a fenyegető válság küszöbén lánsson hozzá. E tekintetben egy nemzeti tőkebefektetési hivatal felállítása vagy bizonyos adózási könnyítések engedélyezése lenne célravezető.

2. A magánbefektetések egyenlenségét ellensúlyozni lehet a közületek által eszközölt befektetések megfelelő adagolásával. Ez az eljárás fokozatosan a válságok leküzdésére irányuló rendszeres közmunkapolitikához vezethet.

2. Alkalmos eljárás lenne végül a fogyasztók igényeinek a befolyásolása az adók csökkentése vagy növelése útján.

A háborús gazdaságnak egyik jellegzetes vonása, hogy a termelés ütemét s következképpen a foglalkoztatottság fokát az állam rendelkezései szabják meg, azaz nem annyira a termelés, mint inkább a kereslet van szocializálva. Ez olyan gyakorlati tapasztalata ennek a háborúnak, amit esetleg később is hasznosítani lehetne. Amint ma honvédelmi eszközöket gyártat, miért ne vállalhatna holnap az állam például egy nagyvonalú és rugalmas építési programot, amelynek végrehajtása során nemcsak lakóházakról, hanem azoknak teljes felszereléséről és berendezéséről is gondoskodnak.

A gazdaság irányítására az államnak természetesen béke idején is megfelelő hatalommal kell rendelkeznie. Demokratikus berendezkedések mellett ez talán jóval

nehezebb, mint más viszonyok között, de ha a szabadság esetleg nem is fér meg könnyen a biztonsággal, a kettő összeegyeztetése mégsem lehetetlen. A lényeges szabadságjogok fenntartása mellett el kell fogadnunk, hogy az államnak módjában legyen bármit megtenni, ami a munkanélküliség és egyéb társadalmi bajok leküzdésére elengedhetetlenül szükséges.

T. B.

Hogyan fizeti Németország a külföldiek munkáját?

Németország óriási erőfeszítésének a harctereken és a haditermelésben természetes következménye a rendkívüli nagy munkás szükséglet. Ezt a nagy munkás-szükségletet Németország, amelynek férfiai annyira igénybe vannak véve a harcoló és megszálló csapatoknál, a maga népességéből fedezni nem tudná, ezért a mutatózó munkásihiány pótlására a megszállott területek és a Németországgal szövetséges viszonyban álló országok nélkülözhető munkásait foglalkoztatja. Semleges országokból nyert nem hivatalos értesülések szerint a folyó év nyarán Németországban dolgozó önkéntes munkások száma 6-7 millió volt, akiknek kétötöde lengyel, kétötöde francia és egyötöde más nemzetiségű. Mindez közel sem volt elegendő a német termelésben mutatkozó munkás-szükséglet kielégítésére és ezért a megszállott területek ipara útján bér munka formájában fedezte első sorban ezt a szükségletét. Ezt a rendszert Göring 1940 október 7-iki rendeletével léptette életbe, amely szerint a német iparvállalatok és maga a véderő is megrendeléseket adnak ki a megszállott területek iparvállalatainak oly módon, hogy amennyiben az illető ország nyersanyaggal nem rendelkezik, azt Németország adja és csupán a feldolgozást vállalja a megszállott területi iparvállalat. Ez nem lebecsülhető jelentőségű, mert hiszen az első évben 6-2 milliárd márka értékű megrendelésátruházás (Auftragsverlagerung) bonyolódott le, ami a német ipari termelés 12%-át teszi ki. Természetesen még ez sem elegendő Németországnak, hogy a hadfelszerelés követelményeinek teljesen megfelelhessen és ezért a külföld erőforrásait import formájában is igénybe kell vennie, jöllehet jelenleg, amikor egész ipara hadseregének szolgálatában áll, ezt az importot exportjából fizetni nem tudja. Hogyan fedezi mégis Németország ezt a nagyszámú külföldi munkást, ezt a jelentős bér munkát és áruimportot? A német clearing-elszámolási rendszer ügyes alkalmazása, valamint a megszállt területeken a megszállási költségek kirovása útján egyenlíti ki ezeket a kötelezettségeit. A clearing-elszámolások már 1935-ben közel 600 milliós passzív egyenleget mutattak Németország terhére, amely csak átmenetileg csökkent a háború kit résekor, amikor a tengerentúli német kivitt az európai országokba igyekeztek elhelyezni. Ujabbán azonban, amint az áru és nyersanyag szükséglet erősebbé vált, egyre inkább növekednek Németország clearing adósságai, amelyek ezidőszent cca 10 milliárd márkát tesznek ki (1942 végén). Ebből Franciaország és Belgium 2 milliárd, Dánia, Hollandia cca 1/2 milliárd márkával részesedik. Ezt a nagy clearing

¹ *The Times* és *Daily Herald*, 1943 július 24.

adósságát igyekszik enyhíteni időnként Németország, főleg külföldi tőkék átengedésével. Így például 1942 végén Magyarország és Németország között létrejött megállapodás értelmében öt magyar pénztintézet 225 millió márka értékű német tulajdonban lévő magyarországi részvényt vett át, hogy Németország velünk szemben-fennálló clearing adósságát enyhíthesse. Ugyanilyen megállapodást létesített Németország Romániával és Bulgáriával is. Természetesen a meglévő tőkejavaknak ilyen feláldozása a haditermelésért csak szűkös határok között mozoghat, hiszen Németország már a háború előtt sem volt tőkegazdag országnak mondható.

A megszállott területeken végzett bér munkák kiegyenlítése már valamivel könnyebb feladat, mert azt sok esetben a megszállási költségek legalább is részben fedezik; így Franciaország esetében a megszállási költségek összege kezdetben napi 400 millió frankban lett megállapítva, amelynek kétharmadát a Banque de Francé előlegezte, míg egyharmadát az államkincstárnak kellett adókból és kölcsönökből előteremtenie. A tényleg felmerült megszállási költségek jelentősen kevesebbet tesznek ki, mint a kirótt összeg, úgyhogy ebből folyólag Németországnak Franciaországban jelentős követelése állnak rendelkezésére, amelyek Franciaországnak bér munka végzéséből folyó követeléseit kompenzálják. Hasonló eljárással fedezi Németország a többi megszállott területeken végzetett bér munkák költségeit is. A megszállott területekről Németországba települt önkéntes munkások béreinek fizetésénél is jelentős szerepet játszanak a megszállási költségek. Ugyanis Németország megengedi, hogy a külföldi munkások megtakarításait haza küldhessék, – amely megtakarítások igen jelentékenyek, hiszen a németországi erős fogyasztáskorlátozások folytán nincs módjuk a költségre – azonban a bér munkákhoz hasonlóan ezen átutalások is a megszállási költségek terhére nyerne elszámolást. A szövetséges államokól Németországba települt munkások száma megközelítőleg sem olyan jelentős, mint a megszállott területekről valók száma. Ezek megtakarítása az illető clearing elszámolásában a Németország terhére mutató passzív saldókat növeli. A nagy német nyomástól függetlenül is érdekükben állott a megszállott országoknak, hogy munkásaik Németországban alkalmazást találjanak, mert minden megszállott országban a megszállás kezdetétől nagy munkanélküliség mutatkozott. Márpedig ezen megszállott országok zilált pénzügyi helyzetüknél fogva önmagukban nehezen oldhatták volna meg a munkanélküliséggel járó pénzügyi problémáikat. Megjegyezzük még, hogy sem önkéntes munkavégzések esetében, sem pedig bér munkáknál nem kerül külföldi áru azok ellenértékeként az illető országokba s így ott olyan fölös vásárlóerő keletkezik, amelyet az illető megszállott ország anélkül is nagy áruhiányában kielégíteni nem tud s így annak inflációs nehézségeit fokozza. Még a szövetséges államok pénzügyi helyzetére is igen kedvezőtlen az a körülmény, hogy áruszállításuk ellenértéke nem áruimportban, hanem finansziális elszámolásokban mutatkozik, mert hiszen ny, Iván való az általános áruhiányban a külföldre távozó áruk inflációs hatása. Minthogy pedig Németország csak a háború győzelmes befejezése után helyezi kilátásba clearing tartozásának kiegyenlítését, a neki hitelben végzett munkákból folyó inflációs veszélyek enyhülésével egyelőre nem számolhatunk. Clodius

követ ugyan legutóbbi beszédében megindokolta a baráti államok részéről ezt az áldozat-vállalást azzal, hogy Németország hozza a háború terén a legnagyobb áldozatot, főleg véráldozatot s ezért indokolt, hogy a többi ország átmenetileg anyagi természetű terhet vállaljon. K. A.

Az utánpótlás kérdése európai viszonylatban

Magyar szempontból tanulságos statisztikai táblázatot közöl a „Soziale Praxis” 1942 évi 5. számában – a német statisztikai hivatal közlése alapján – arról, hogy mint fog csökkenni a jövőben a foglalkozási utánpótlás az egyes európai országokban. A táblázat 1925 és 1936 között évenként születettek száma alapján szemlélteti, hogy mint fog alakulni a 14 évesek (tehát az utánpótlás szempontjából számbajövők) száma 1939 és 1950 között az egyes években. A számítás természetesen az 1938 év előtti országterületekre vonatkozik. Számunkra legtanulságosabb az a tény, hogy az összeállításban szereplő 13 ország közül az utánpótlás legkedvezőtlenebbül Magyarországon fog alakulni, legkedvezőbbben pedig Romániában és a volt jugoszláv területen. Ugyanis míg a trianoni Magyarország területén az 1936 évi születések az 1925 évinek csak 77-9%-át tették, addig a volt jugoszláv területen 99-6%, ill. Romániában 100-5 %-át, tehát az utóbbi kettőnél előreláthatólag nem lesz csökkenés. (A háborús veszteségek figyelmen kívül hagyásával!) Németországban is csak 96%-ra fog csökkenni az utánpótlás egy közbeeső nagyobb mélypont (1933. évi születések!) után. Az itt említett százalékok alapjául szolgáló abszolút számok:

Születési év	Mely év utánpótlását jelenti	Magyar ország	Német-ország	Románia	A volt jugoszláv terület
1925	1939	235.480	1.355.673	605.655	437.070
1933	1947	193.911	999.598	597.621	452.036
1936	1950	183.369	1.312.053	608.774	435.600
1936 az 1925%-ában		77,9%	96,0%	100,5%	99,6%

Az összeállításban szereplő többi országterületen (Franciaország, Belgium, Németalföld, Dánia, Norvégia, Svédország, Finnország, Olaszország, Bulgária) a csökkenés mérvé a fent közölt szélső értékek között helyezkedik el.

Ezekben az európai államokban tehát felmerül az a kérdés, hogy a csökkenő utánpótlást hogyan osszák el a legcélszerűbben, illetőleg milyen intézkedéseket tegyenek a csökkenés hatásának ellensúlyozására?

A legfőbb teendők: 1. Fokozott *tanonképzés*. 2. Az általános munkaközvetítéssel együttműködő *tanonmunkaközvetítés*. 3. Szakszerű pályaválasztási *tanácsadás* s ennek keretén belül: 4. oly pályaválasztási *irányítás*, amely nem a liberális munkapiac jövőbeli alakulásának pusztá tudomásulvétele alapján tájékoztat az egyes emberek számára mutatókozó elhelyezkedési lehetőségről, hanem amely irányítóan szól bele a munkapiac alakulásába a nemzet egyetemes és jövőbeli szükségleteinek figyelembevételével.

Természetesen az utánpótlás tekintetében az egyes európai országok ideiglenesen kiséghetik egymást, *de a végső cél – amint erre éppen német részről is rámutatnak – az, hogy mindenkit hazájában foglalkoztassanak.* M. E.

ÁLTALÁNOS SZOCIÁLPOLITIKA ÉS TÁRSADALOMTERVEZÉS

Az erdélyi párt a munkáskérdésről

Ha valamely párt, mely néni szélsőséges, egy kérdést felvesz a programjába, igen valószínű, hogy annak megvalósítása már szinte közóhaj. Ezért jellemzőnek tarthatjuk az erdélyi párt országos elnökének, gróf *Teleki Bélának* egy megnyilatkozását, melyben bizonyos „rendszerváltozás” szükségességéről szövegezt s ama felfogásának adott kifejezést, hogy nálunk is egy új gazdasági rendnek

kell következnie. A szeptember közepén egy kolozsvári pártösszeajövetelen elmondott beszédnek idevonatkozó részét egyik napilapunk a következő formában idézte:

„A munkásságot illetően olyan rendszerváltozásnak kell bekövetkeznie, amelyben a munkásság szervesen illeszkedik be a nemzet testébe nemcsak jogi, hanem szellemi és anyagi erő tekintetében is. A munkásság ne egy elmúlt korszak osztályharc-ideológiáját élessze fel.

hanem legyen zászlóvivője a jövő társadalmi rendért folytatott harcnak, melyben maga mellett tudhatja a nemzet legjobbjait. A földművesréteg felemelkedése nem politikai jelszavakkal kell hogy megtörténjen, hanem gazdasági helyzetének, műveltségének és öntudatának emelésével.

Magyarországon a háború után az állam és a társadalom életében mély változásoknak kell bekövetkezniük, mert ez ma már az egész magyar társadalom kívánsága, sőt követelése. A változásoknak azonban magyar módra kell bekövetkezniük, a magyar helyzetre, adottságokra és szükségletekre kell ráépülniük. A szociális és gazdasági reform egymástól el nem választható. Magyarországon olyan új gazdasági rendnek kell következnie, amely szakít a liberális korlátlan szabad verseny elveivel, de a nemzeti és szociális szempontok minél hathatósabb érvényesülése érdekében fenntartja az állami irányítást és beavatkozást, anélkül azonban, hogy ez a gazdasági élet gúzsba kötését és az egyéni kezdeményezés megfojtását jelentené. A magyar reform célja az kell legyen, hogy a magyar nép ebben az országban foglalja el végre méltó helyét, találja meg gazdasági és művelődési felemelkedésének lehetőségeit.¹ T. B.

Egy svájci példa

Svájcot sok mindenre szokták példaként idézni. A *Mezőgazdasági Munkatudomány* szerkesztője legutóbb a svájci parasztüzemek belső felépítésének egy elérhetetlenül távolinak tetsző példáját írja le lapjában. Cikkének nemcsak üzemteni, de társadalompolitikai tanulságai is vannak s nem tudunk ellenállni a csábításnak, hogy az adott kép néhány jellemző vonását itt is le ne rögzítsük. Olvasóink esetleg termékeny álmódosásra találhatnak benne ösztönzést.

Jólétét ez az ország, írja a szerző, korántsem természeti kincseinek és adottságainak köszönheti, hanem elsősorban népe szorgalmának és munkaszeretetének. A

¹ *Magyar Nemzet*; 1943 szeptember 14.

magas életszínvonal, a műveltség, a szaktudás, a társadalmi szervezethez, üzleti érzék és megbízhatóság itt nemcsak a városi polgárt jellemzi, hanem a parasztot is. Mindez pedig az emberöltők óta végzett fáradhatatlan kitartó és okos munkán épül fel.

Azon a kisbirtokon, melyről szó van, nem kert-, hanem mezőgazdálkodás folyik. A kerti veteményeket a háziasszony csak a ház szükségleteinek megfelelő területen, de nem a ház körül, – mert ott a gyümölcsösölegelő van, – hanem a szántóföldek között műveli. A gazda üzemi kettős könyvvitelt vezet. Ami személyét illeti, feleségével együtt paraszti származású, parasztnak tartja és nevezi magát. Felesége angol intézetben nevelkedett, ő is érettségizett és egyetemet végzett. Előképzettsége szempontjából mégis többre tartja azt, hogy egy-egy évig Franciaországban tehenes, illetve kanász, hazájában pedig sajtógyári munkás volt. E munkahelyeken tudományos előképztségét és földtulajdonát tőle telhetően nem árulta el. A mozgósítás óta telenként katonai szolgálatra vonul be s mint huszárcapitányt a hadsereg vezérkari főnöke mellé osztották be. Otthon mégis csizmában és ingujjban, felesége pedig népi viseletben jár. Egyszerűen, cselédjeivel és munkásaival egy asztalnál étkezik.

Az épületnek, melyben lakik, kétharmadrészt istállók és hatalmas kocsiszín foglalják el. A tulajdonképpen lakórészt középen egy folyosó vágja ketté, melyből az utca felé három szoba, a fogadószoba, az iroda és a kisebbülő nyílik. A szobák parkettásak, falaik faburkolattal vannak fedve s modern, de népies bútortalattal berendezve. A folyosó másik oldalán a gazda és cselédjei közös nagyebédlője és a konyha. Az emeleten a gazda, gyermekei, vendégei, belső és nőtlen cselédjei hálószobái, valamint a fenyűzőn berendezett fürdőszoba.

A gazdaság felszerelésére és kihasználásának módjára e helyen szükségtelen kitérnünk. Káprázatnak azonban, úgy véljük, ennyi is elég. Csupán annyit jegyzünk meg még, hogy ez irigylésre méltó svájci paraszti birtoka mindössze körülbelül 50 kat. hold.¹ T. B.

¹ *Mezőgazdasági Munkatudomány*, 1943 július-augusztus.

MUNKAÜGYI IGAZGATÁS ÉS FELÜGYELET

A gazdasági munkaügyi felügyelet szervezeti kérdései

A *Mezőgazdasági Szociálpolitika* vitéz Ghyecz Béla hasznos fejtegetéseit közli a gazdasági munkaügyi igazgatás jövő fejlődésének problémáiról. Bevezetőben rámutat, hogy e munkakört eleinte a helyi közigazgatás szervei látták el. A szakszerűség és a kellő odaadás hiányának pótlására utóbb a gazdasági felügyelőségeket is bekapcsolták a munkakörbe, mivel azonban a munkasüggyek a felügyelőségek feladatainak csak kis részét képezték, kellő számú munkaerő hiányában általában nemigen fejthettek ki jelentősebb tevékenységet e téren. E bajokon kívánt segíteni az 123.456/1940. F. M. számú rendelet, mely a vármegyei gazdasági felügyelőségek mellé beosztandó külön munkaügyi felügyelők kinevezéséről intézkedik.

A rendelet szerint a gazdasági felügyelőséghez beosztott munkaügyi felügyelő kizárólag munkaügyi feladatokban foglalkoztatható. Feladatai közé tartozik a gazdasági munkásvédelmi jogszabályok végrehajtásának ellenőrzése, a gazdasági munkavállalók érdekvédelmének gondozása, a középfokú hatósági gazdasági munkaközvetítés tennivalóinak ellátása, a termelés zavartalanságának érdekében a munkaerőellátás biztosítása, a gazdasági munkavállalók munkateljesítményének ellenőrzése, az arató- és kaszálógépek nyilvántartása, a munkabérmegállapító bizottság előadói és ügyviteli tennivalóinak ellátása, a mezőgazdasági öregségi biztosítás járulékaik lerovásának, valamint a gazdasági munkavállalók balesetbiztosítására vonatkozó munkaadói köteleességek teljesítésének ellenőrzése. E feladatok kielégítő ellátása érdekében tanulmá-

nyoznia kell az általános gazdasági helyzetet, a gazdasági üzemek foglalkoztató képességet, a gazdasági munkavállalók foglalkoztatottságának mértékét, a munkabérek alakulását, a munkabérek és az általános piaci árak viszonyítása alapján a megélhetési költségek alakulását s végül a munkapiac országos helyzetét. Ezenfelül természetesen mindenkor el kell intéznie az esetről-esetéről konkrét munkaügyi feladatokat és a földművelésügyi minisztert állandóan tájékoztatnia kell a vázolt feladatkörrel kapcsolatban észlelt minden olyan körülményről, aminek ismerete a kormányzat szempontjából fontossággal bír.

A tanulmány megemlíti, hogy a gazdasági munkaügyi felügyelői kar megszületését bizonyos oldalon kételkedéssel és nem sok jóakarattal szemlélték. „Általában szobatudósokat és szalonforradalmárokat vártak, akik okvetetlenkedésükkel az évről évre amúgy is egyre nehezebb munkaerőellátást csak még jobban súlyosbítani fogják.” A velük szemben tanúsított bizalmatlanság azonban működésük rövid ideje alatt teljesen eltűnt s tevékenységük hasznosságát minden érdekelt tényező elismeri. Számuk a központi szolgálatra berendeltével és a különleges beosztásaikkal a folyó évben 50-re emelkedett, ez a létszám azonban máris elégtelennek bizonyult s azt legalább is kétszeresére kellene emelni, hogy a vármegyéenkénti egy felügyelő helyett 2-2 legyen beosztandó. Emellett megfelelő segédzsemmel kellene gondoskodni a részükre, s többek közt meggondolandó volna, nem lenne-e célszerű a munkaközvetítő teendő ellátására alacsonyabb végzettségű alkalmazottakat osztani be melléjük. Kívánatos volna továbbá a munkaügyi felügyelők hatáskörének növelése is s ügy-

körükben legalább olyan önállósággal kellene eljárniok, mint amilyen önállósága egy járási fagazdasági felügyelőnek van. A szolgálat eredményességének fokozása érdekében végül ajánlatos lenne munkaügyi felügyelői kerületeket alakítani. A kerületi felügyelők a szükséghez képest a helyszínen ellenőriznék a kerületükhöz tartozó munkaügyi felügyelők tevékenységét, ezenfelül időnként értekezleteket is tartanának velük. Szükség volna a kerületi vezetésre már csak azért is, mert a felügyelők tevékenységét egy központból nem lehet kielégítően ellenőrizni, másrészt a kerületenként tartandó összejövetelek elősegítenék a szolgálat egyöntetűségének kialakítását. Nem elhanyagolható szempont végül az sem, hogy a munkaügyi felügyelőknek egy kerületi vezető által történő ellenőrzése hozzájárulna annak kiküszöböléséhez, hogy tulajdonképeni munkakörüktől idegen feladatokkal is megbízzák őket.¹

A magunk részéről a fentiekhez néhány észrevételt szeretnénk hozzáfűzni. Mindenekelőtt meglepéssel vehetjük tudomásul, hogy mint minden életrevaló intézmény, a gazdasági munkaügyi felügyelőség is elég korán adja jeleit annak, hogy gyermekcipőit szűknek érzi s bár egyelőre óvatosan, de félreérthetetlenül máris az önállóság lehetőségei felé veti tekintetét. Ezt annál is helyesebben teszi, mivel a reá váró feladatok sokkal nagyobbak és fontosabbak, semhogy egy termelés-politikai célkitűzések szolgálatában álló szakigazgatás szerény függelékeként képes legyen megfelelni a hozzáfűzött várakozásoknak.

Talán nem mondunk vele újat, de nem árt, ha itt is emlékeztetünk rá: a munkaügyi felügyelőkre vár a küldetés, hogy működésükkel és a helyszínen szerzett tapasztalataikkal segítsenek a mezőgazdasági dolgozók munkaviszonyait arra a szintre emelni, ahol ma ebben a tekintetben az ipari dolgozók állanak. Munkájukat e téren egyesek részéről ugyanaz az izgatott érdeklődés kíséri, mint amely a falukutató mozgalmat termelte ki. S ezért bizvást őrszemeknek érezhetik magukat, akiktől a szociális megújítást áhító serege híradást vár, hogy miként birkózik a földdel a földtelenek távoli népe, mint bálnak vele s mi a munkájuk gyümölcse. Tevékenységük sikeres kifejtéséhez azonban nem elegendő a pusztá küldetéstudat: rendszeres irányításra és kidolgozott módszerekre is szükségük van. Úgy véljük tehát, hogy a rájuk bízott ügy érdekében volna, ha a földművelésügyi minisztérium a lehetőséghez képest igyekezne egy minél teljesebb *szolgálati utasítást* bocsátani a rendelkezésükre, részletesen megjelölve benne felügyelői tevékenységük tárgyi és elvi kereteit, a követendő eljárás közelebbi módozatait s végül azokat a szempontokat, melyek szerint *vizsgálataik eredményét fel kell dolgozniok*. Ez utóbbi kívánalom fontosságát nem tudjuk eléggé hangsúlyozni. Nemcsak azért, mert magának a minisztériumnak természetesen tudnia kell, hogy saját közegei mit végeznek, hanem sokkal inkább azért, mert jórészt közéletünk

¹ *Mezőgazdasági Szociálpolitika*, 1943 július.

nyilvánossága elé is tartozik annak ismerete, hogy meglévő törvényeinket mint hajtják végre s a szabályozásnak milyen hiányait kell pótolni. A munkaügyi felügyelők jelentései, ha kellő alapossággal készülnek, a mezőgazdasági munkásság szociális helyzetének tükrét kell hogy adják, s talán nem kívánunk lehetetlent, ha elvárjuk, hogy földművelésügyi kormányzatunk az így nyert adatokat a felügyelők tevékenységéről kiadandó *évi jelentéseiben* a törvényhozók és szociálpolitikusok számára is hozzáférhetővé teszi. A példa egyébként adva van. Az iparfelügyeletről szóló törvényünk, amely pedig már 50 éves, annak idején szintén elrendelte, hogy az iparfelügyelők tevékenységéről a kormány évenként jelentést tartozik terjeszteni a parlament elé. Ami akkor indokolt volt, fokozottabb jelentőséggel bírhat most, amidőn az államvezetés legfőbb gondját mindenütt a szociális kérdés megoldása képezi.

T. B.

A szociális közigazgatás felé

Gróf Zay Imre ilyen című könyvével foglalkozva, *Rajkai* Jenő elevenre tapintó észrevételeket tesz a magyar köztisztviselői kar kiválogatásának problémájáról, amit az egész közigazgatás újjászervezése Achilles-sarkának nevez. Szerinte közigazgatásunk óhajtott racionalizálásának elengedhetetlen feltétele, hogy a személyzet kiválogatásánál egyedül a rátermettség, képesség és a szociális felelősségérzet mérlegelése jusson szóhoz. Ebből a szempontból alapvető fontosságot tulajdonít a szolgálati rendszer fogyatékosságai bátor rendezésének, a szigorú személyi selekció bevezetésének és a tisztviselőnevelés és továbbképzés kérdései megoldásának. Azt tartja, hogy sem a tudományos, sem a gyakorlati közigazgatás újjászervezésénél nem lehet figyelmen kívül hagyni a közigazgatási apparátus belső életének szociális problémáit. Hogy mit ért ez utóbbiak alatt, arra nézve a következő felsorolás ad izelítőt: protekcionizmus, nepotizmus, favorizmus (klikk- és osztályszempontok érvényesítése), egészségtelen kontra-selekció, összeköttetés-rendszer, pártbefolyás, urambátyám-mentalitás és a tisztviselői kar kasztszerű rétegződése. A bajok ellen ajánlott orvosszerek közt találjuk a minősítés kérdésének rendezését, a főnökök szigorúbb kiválasztását, a komolyabb ellenőrzést, a köztisztviselőképzés egyetemi reformját, a közigazgatási továbbképző főiskola megteremtését, egy fegyelmi kódex bevezetését, egy érdekképviseleti szerv kiépítését, az előmenetel arányosítását és meggyorsítását a vezető állásokig, a napi- és havidíjas szolgálat tartamának rendezését, stb. Mindenekelőtt pedig a bürokrata szellemet és lelkiületet kell eltakarítani. Sürgős feladat e mellett nn?k a protekció-gyakorlatnak az eltüntetése, mely szociális berendezkedésünknek elismerten legátkosabb ballasztja. A közigazgatást meg kell szabadítani azoktól az elemektől, melyek mindenféle áldialektikával a protekció szolgálatában állanak.

T. B.

¹ *Anya- és Csecsemővédelemi* 1943 augusztus.

MUNKASOK ÉLETVISZONYAI

A szabadidőmozgalom állami irányítása

A szabadidőmozgalom kiépítése, mint a szociálpolitikának egyik fontos munkaterülete, egyre nagyobb jelentőséget nyer és egyre inkább foglalkoztatja nemcsak a közvetlenül érdekelt feleket: a munkásokat és a munkaadókat, hanem a közvéleményt is. A legalapvetőbb kérdés, amely az egész mozgalom jellegét eldönteni hivatott az: vajjon a szabadidő megszervezése az egyes vállalatok kezében maradjon-e, vagy pedig egységes állami kezelésbe kerüljön. Az előbbi megoldás ellen szól az, hogy ilyenmódon ez a rendkívüli nemzeti fontosságú ügy esetleg partikuláris érdekek szolgálatába szegődne és az egységes vezetés hiányában elaprózódna az egyes üzemek között. Sőt továbbmenve, céljával éppen

ellenkező eredményt érne el, amennyiben a munkásságnak a nemzeti egységbe való beemelése helyett a munkás-egység további megbontását idézné elő. Egyik-másik szociálisabb szellemű, áldozatkész üzem munkásai ugyanis előnyösebb helyzetbe jutnának szabad idejüknek hasznosan és kellemesen való eltöltése szempontjából, míg a többiek saját hibájukon kívül önművelésükben hátramaradnának szerencsésebb munkástársaik mögött s így az egységes nemzeti műveltségű munkásság helyett valójában egy műveltebb és egy kevésbé művelt munkásréteg jönne létre, ami teljes mértékben ellenkezőnek mind a munkásság, mind az egész társadalom érdekeivel. Emellett pedig a munkaerők arányos elosztása tekintetében is egészségtelen állapotokat szülne, amennyiben feltehető,

hogy a kiépített szabadidőszerkezettel rendelkező üzemek nagyobb mértékben vonzanak a munkásságot, mint azok, ahol hasonló szervezet létesítése érdekében egyáltalán nem történt lépés.

Az állami kézben való összpontosítás mindezeket a hibákat kiküszöbölne, biztosítaná az egységes szellemű vezetést valamennyi munkás számára, azonban kérdés, hogy mi történne ez esetben a már meglévő kezdeményezésekkel, valamint az is problematikus, hogy nem vezetne-e ez a szabadidőmozgalom ügyének elburokratizálására. Az ilyenmódon való megoldás enél eltekintve is kényes helyzetet eredményezne, amennyiben az állami kezelésben lévő szabadidőszerkezet könnyen azt a képzetet keltheti fel a munkásságban, mintha kényszerhatást akarnának érvényesíteni szabadidejének eltöltésére vonatkozóan. Ez pedig merőben ellenkezik a magyar ember szabadságszeretetével.

E nehezen eldönthető és sokoldalú megfontolást igénylő kérdésben érdekes hozzászólás hangzott el a GYOSZ parádi értekezletén Antal István nemzetvédelmi propaganda-miniszter részéről. Beszédében olyan megoldási mód körvonalait vázolta fel, amely szintetikus egységbe foglalja a fentebb említett két lehetőséget. E középúton mozgó megoldás megvalósítását megfelelő organizmus megteremtésétől várja, amely a már meglévő szabadidőszerkezetek fenntartásával, támogatásával, sőt továbbfejlesztésével a mozgalmat az érdekeltek minél szélesebb rétegeire terjesztené ki s így ezeket a meglévő szervezeteket olyan feladatok ellátására is képessé tenné, amelyekre önmaguk erejéből nem vállalkozhatnának. Emellett azonban nem tévesztené szem előtt azt sem, hogy a szabadidőmozgalom helyes megszervezése a nemzetvédelemnek és a nemzetnevelésnek fontos tényezője, ezért helyet adna az állam legfelsőbb irányításának és felügyeletének is, amely biztosítaná az egységes szellemet, az összhangot és a közérdek önzetlen, helyes szolgálatát.¹

A jövő szabadidőszerkezetek ez általánosságban mozgó és konkrét részletekbe nem bocsátkozó vázolásához a magunk részéről csak egy hozzáfűznievalónk van. A szabadidőmozgalom helyes megszervezése – mint láttuk – az egész nemzet ügye, legközvetlenebbül mégis a munkásságot érinti. Ebből következik, hogy a vállalatok kezdeményezése és az állam ellenőrzése mellett a munkásságnak is beleszólást kell biztosítani a kérdés megoldásába, hogy így saját kívánságait érvényesítve és a hivatott vezetőkkel együttműködve szervezhesse meg a maga szabadidőmozgalmát, ahogyan az a magyar munkás lelkiiségének a legjobban megfelel.

Sz. A. M.

Szabadidő a szakszervezetekben

„Szellemi és testi kultúra a szabad szakszervezetekben” című cikkében Szakasis Antal elmondja, hogy a munkásság magialkotta intézményei kezdetől fogva különös gondot fordítottak a munkások szabadidejének megfelelő felhasználására. Az erre irányuló törekvéseknek a szakszervezetek voltak az úttörői és „a mostanában különféle címeken létesített ilyen irányú intézmények legfeljebb utánozzák a munkásság régi intézményeinek jól bevált törekvéseit, merev, bürokratikus formát adnak ezeknek az alakulatoknak, amelyből azonban hiányzik a szabadidő helyes felhasználásának motorja: az egyéni ambícióra való serkentés, a testületi kezdeményezés és az önkéntes elhatározáson alapuló kollektív munka”.

A munkásság számos oktató intézményt tart fenn, melyek a pihenés joga mellett a kultúra elsajátításának kötelességét is hirdetik. Ismeretterjesztő előadásokon, nyelvkurzusokon és szaktanfolyamokon egyetlen év alatt mintegy 1400 előadást tartottak körülbelül 85.000 résztvevővel. Az ezeken kifejtett tevékenység az írás-olvasás tanításától kezdve a műszaki ismeretek közlésén keresztül a művészet, irodalom és tudomány alkotásainak ismertetéséig a műveltség terjesztésének egész skáláját magában foglalta. Fontos missziót teljesítenek ezen-

kívül a szakmai kiállítások, a szakképzés, valamint az önművelés szolgálatában álló könyvtárak. A szakszervezetek közel 300.000 válogatott könyvének mindegyikére egy év alatt a fővárosban és a vidéken átlag 2-3 olvasó jut. 48 munkásdalárda mellett 22 munkászenekar szolgálja a zenei művelődés ügyét. A drámai művészet megértését és élvezését segítik elő az újabban alakított műkedvelőtársaságok és kultúrgárdák.

A testi kultúra intézményei teljesen egyenrangú helyet foglalnak el a szellemi kultúra terén folytatott tevékenységgel. E téren a szakszervezetek szintén kezdeményező munkát végeztek. Így ők voltak az elindítói a munkásturisztikának és a tömegsportmozgalomnak. Az utóbbi esztendőben a testkultúra új útjait mutató sportjátékokat vezették be. Idetartozik a munkásság üdültetése és nyaraltatása is, amely kérdés a fizetéses szabadságidő törvényes rendezése óta különös jelentőséget nyert. A szervezetek 28 helyen tartanak fenn üdülőtelepeket és nyaraló-lehetőségeket, ami mellett külön tanulmányi és szórakoztató kirándulásokról is gondoskodnak.¹ T. B.

Üzemi szociálpolitika a „Gammá”-nál

„A Gamma-élet évkönyve az 1942. évről” címmel vonzó és sok tekintetben példamutató beszámoló jelent meg az előnyösen ismert vállalat belső fejlődéséről és szociális intézményei működéséről. Amiről a könyv beszámol, az ugyan csupán egyik ága annak az üzemi szociálpolitika fogalma alá tartozó tevékenységnek, mely a munkás erkölcsi és anyagi felemelésén túl a vállalatnak mint emberi közösségnek és társadalmi sejtformának a megszervezésére irányul; a kezdeményezésnek, valamint a szükségletek megértésének mégis oly változatos és rokonszenves példáit találjuk meg benne, hogy a beszámolóban a háború miatt fokozottan kihangsúlyozott hazafias tenorja mögött egy újfajta munkaadói szellem emberi szolidaritás-érzéstől fűtött megnyilatkozását érezzük. Az évkönyv emlékeztet is rá, hogy míg a gyár kisebb volt, a szociális gondoskodás munkaterhét a vállalat két alapítója személyesen vállalta, ma már azonban az ezzel kapcsolatos feladatokat a Gamma külön munkásjóléti szervezetei végzik.

Mivel kívánatos lenne, hogy a példa minél szélesebb körben hasson, érdemesnek tartjuk, ha csak futólag is, egy pillantást vetni mindarra, amit a „Gamma-család” életéből e beszámoló lapjain feljegyeztek.

Az elmúlt év végén létesült *bajtársi szolgálat* a harcúterem küzdők hozzátartozóinak támogatására mintegy 47.000 pengőt fordított. A *jóléti osztály* sokoldalú segélyező tevékenységet fejtett ki, így mindenekelőtt megvalósította a gyár alkalmazottai számára a szanatóriumi és szakorvosi betegellátást. Mindazok, akik nem tartoznak semmiféle biztosító intézet kötelékébe, a szanatóriumi gyógykezelés költségeihez egyetemlegesen járulnak hozzá, e hozzájárulásnak azonban elsősorban erkölcsi értéke van, mivel a terhek tekintélyes részét a gyár vállalja magára. A segítségére szorulóknak egyébként a gyár zöldkeresztes védőnői és gyárgondozónői szervezete is rendelkezésére áll, amely a vezetéség által esetenként nyújtott különböző pénzsegélyek folyósítása előtt a szükséges környezetanulmányokat is végzi. A jóléti osztály keretében folyik a szociális és ügyészi tanácsadás is s ugyancsak itt véleményezik az alkalmazottak előlegkérelmeit.

A személyzet egészségügyi gondozása az *üzemi egészségügyi csoport* közreműködésével történik. Mivel az alkalmazottak legnagyobb része a társadalombiztosító intézetek orvosi ellátásának körébe tartozik, az üzem orvosi rendelője csupán a házikezelés teendőit látja el s a mutatkozó szükséghez képest szakrendelésre utalja a betegeket. Az üzemi orvos emellett befolyást gyakorol az egészségügyi szempontból kíméletre szoruló alkalmazott munkabeosztására is.

A gyár alkalmazottainak élelmiszerellátását több intézmény biztosítja: a szövetkezet, az élelmtár és az étkezdé. A *szövetkezet*, melynek üzletrésztökejében a gyár tekintélyes összeggel részesedik, nem csupán élelmi-

¹ Honi Ipar, 1943 október 15,

¹ A munkás könyve, 1943. 31. lap.

szerárusítással foglalkozik, hanem különböző beszerzési akcióival olcsó vásárlási lehetőségekhez juttatja tagjait. Ruhanemű akciókon kívül például nagyarányú kerékpár-vásárlást szervezett meg a gyár tanoncai részére. A kerékpárokat a szövetkezet készpénzen vette meg s folyószámlahitelre adta tovább az érdekelteknek. A szövetkezet ezenfelül 380.000 pengőnyi kölcsönt is folyósított tagjainak. Megemlíthető még, hogy célkitűzései közt szerepel ezenkívül családiházak építésének előmozdítása, takarékbetétek gyűjtése, fa- és szénkereskedés bevezetése s a tagok egyéni vállalkozásainak felkarolása. A kormányintézkedés alapján életrehívott *élelemtár* ügyeit szintén a szövetkezet látta el s e célból 458.000 pengőt vett igénybe a vállalat igazgatóságától. Ez utóbbi jelentős összegeket folyósított az *ékezte* fenntartására is, mely az elmúlt év folyamán több mint 175.000 ebédet szolgáltatott ki. A kiadott ebédek közel egyötöde ingyenes vagy feldíjas volt.

A személyzet számára értékes segítséget jelentett a *napközi otthon* is, ahol teljesen díjmentesen látták el étellel a gondozásra átadott kicsinyeket. A beszámoló kiemeli, hogy a napközi otthon felállítása a gyárak és iparvállalatok részére is előnyt jelent, mivel az a szülő, aki jó kezében tudja gyermekét, teljes figyelmét a munkájára fordítja s ezért azt feltétlenül pontosabban és gyorsabban képes végezni. A vállalat, tegyük hozzá, ezenkívül 54 gyermeket háromhetes üdüléshez juttatott a Balaton mellett.

Különös figyelemre tarthat számot a Gamma-művek *tanonciskola*ja, mely a folyó évtől kezdve nemcsak finom-

mechanikai, hanem látszerési képeztést is nyújt. Az ipari önképzést a vállalat minden törekvő alkalmazottja részére lehetővé teszi, előmozdítja a szaktanfolyamok látogatását s ezenkívül kedvezményes áron tan- és szak-könyveket is beszereztet az érdeklődők-számbára. Az önművelés eszközeihez a vállalat *szabadidőszervezete* is igyekszik lehetőleg olcsón hozzásegíteni az alkalmazottakat. Könyvszolgálatot szervezett, melynek keretében 15-20 százalékos engedménnyel bonyolítja le a könyvrendeléseket s tankönyvvásárlás esetén részlettörlesztéses feltételek mellett is vállalja a beszerzést. Könyvtárából könyveket kölcsönöz ki s a beérkező napilapokat és folyóiratokat nyilvános olvasásra bocsátja.

A szervezetnek természetesen változatos szórakoztató programja is van, s a vállalat vezetőinek az a törekvése, hogy a *leventeegyesület* életét is mint ifjúsági mozgalmat olyan szabadidőintézménnyé fejlesszék ki, mely „mindkét nembeli ifjúság részére biztosítani tudja az egészség és boldog ifjúkor örömeit”. E cél szolgálatában úgy a fiataloknál, mint a felnőtteknél a legnagyobb szerep a különböző sporttevékenységeknek jut, de ezek mellett nem hanyagolják el az olyan szellemibb szórakozásokat sem, mint az ének, zene, sakk, fényképezés vagy a bélyeggyűjtés, melyek mindegyikére egy-egy szakosztályt alakítottak. A beszámoló szerint egy színjátszó csoport alakítása szintén tervbe van véve.

Nem állíthatjuk, hogy az évkönyv minden kérdésre, ami érdekélné, feleletet ad, de a közölt anyagból kibontakozó kép is olyan gazdag és sokat ígérő, hogy az minden elismerést megérdemel.

T. B.

T Á R S A D A L O M B I Z T O S Í T Á S

FIGYELŐ

ALAPY VICTOR TÁRSADALOM-BIZTOSÍTÁSI REFORMJAVASLATAI

A Munkügyi Szemle 1943 évi 5. számában „Társadalombiztosításunk egyszerűsítése” címmel figyelemreméltó tanulmány jelent meg. Szükségesnek tartjuk, hogy e cikket lapunk hasábjain is ismertessük, nemcsak azért, mert szerzője dr. Alapy Victor évtizedek óta a magyar társadalombiztosításnak egyik vezéregyénisége, hanem azért is, mert cikkében olyan javaslatokat találunk, amelyeknek megvitatását és eredeti, vagy a célszerűségnek megfelelően módosított megvalósulását minden arra hivatott tényezőnek elő kell mozdítani.

A szerző is elismeri, hogy elgondolásainak végrehajtása során „sok nehézséget kell áthidalni, kiegészítésekre, simításokra lesz szükség.” De a legapróbb részletek kidolgozásának nem is lenne értelme addig, amíg a reformok szükségességének gondolata a köztudatba át nem ment és azokat a jogszabályalkotásra hivatott tényezők magukévé nem tették.

Alapy Victor tanulmányának egyik alap gondolata

- melynek már a Szociális Szemle is kifejezést adott - *az öregségi és rokkantsági biztosításnak teljes elkülönítése a betegségi biztosítástól.* Szerinte teljesen *különálló országos nyugdíjpénztárt* kell létesíteni, melynek tagjai lennének *az összes öregség és rokkantság esetére biztosítottak,* kivéve olyan személyeket, akik valamely elismert vállalati nyugdíjpénztár tagjai (és - tegyük hozzá - akik valamely nyugdíjra igényt adó közszolgálati állást töltenek be). Javasolja továbbá a biztosítási kötelezettséget megszüntető javadalmazási felső határ eltörlését. Maradna ugyan bizonyos „legmagasabb járulékalap”, amelyen felül mindenki többletbiztosítás útján saját befizetéseivel korlátlanul, magasabb szolgáltatásokra is jogokat szerezhet, de az ú. n. magánalkalmazottak öregségi biztosítási kötelezettségét nem szabad megszüntetni, ha javadalmazásuk a megállapított határt meghaladja. Az öregségi biztosítás teljes elkülönítésének szükségességét Alapy azzal a figyelemreméltó gondolattal okolja meg, hogy ezzel „*megszűnnék a társadalombiztosítási vagyongyűjtés izgatató hatása*”. Mindenki tudja ugyanis, hogy a *nyugellátás* fizetését a biztosító intézetek csak hosszabb idő eltelté után kezdik meg és ezért termé-

szétesnek találja mindenki, hogy a nyugdíjintézetnek vagyont kell gyűjtenie. „Senki sem fogja tehát a különálló Nyugdíjpénztár felállítása után azt mondhatni, hogy az OTI-nak mennyi pénze van! Miért vesz azon ingatlant? Miért nem adja betegségi segélyre, orvosra?” stb.

A társadalombiztosítás egyszerűsítése érdekében a szerző a jelenleg érvényben levő *bejelentésig járulékvivetési és nyilvántartási rendszernek teljesen új alapokra fektetését javasolja* és a társadalombiztosítás ügyvitelében nemcsak a munkaadóknak, hanem bizonyos vonatkozásokban a biztosítottaknak is élénkebb közreműködését kívánja igénybe venni.

Minden biztosított részére születési vagy házassági anyakönyvi kivonata alapján három könyvecskét állítanak ki: *Munkakönyv, Nyugdíjkönyv és Társadalombiztosítási könyv*. Minden biztosított számot kapna. Ez a szám és a biztosított személyi adatai az említett három könyvecskében azonosak. Ezenfelül a kiállító ugyanazzal a számmal és személyi adatokkal „*Nyilvántartási lapot*” is állít ki és azt beküldi az „*Alkalmazottak Országos Nyugdíjpénztárához*”. A számozást – tévedések és elírások elkerülése végett – a három könyvben és a nyilvántartási lapon nem kézírással, hanem lyukasztással kell elvégezni.

A „Munkakönyv” a munkaviszony tartama alatt – mint az ipari munkásoknál jelenleg is – a munkaadónál maradna, aki azt a munkaviszony megszűnése után, az előírt összes adatok bejegyzésével visszaadja.

Ha a könyv betelt, a hatóság új (II., III. stb. számú) munkakönyvet adna ki.

A „Nyugdíjkönyv” lapjai perforálással két részre lennének osztva. Minden lapon az egy-egy naptári évben bérfizetési időszakonként elért *kereset* kerülne feljegyzésre a szűkségnek megfelelően előnyomott rovatokban és pedig *kétszer*: a könyvben visszamaradó laprészen és a kitéphető laprészen is. A biztosított számát és a munkaadóra vonatkozó fontosabb adatokat is tartalmazó *kiszakítható* laprészt a biztosított minden év végén a nyugdíjintézetnek küldené be. Az ugyanazokat az adatokat tartalmazó másik rész a könyvben marad. A Nyugdíjkönyv tehát a biztosítottak *társadalombiztosítási takarékkönyve lenne*. A beküldött laprészt az Alkalmazottak Országos Nyugdíjintézete a munkaadóktól beérkező bérelszámolásokkal (fizetési ívekkel) összehasonlítja és az esetleges ellentétek tisztázása után az egészsévi *keresetet* (illetőleg annak járulékvivetési kötelezettség alá eső részét) a biztosított „nyilvántartási lap”-jára feljegyeznék.

A *Társadalombiztosítási könyv*, melynek első oldala ugyancsak a biztosított számát és személyi adatait tartalmazná, a betegségi biztosítás igénybejelentésének egyszerűsítését szolgálná. A biztosított vagy családtagja megbetegedése esetében ebbe a könyvbe kerülne feljegyzésre a munkaadók igazolásai a fennálló munkaviszonyról vagy az alkalmazás megszűnése időpontjáról, továbbá az orvosi feljegyzések. Pótolná tehát a jelenleg használt igen sok írásbeli munkával járó „munkaadói igazolvány”-okát és áttekinthető képet adna nemcsak az Intézetnek, de az orvosnak is a biztosított egészségi állapotának változásairól és az igénybevett segélyekről.

A javasolt könyvecskék rendszerének lényege a *biztosított* szempontjából az, hogy társadalombiztosításra vonatkozó állandó igazolások birtokába jutna és szerzett jogait maga is ellenőrizhetné. Egy-egy elvesztett könyv a többi könyvben foglalt adatok alapján aránylag könnyen pótolható lenne, de az új könyv költségeit a biztosított már megfizetni köteles.

Megfontolást érdemel az a kérdés, nem lenne-e célszerű a Nyugdíjkönyvet és a Társadalombiztosítási könyvet egyesíteni és az elrongyolódás elkerülése végett 3-5 évenként új könyvet kiadni. De ezek részletkérdések, amelyek a reform lényegét nem érintik.

Alapj javaslatára szerint a *belépések, kilépések és bérváltozások jelentésének mai rendszere teljesen megszűnnék*.

A munkaadó az eddigi bérjegyzék helyett alkalmazottairól „Nyilvántartási könyv”-et lenne köteles vezetni. Ebbe folytatólagos sorszámmal a felvétel sorrendjében bevezeti a vele munkaviszonyba került alkalmazottak személyi adatait, számát, a munkabérlépés, valamint az alkalmazás megszűnésének napját. Ez a könyv iparügyi és adónyilvántartásra is felhasználható. Belőle ellenőrizhető, kik, mikortól meddig dolgoztak a munkaadónál és hogy őket erre az időre az alábbi új rend szerint szabályszerűen bejelentette-e.

A napibérosztályokba sorozás alapján történő rendkívül sok munkával és egyéb rengeteg tévedéssel, felszólalással járó járulékvivetési rendszer megszűnnék. A járulékokat a munkaadók a *kereset bizonyos százalékában rónák le*. A magasabb kereseteknek a biztosítási felső határt meghaladó része – természetesen - figyelmen kívül maradna. A járulékvivetés alapjául szolgálna a bérfizetési időszakonként kiállítandó „Bérelszámolás” illetőleg „Fizetési ív”, melynek egy-egy példányát a munkaadó másolópapírral az eredetivel egyszerre állítja ki; egy példányt a betegségi biztosító intézethez, egy példányt pedig a Nyugdíjintézethez lenne köteles a bérfizetési időszak utolsó napjától számított egy hét alatt beadni.

Ezek az ívek feltüntetnék többek között az alkalmazottak nevét, számát és keresetüket a valóságos és a járulékvivetési kötelezettség alá eső összegben. A *járulékok kiszámítása* nem egyénekenként, hanem az egyes biztosítási ágakban biztosításra kötelezett *keresetek végösszege alapján történék*. (Ennek az egyszerűsítésnek jelentőségét csak azok tudják kellőképpen értékelni akik az egyénekenként és napibérosztály szerint történő járulékkivetést végzik.)

A javaslat figyelemmel van arra is, hogy a társadalombiztosítás fontos feladatait kielégítően csak akkor láthatja el, ha a munkaadók bejelentési és járulékvivetési kötelezettségeiknek pontosan eleget tesznek. A javaslat szerint abban az esetben, ha a munkaadó a bérelszámolást a bérfizetési időszak utolsó napjától számított két nap alatt nem adja be és az arra a bérfizetési időszakra eső járulékokat – *felszólítás* (fizetési meghagyás) *bevárása nélkül* – nem fizeti meg, a késedelem *minden hetére 5-5% pótlékot* legyen köteles fizetni. Kéthetes késedelem esetében a betegségi biztosító intézet a legutolsó bérelszámolásában bejelentett *összes alkalmazottak után, a legmagasabb* járulékalap alapulvételével terhelheti meg. Ezzel a terheléssel a munkaadó azonnal végrehajtható és csak *birtokon kívül* élhet jogorvoslattal.

Az a munkaadó, akinek hat hónapnál régebbi társadalombiztosítási tartozása van, iparigazolványát visszaadni legyen köteles.

Alapj a betegségi biztosítást azokra a *munkaadókra* is kiterjeszteni kívánja, akik ötnél több alkalmazottat rendszerint nem foglalkoztatnak.

A javaslat szerint a betegségi és az öregségi biztosítási járulékok, valamint a baleseti biztosítási díjak, a bérfizetési jegyzékek (fizetési ívek) alapján *egy összegben a betegségi biztosító intézethez folynának be*. Ez az intézet a tartozások behajtása és az esetleges eltérések tisztázása terén szükséges tennivalókat is végeznék.

A befolyt járulékoknak az öregségi stb. biztosításra eső részét a betegségi biztosító a *Nyugdíj' intézet*hez utalja át.

A bérelszámolókat a Nyugdíjintézet biztosítottként részekre vágja és a biztosítottak *számsorrendjében* őrzi. (Az esetleg felmerülő kérdések tisztázása céljából a bérelszámolások minden sorában a munkaadó törzsszámát is fel kell tüntetni.)

Amikor a biztosítottak a naptári év eltelte után beküldik a Nyugdíjintézetbe a nyugdíjkönyvekből kifejtett laprészt, amely egész évi keresetüket - szintén bérfizetési időszakonként részletezve - tünteti fel, a Nyugdíjintézet ezeket a beküldött laprészekben foglalt adatokat *összehasonlítja* a hozzá beküldött bérelszámolásokon foglalt adatokkal, az esetleges eltéréseket tisztázza és a biztosított öregségi biztosításra kötelezett *évesévi keresetét egy összegben, a biztosított nyilvántartó lapjára feljegyzi.*

A mai bonyolult várományi lapvezetés tehát megszűnnék és a biztosított a saját nyugdíjkönyvében maradt adatokból is mindenkor ellenőrizhetné, hogy az öregségi biztosításban mennyi jogot szerzett.

A javaslat a *járadék kiszámításának* egyszerűsítésére vonatkozóan is fontos változtatásokat tartalmaz. Az öregségi vagy rokkantsági járadék jelenleg két részből áll: a minden biztosítottnak egyenlő összegben járó törzsrészből (jelenleg évi 150.- P) és a biztosítás időtartamától, valamint a fizetett járulékok összegétől függő *fokozódó járadékrészből.* Alapy azt javasolja, hogy az egy-egy évre járó fokozódó járadékrész legyen a biztosított *összkeresetének* (vagyis a Nyilvántartólapjára évenként felejtett keresetei összegének) *1 %-a.* E számítást szerint a biztosított járadék fejében majdnem pontosan ugyanannyit kapna, mint a jelenleg érvényben levő rendszer alapján, de lényegesen egyszerűbb számítással. Míg ugyanis a mai rendszerben *egy járadék* kiszámítása máris *egy teljes munkanapot* igényel, holott az öregségi biztosításban még csak 15 év óta lehet jogokat szerezni, addig az Alapy terve szerint való kiszámítás (akár 40 tétel összeadása is) csak 6-8-10 percet venne igénybe!

A „Bérelszámolás „-oknak azonban nemcsak a járulékfizetésnél és az öregségi biztosításban lenne fontos szerepük, hanem a betegségi biztosításban is. Ezek alapján történhetné meg az ú. n. jogosítás és annak ellenőrzése is, hogy a betegségi segélyek igénybevétele alkalmából a munkaadó részéről közölt adatok egyeznek-e azokkal a adatokkal, amelyek alapján a munkaadó a járulékokat leróta. A javaslat a munkaadók részéről elkövetett minden szándékos mulasztást, visszaélést szigorú rendszabályokkal kíván megtorolni, de feltétlenül szükségesnek tartja a rendszeres, szigorú, de igazságos betegellenőrzést is.

A fentiekből láthatjuk, hogy a javaslat a ma érvényben levő társadalombiztosítási ügyvitel rendszerét teljesen új alapokra kívánja fektetni.

A javaslat gerincét az a szerencsés gondolat alkotja, hogy minden, a társadalombiztosításon alapuló jog és kötelezettség alapja a biztosítottak keresete legyen és a kereset bizonyos *százalékában kell megállapítani nemcsak a biztosításért fizetendő járulékokat, hanem mind a betegségi, mind az öregségi biztosítás szolgáltatásait is.* Egy másik alapgondolat az, hogy a munkaadó nemcsak a biztosító intézetekhez beadott bérelszámolásokon köteles feltüntetni a biztosított munkaviszonyának tartamára és keresetére vonatkozó pontos adatokat, hanem *az alkalmazott birtokában lévő tagsági könyvecskében, illetőleg a készpénzsegélyek igénybevételehez szükséges igazolásokon is.* Ezeknek másodpéldányait a

biztosított juttatja el a biztosító szervhez, tehát az ellenőrzés kétoldalú és egyszerű. Első áttekintés után egyetlen komolyabb ellenvetést lehet ellene felhozni: azt, hogy a biztosítás ügyvitele terén a munkaadókra aránylag sok és fontos munkát hárít, amelynek különösen az egyszerűbb kézműiparosok nehezen lesznek képesek eleget tenni. Ezeket a nehézségeket azonban bizonyára ki lehet küszöbölni, legalább is enyhíteni esetleges további egyszerűsítésekkel és különösen okos propagandával, az összes érdekeltek gyakori szakszerű oktatásával. Bizonyos, hogy a javaslat hátrányait messze meghaladják annak kétségtelenül túlnyomó előnyei, mert az új rendszerben a társadalombiztosítás valóban lényegesen egyszerűbbé és gyorsabbá válnék, különösen a járulékfizetés, a szerzett jogok nyilvántartása és a szolgáltatások kiszámítása terén.

A javaslat azonban nemcsak az ügyvitel, hanem az önkormányzati és orvosi kérdésekre is kiterjed. „Felelős gazdát” kíván a társadalombiztosító intézetek részére, úgy mint minden más biztosító társaságnak van. Teljes jogkört követel a társadalombiztosításban érdekelt munkaadók és biztosítottak önkormányzatának. Az állami ellenőrzést az Allamfő által kinevezett *elnök* gyakorolná, aki az önkormányzati határozatok végrehajtását felfüggeszthetné abban az esetben, ha azok valamelyikét jogszabályellenesnek találja. Végző fok a *Közigazgatási Bíróság* lenne hivatott dönteni. Az érdekeltségi ellenőrzést a közgyűlés által választott *felügyelőbizottság* teljesítené.

Az orvosi ellátás terén fontos újítás lenne az ú. n. *szabad orvosválasztás* bevezetése. A javaslat szerint ugyanis a körzeti kezelőorvosokat a biztosítottak bizonyos korlátok között maguk választhatják az intézet önkormányzata által a jelentkezők sorából jegyzékbevettek közül. A kezelőorvos a vele megállapodott biztosítottak száma szerint kapná fizetését. Pontosan meg kellene állapítani azt, hogy a szakrendelések milyen feltételekkel vehetők igénybe. *A kereső-képtelenség* megállapítása kizárólag *tisztviselőorvosok* (kisebb helyeken ezzel megbízott orvosok) feladata lenne. A pénzbeli szolgáltatásokra való jogosultság orvosi elbírálása tehát teljesen elkülönülne a gyógyító orvosi feladatoktól. Ezzel és a kezelőorvos szabad megválasztásával létrejöhetne a kezelőorvos és a beteg között a bizalmasabb kapcsolat, ami az eredményes gyógykezelésnek egyik lényeges feltétele.

A szakkörökben nagy figyelmet keltett javaslat tekintetében a biztosító intézetek é« az illetékes kormányhatóság hivatalosan még nem foglaltak állást, de bizonyos, hogy azzal behatóan foglalkoznak. Valószínű, hogy a javaslatba foglalt egyes újításoknak a gyakorlatba való átültetése terén aggályok, nehézségek fognak jelentkezni, de reméljük, hogy azok a célszerű változtatásokkal, kiegészítésekkel kiküszöbölhetők lesznek.

Hisszük azonban, hogy az összes illetékes és szakértő tényezők egyetértenek a következőkben:

1. Társadalombiztosításunknak a mai kor követelményeinek megfelelő alapos és gyökeres reformja nélkülözhetetlenül szükséges.

2. Ha a mai elavult, nehézkes és körülményes rendszer helyébe olyan rendszert tudunk bevezetni, amely *lényegesen jobb*, annak megvalósítását nem szabad esetleg évekre elhalasztani csak azért, mert hátha van egy egyelőre ismeretlen, de talán még jobb rendszer. A társadalombiztosítás olyan bonyolult, szerteágazó és annyi különböző érdeket érintő szervezet, hogy olyan rendszert, amely minden szempontból tökéletes, elképzelni sem lehet.

A HÁZTARTÁSI ALKALMAZOTTAK BIZTOSÍTÁSA

Az értelmiségi foglalkozásúak közül igen sokan mint háztartási munkaadók kerülnek kapcsolatba az OTI-val, amelynek működését alkalmazottjaik segélyezése során szerzett tapasztalatok alapján ítélik meg. Ezek a tapasztalatok – a munkaadók véleménye szerint – az OTI segélyszolgáltatását nehézkesnek, késedelmesnek, gyakran csekélyértékűnek tüntetik fel, érthető tehát, ha a háztartási munkaadók nagy része körében kedvezőtlen vélemény alakul ki a társadalombiztosításról.

A jelentkező panaszok okainak vizsgálatánál azonban tárgyilagosan meg kell állapítanunk, hogy a segélyek kiszolgáltatásánál mutatkozó késedelemnek s emiatt az OTI-val szemben megnyilvánuló elégedetlenségnek sok esetben nem az OTI, hanem a munkaadó vagy az alkalmazott magatartása az oka. Ezt a magatartást ugyanis a biztosításban érdekeltek feltűnő tájékozatlansága és felületessége jellemzi. Addig ugyanis, amíg az alkalmazott egészséges és az OTI szolgáltatásaira nem szorult, a biztosítással szemben elfoglalt álláspontját azzal fejezi ki, hogy annak segélyeit úgyszemint veszi igénybe, ezért jogai sem érdeklik. Ha azután keresőképtelen beteg lesz, ő maga is, munkaadója is alaptalan és túlzott igényeket támaszt a biztosítással szemben, amelyeknek ki nem elégítése nyitja meg a panaszáradat zsilipjeit.

Az első és leggyakoribb panasz az OTI orvosokkal kapcsolatos: ha az alkalmazott járó beteg s az orvos rendelésén megjelenik, onnan csupa panasszal és elégedetlenséggel tér vissza; sokat kell várni, előadott panaszait az orvos alig hallgatja meg, értéktelen gyógyszer írt fel, a beteg kívánságait nem hajlandó teljesíteni stb. A fekvő beteghez az orvos hívásra nem jön azonnal, nem „utal táppénzt” s ha mégis utal, a beteget gyógyulása előtt keresőképesnek nyilvánítja stb. Ha pedig egyes betegségeknel gyógyszeres orvosság helyett – 'Uram bocsá' – régóta jól bevált házikezelést rendel az orvos, egyszerre megszűnik a bizalom, amely pedig a gyógyulás egyik fontos tényezője. Gyakran panaszolt eset az is, hogy a munkaadó a megbetegedett alkalmazottat mindjárt kórházba akarná utaltatni, holott erre sem szükség, sem lehetőség nincsen, s az orvos, aki jól tudja, hogy a beteg egy-két napi pihenés és gyógyszer szedése után meggyógyul, a munkaadó kívánságát nem teljesíti.

A legtöbb panasz mégis akkor merül fel, amikor a betegnek akár szakrendelés vagy kórházba utalás, akár valamely segély igénylése miatt az OTI rendelőintézeteiben vagy kerületi kirendeltségeinél kell eljárnia. A beteg – többnyire fél napi távollét után – azzal tér haza, hogy ide-oda küldözgették, esetleg meg sem hallgatták s hiába töltötte idejét. Másnap újra el kell mennie, mert például beteglapját jogosítani kell stb.

Ha az alább elmondandókat mind a háztartási alkalmazottak, mind a munkaadók megszívlelnék, sok kellemetlenség lenne elkerülhető.

Az OTI évek óta azon fáradozik, hogy a biztosítás szolgáltatásait minél gyorsabban igénybevehessék az arra jogosultak. Ennek a célnak érdekében a főváros majdnem mindegyik kerületében és a környező nagyobb helységeken kirendeltségeket állított fel és rendelőintézeteket szervezett. A betegnek ma már nem kell az Intézet Fiumei úti székházába s a központi szakrendelésre mennie, szakkezelést és segélyeket lakóhelyéhez közel eső intézményekben kaphat, s ha az

alkalmazottak és munkaadók kissé több érdeklődést tanúsítanak a szociális biztosítás iránt, a panaszok nagyrészt megszűnnek. Ennek elősegítése érdekében helyénvalónak látszik a biztosításban érdekeltek tájékoztatása.

Nemcsak az OTI-nál, de bármely hivatalban ügyünk gyors és eredményes elintézése csak akkor remélhető, ha megfelelő helyre, megfelelő időben fordulunk és igényeink a jogosultság határait nem lépik túl. Ezért ajánlatos, hogy a háztartási munkaadó, amikor alkalmazottat fogad fel, vagy lakást változtat, tájékoztadjék az OTI kerületi kirendeltségének és rendelőintézetének helyéről, a körzeti kezelőorvos kilétéről, lakcíméről, rendelési idejéről. Ajánlatos az is, hogy szerezzen be munkaadói igazolványt („beteglap”) s az annak hátlapján közölt tájékoztatót figyelmesen olvassa el. Az alkalmazott megbetegedése esetében pedig a beteglapot pontosan töltsse ki, mert az okirat s az OTI annak adatai alapján állapítja meg a beteg igényjogosultságát. A kitöltött és aláírt munkaadói igazolvánnyal a *járó beteg első útja mindig a körzeti kezelőorvoshoz vezet*, bármilyen kezelést vagy segélyt igényel is. Az orvost természetesen a rendelési időben kell felkeresni. Rendelési idején kívül az orvos fekvő betegeit látogatja, ezért céltalan őt napközben ötletszerűen keresni.

Ha az orvos a beteget szakrendelésre küldi, a rendelőintézetben is az előírt időben kell a betegnek jelentkeznie.

Fekvő beteghez reggel 8 óra előtt kell az orvost hívni. Ha a hívás küldönc útján történik, egy cédulára fel kell írni a beteg nevét, foglalkozását, pontos lakcímét s a betegség tüneteit (pl. erősen lázas stb.) s a cédulát el kell juttatni az orvos lakására.

A biztosításban érdekelt alkalmazottnak azonban elsősorban azzal kell tisztában lennie, milyen segélyekre van igényjoga, ezért röviden ismertetjük ezeket s az igényjogosultság feltételeit.

Betegség esetében: A biztosítási viszony tartama alatt és ezen túl is arra az időre, amelyre táppénz, terhelességi vagy gyermekágyi segély jár, a háztartási alkalmazottat megilleti *ingyenes orvosi kezelés, gyógyszer, ellátás nélküli gyógyfürdő, gyógyvíz, 50 P-nél nem költségesebb gyógyászati segédeszköz* (pl.: szemüveg, haskötő, lúdtalpbetét stb.), ennél költségesebb gyógyászati segédeszközt az OTI csak annak köteles kiszolgáltatni, aki az igény bejelentését megelőző két éven belül összesen legalább egy éven át betegség esetére biztosított volt s a vételár 50 P-n felüli részét megfizeti. Igényjogosult az alkalmazott még szükség esetében *kórházi (szanatóriumi) ápolásra*, annak első napjától legfeljebb egy évig. A kórházba (gyógyintézetbe) utalt alkalmazott igényjogosult családtagjait az ápolás időtartamára féltáppénz illeti meg.

Műfogat igényelhet az a háztartási alkalmazott, aki a műfog önköltségi árát előre megfizeti. A fogak konzervatív kezelése (fogtömés, fogműtét stb.) a tagság igazolásán kívül más feltételhez kötve nincsen.

Ha a betegség keresőképtelenséget okoz, ennek negyedik napjától a keresőképtelenség helyreálltaig, de legfeljebb a keresőképtelenség első napjától számított egy évig a háztartási alkalmazottnak napi noP táppénzre van joga. Ezenfelül felesége után a táppénz 5%-ának, gyermekei után pedig egyenkint a táppénz 2-2%-ának megfelelő összegű táppénzpótlék jár.

Szülés esetében: A szülés előrelátható időpontját megelőző 42 napon át napi 1*20 P terhelességi, a szülés követő 42 napon át ugyanannyi gyermekágyi s ezt követőleg 84 napon át napi 80 fillér szoptatási segély jár.

Szülési segélyre azonban a szülőnőnek csak akkor van igényjoga, ha a szülés időpontját megelőző 18 hónapon belül összesen legalább kilenc hónapon át betegség esetére biztosított volt.

A felsorolt készpénzsegélyeken felül a szülésnél szülésznői, szükség esetében orvosi közreműködést nyújt az OTI, előzetes tagság igazolása nélkül is.

Az elhalt háztartási alkalmazott után 60 P temetkezési segély illeti meg azt a családtagot, aki az eltemetésről gondoskodott, ha pedig a temetésről más gondoskodik, ennek a temetés felmerült költségeit 60 P erejéig téríti meg az OTI.

Ha a háztartási alkalmazottnak olyan családtagja van, akit egészszen vagy túlnyomó részben eltart, a családtag megbetegedése esetében a háztartási alkalmazott tagsági jogán a családtag a felsorolt segélyeket igényelheti, de azzal az eltéréssel, hogy családtagnak táppénz egyáltalában nem, szülési segély pedig kisebb összegben jár, mint a tag szülése esetében. A terhességi segély ideje négy hét, a kórházi ápolásé 42 nap, elhalálozás esetében pedig a családtag után temetkezési segély nem jár.

A családtagok igényjogosultsága azonban az eltartottság feltételével is csak bizonyos korhatár alatt vagy azon felül állapítható meg. Így általában a feleség korhatárra tekintet nélkül, a férj, a szülő, nagyszülő csak 60-ik életéve betöltésétől, a gyermek, unoka és testvér 16-ik életéve betöltéséig igényjogosult. Korhatárra való tekintet nélkül igényjogosult az a családtag, aki valamely testi vagy szellemi fogyatkozás következtében keresőképtelen, míg a gyermek, unoka és testvér 24-ik életéve betöltéséig jogosult a segélyekre, ha hivatásbeli kiképzése vagy tanulmányai folytatása okából egészszen vagy túlnyomó részben a biztosított eltartására szorul.

üzemi, vagyis munka közben, munkára menet vagy onnan jövet keletkezett baleset esetében a háztartási alkalmazottnak orvosi gyógykezelésre, gyógyszerre, gyógyfürdőre, gyógyvízre, gyógyászati segédeszközökre, kórházi ápolásra, táppénzre, majd ennek beszüntetése után, ha a keresőképességsökkenés legalább 15%, járadékra van igénye.

A háztartási alkalmazott üzemi balesetével kapcsolatban a munkaadóra a baleset bejelentésének kötelezettsége hárul. A balesetet annak megtörténte után 24 órán belül az OTI-nak, a kerületi iparfelügyelőségnek és az elsőfokú rendőrhatalóságnak az erre a célra szolgáló s az OTI-nál beszerezhető úrlapon be kell jelenteni. Ennek elmulasztása nemcsak a törvény büntető szankciójának alkalmazását vonja maga után, hanem a balesetet szenvedett alkalmazottra is hátrányos lehet, mert az OTI – bejelentés hiányában – a balesetről nem szerez tudomást s a kártalanítási eljárást nem indíthatja meg. Ezért ajánlatos, hogy a sérült a gyógykezelés befejezése után ha úgy érzi, hogy keresőképessége csökkent – kártalanítási igényét az OTI-nál jelentse be. Az igénybejelentés alakiséghez kötve nincsen, az akár szóval, akár írásban, személyesen vagy megbízott útján történhetik.

Rá kell mutatnunk, hogy az eddig felsorolt segélyeknek igen kevés eltéréssel ugyanazok, mint az ipari és

magánalkalmazott biztosítottakat megillető segélyek. A biztosítási járulékok összehasonlításából viszont az tűnik ki, hogy a háztartási alkalmazottak járulékai jóval alacsonyabbak, mint az említett biztosítottak legnagyobb tömegei után, vagyis a 6-12 napibérosztályban fizetendő betegségi biztosítási járulékok. Ez volt az egyik oka annak, hogy az OTI háztartási üzletága hosszú éveken át hiánnyal zárult.

A háztartási alkalmazottak társadalombiztosítási helyzete ezek szerint a betegségi és a baleseti biztosításban kedvező, ezzel szemben az öregségi, rokkantsági, özvegyeségi és árvasági biztosítás ezidőszerint redjük nem terjed ki, mert az 1928: XL. tc.-nek a háztartási alkalmazottakra vonatkozó rendelkezései még nem léptek hatályba. Ennek az az elgondolás volt az alapja, hogy a háztartási alkalmazottak túlnyomó többsége a háztartási munkát csak fiatalabb éveiben átmenetileg vállalja s néhány év után férjhez megy vagy más foglalkozásban helyezkedik el. Ezért az öregségi és rokkantsági biztosítás szolgáltatásait nem élvezheti, mert az ahhoz előírt várakozási időt nem tölti el a biztosításban s ha eltölti is, szerzett jogait élete további folyamán a biztosításban bekövetkezett hosszú megszakítás következtében könnyen elveszítheti. A törvényhozó elgondolása szerint azoknak a háztartási alkalmazottnak, akik ezt a foglalkozást élethivatásszerűen folytatják, módjuk van az önkéntes biztosításra.

Az öregségi biztosítás életbelépése óta eltelt több mint 14 esztendő tapasztalatai arra intenek, hogy az önkéntes biztosítás lehetősége nem tekinthető a háztartási alkalmazottakat az előregedéssel és megrokkánással fenyegető kockázat kielégítő megoldásának. Az önkéntes biztosításnak ugyanis szükségszerű velejárója az az elv, hogy a biztosító intézet a járulékokat annál magasabb összegben állapítja meg, minél idősebb korban biztosítja magát valaki, ennek következtében éppen azok nem vehetik igénybe az önkéntes biztosítást, akik a háztartási munkát élethivatásuknak tekintik s abban már évtizedeket eltöltöttek.

Az öregségi és rokkantsági biztosításnak a háztartási alkalmazottak szempontjából történő értékelését a férjhezmenetel vagy foglalkozásváltoztatás eshetősége a legkevésbé sem befolyásolhatja. Az előbbivel ugyanis valamennyi (tehát az ipari és magántisztviselő) nő biztosítottnál számolni lehet s ha a biztosításból kiválás e miatt következik be, a biztosított addig szerzett jogait végkielégítés formájában érvényesítheti. A foglalkozást változtató nő pedig az öregségi biztosításban szerzett jogait vagy a folytatólagos kötelező biztosításban gyarapítja, ha pedig biztosításra nem kötelezett foglalkozásra tér át, jogait önkéntes továbbfizetéssel, vagy elismerési díj fizetésével tarthatja fenn az előregedés vagy az esetleges rokkantság bekövetkezéséig.

Nem vitás, hogy a háztartási alkalmazottak jelentős része a nemzeti társadalomnak nem kevésbé értékes eleme, mint a biztosításba bevont többi alkalmazott. Ezért előregedésük és megrokkánásuk esetére gondtalan megélhetésük biztosítása, vagyis az öregségi és rokkantsági biztosításba bevonásuk a korszerű szociálpolitikának időszerű feladata.

Szeberényi Gyula

TUDÓSÍTÓ

A) HÍREK

A Magánalkalmazottak Biztosító Intézetének 1942 évi működése

A szociális állam egyik alappillére a társadalombiztosítás. A társadalombiztosító intézetek jó és kifogástalan működése a biztosított rétegekre megnyugtatóan hat. A „magánalkalmazotti réteg” társadalombiztosító intézete a Magánalkalmazottak Biztosító Intézete, rövidítve MABI. A háborús viszonyok közepette, amelyek a nemzeti élet minden vonatkozásában súlyosan éreztetik hatásukat, az Intézet állandó törekvése az, hogy a biztosítottak, valamint ezek jogosult családtagjai ellátását a kialakult és megszokott színvonalon tartsa.

Ez eddig a készletgazdálkodással – kisebb-nagyobb zökkenőkkel ugyan – de sikerült. Sőt a társadalombiztosító intézetek egyik legnehezebb feladatát, a természetben nyújtott orvosi ellátást, amennyire csak lehetséges volt, tökéletesítette, korszerűsítette úgy, hogy ma már mind a központi rendelőintézetben, mind az orvosi körzetekben az ilyenemű ellátás kifogástalannak minősíthető.

Az Intézet nem akar egyszerű betegségi biztosító intézet lenni. Az egészségápolásban és a betegség elhárításában olyan messzemenő nemzeti érdekeket és nagyarányú távlatokat lát, amelyekért ma munkálkodni és esetleg súlyosabb anyagi áldozatokat hozni kötelesség. Hogy ezt az utat járhatóvá tegye és az erre vonatkozó tapasztalatokat, tennivalókat és útmutatásokat minél szélesebb körben, de elsősorban biztosítottal felé terelje, 1942-ben megindította az egészségvédelmi, ismeretterjesztő havi folyóiratát a MABI TUDÓSÍTÓ-t. Ezzel kapcsolatot létesített az Intézet és a biztosítottak között, amely kapcsolat egy bizonyos idő elteltével érezteti hatását.

I.

A gazdasági tevékenység állandósult színvonala, sőt a szükségletek kielégítésére megerősödött foglalkoztatottság, a vállalkozói kedv további megélénkülése következtében a betegség esetére biztosítottak átlagos létszámában 1942-ben erős emelkedés mutatkozik. Az 1941 évi 86.869-ről a biztosítottak átlagos száma 98.639-re emelkedett. Ebből férfi 50.677 és nő 47.962 volt. A rendkívüli viszonyok következményeként a női alkalmazottak száma megközelíti a férfiakét. Az önkéntesen és önkéntes továbbfizetéssel biztosítottak átlagos száma 5118. A betegségi biztosítási javadalmazási határ kitolódása és ezzel kapcsolatban a nagyobb fizetésűek bevonása a társadalombiztosítás körébe, valamint a nagyobb fizetések következtében történt napibérossztyályos eltolódások hatással voltak a járulékjövedelem alakulására. A betegségi biztosítási ág járulékjövedelme 1942-ben 17.065.736 P volt. A nagyobb járulékjövedelem, illetőleg £ z ennek eredményeként most már évek óta mutatkozó kezelési feleslegek teszik lehetővé, hogy kizárólag a biztosítottak érdekeinek megfelelően a betegségi biztosítási ág újabb gyógytényezőkkal gyarapodjék és a gyógyellátás szintjét a fennálló nehézségek ellenére is emelje. A járulékjövedelmet alakító tényezők a biztosítottak átlagos napibérében is megmutatkoznak. Amíg 1941-ben egy biztosított átlagos napibére 6.83 P volt, 1942-ben 8.72 P; a férfiak átlagos napi keresete 9.71 P, a nőké 7.67 P.

A betegségi biztosítási ág szolgáltatásai két nagy csoportra oszlanak: pénzbeli és természetben juttatott szolgáltatások. A pénzbeli szolgáltatások közül első helyen a táppénzt kell megemlíteni. 7247 esetből kifolyólag 1.831.823 P-t fizetett az Intézet. Kórházban, szanatóriumban és egyéb gyógyintézetekben ápolott biztosítottak után 464 esetben féltáppénzt adott a jogosult családtagoknak 91.540 P értékben. A szülészeti segélyekben olyan ugrásszerű emelkedés történt, amely az utolsó évtizedben sohasem fordult elő. A folyósított *terhességi, gyermekágyi, szoptatási segély, szülészeti segédkezés és*

csecsemőkelelgyesegély a biztosítottaknál és jogosult családtagoknál együttesen 1.222.114 P-re ugrott. *Temetkezési segélyt* az elhalt biztosítottak után 673 esetben; a jogosult családtagok után 427 esetben fizetett, együttesen 180.314 P értékben.

A természetben nyújtott szolgáltatások közül első sorban a *kórházi és szanatóriumi ápolást* kell megemlíteni. Mind a saját, mind az idegen kórházakban ápolott biztosítottak száma 11.097 volt és az e címen kifizetett költség 2.245.05\$ P-t tett ki. A jogosult családtagok 5229 esetben vették igénybe az idegen kórházakat és ápolási költségük 450.461 P-re rúgott.

Az Intézet a szanatóriumi ápolásra szoruló *tüdőbetegeket* részint a saját törökbalinti tüdőbetegszanatóriumában, részint az ország kitűnőhírű gyógyintézeteiben helyezte el. Az Intézet 1451 szanatóriumi ápolási esetből kifolyólag 1.093.461 P-t fizetett. A szívbajban, Basedow-kórban szenvedő biztosítottakat leginkább a Magas-Tátra ismert szanatóriumaiban helyezte el. Ide 188 beteg került. Továbbá mindazokat a biztosítottakat, akik súlyos műtéten vagy betegségekben estek át, huzamosabb időn keresztül diétás étrendre és orvosi felügyeletre, valamint pihenésre szorultak, úgynevezett ellátásos gyógyfürdőbe, bajuknak megfelelően Hajdúszoboszlóra, Harkányfürdőre, illetőleg Parád-fürdőre utalta be. A beutalások 279.173 P-be kerültek. *Gyógyszer, kötszer, gyógyvíz, gyógyászati segédesszközök és gyógyfürdők címén 2.453.133 P-t fizetett ki.* Mind a házigyógyszertárban, mind a külső gyógyszertárakban orvosi rendelésre 1.150.620 darab vényt szolgáltatott ki a biztosítottaknak illetőleg családtagjaiknak.

A központi rendelőintézetben 1942-ben 1.305.726 beteget kezeltek. A körzeti orvosok pedig a betegek jelentkezése alapján a maguk rendelőjében 399.188 esetben nyújtottak kezelést. Hívásra a betegeket otthonukban mint fekvőbetegeket 113.520 alkalommal keresték fel.

II.

Az öregség, rokkantság, özvegyiség és árvaság eseteire kötelezően biztosítottak száma két tényezőből tevődik össze. Az Intézet *illetékességi területén dolgozó* biztosítottak, ezek átlagos száma 1942-ben 90.870, és *az ország egyéb területén lévő kötelezően biztosítottak*, ezek átlagos száma 177.882. A biztosítottak járulékjövedelmének alakulására a betegségi biztosítási ágnál elmondott tényezők ugyancsak hatottak. Járulékjövedelem címén 1942-ben 24.729.421 P folyt be.

Az öregségi stb. biztosítási ág szolgáltatásainak összecszerúsége minden évben állandóan és erőteljesen emelkedik. Ez természetes is, hiszen a biztosítottak közül mind többen szerzik meg a járadékhoz szükséges és a törvényben előírt várakozási időt, illetőleg töltik be a 65-ik életévüket. Az *öregségi járadékosok* létszáma 1942 végén 3002, a *rokkantságiaké* 5051, *özvegyi járadékosoké* 3407, *félárva* 879, *teljesárva* 47, szülői járadékos 13, gyermekpótlékos 493, együttesen 12.892 volt. Nemcsak a járadékosok száma, de a járadék összecszerúsége is emelkedett. Átlagosan az *öregségi járadék egy hónapra 62.31 P*, a rokkantsági 47.47 P, özvegyiségi 25.40 P, félárva 8.35 P, teljes árva 11.43 P. A kifizetett járadékok összege végkielégítéssel 5.034.808 P-re rúgott.

Az Intézet az egészségvédő és gyógyítószolgálat céljainak minél sikeresebb elérése érdekében *rendszeresítette a, tüdőszűrővizsgálatot* és 1942-ben *szűrésre 57-559 biztosítottat hívott be.* A fiatal biztosítottak gondozása a tömeges megrokkánás megelőzésének leghatásosabb módja. Az Intézet tudja, hogy nem csupán a fiatal biztosítottak rövid ideig tartó üdültetéséről van szó, hanem egészségüknek állandó és hathatós gondozása ma már nemzetpolitikai feladat. 227.243 P költséggel, 18 évnél nem idősebb fiatalok üdültetésben részesi-

tett. Úgyelt arra, hogy a budapestiek és vidékiek számarányának megfelelő létszámban kerüljenek sorra. A fiatalokat részint a Balaton mellett, részint magaslati helyen a Bükkben üdültette.

Az egészségügyi törvény végrehajtásaként megszervezte és központilag irányította a nemibeteg gondozást. 1942-ben 1895 nemibeteget kezelt és ellenőrzött. A házasságelötti orvosi vizsgálat és tanácsadás szervét még az idevonatkozó kötelező rendelkezés megjelenését megelőzően felállította. 3705 személy jelentkezett, illetőleg kért tanácsot ettől a szervtől. A sportoló biztosítottak érdekében az Intézet a m. kir. sportorvosi intézettel megállapodást kötött. Havonként átlagosan 63 biztosított kért szakorvosi véleményt

III.

Az Intézet vagyoni helyzetének szorgos vizsgálatával és állandó szemmeltartásával arra törekedett, hogy az egyes biztosítási ágak pénzügyi egyensúlya fenntartassák, az ágakon belül a különféle rendeltetésű és célú alapok vagyona a biztosítási jelleggel legjobban szolgáló módon, értékállóan és megfelelő jövedelmezőséggel helyeztessék el. A betegségi biztosítási ág több mint 2 millió pengőt kitevő feleslege a tartalékalapét erősíti. Az öregségi stb. biztosítási ágnál a várományfedezeti rendszerrel gyűjtött vagyon nagy részét – a törvény és idevágó rendelkezések megszabta mértékben – úgy engedte ki a gazdasági élet vérkeringésébe, hogy ott természetesen hatottak és e tőkék segítségével megoldották mindazokat a feladatokat, amelyekre a tőkegazdálkodás révén felgyülemlt tőkék nem vállalkoztak. A törvényhatóságoknak, városoknak, községeknek nyújtott kölcsönökkel a legégetőbb közgazdasági, közegészségügyi és közjóléti szükségleteket elégítette ki. Az öregségi stb. biztosítási járuléktartalékalapnak 1942 év végén 145.032.966 P-t kitevő tiszta vagyonából 25-36% ingatlanokban, 17,40% kölcsönökben, 46-38% közületi értékpapírokból, 4,02% különféle követelésekben és 5-78% pénztintezeteknél betétként van elhelyezve.

A felsorolt számok nemcsak arról tesznek tanúságot, hogy a MABI hivatásának magaslatán áll és a biztosított népesség ellátását közmegegyezésre végzi, hanem szolgáltatásainak mikéntje és belső tartalma, valamint végtelen fejlődési lehetősége bizonyítja, hogy szociális államunknak egyik szilárd biztonsági alappillére.

Svájc és a Beveridge-terv

A világháború hullámainak tetőzése időpontjában nyilvánosságra hozott, Sir W. Beveridge által készített nagyszabású angol társadalombiztosítási reformterv nemcsak a hadviselő, hanem a semleges államok közönségénél is élénk érdeklődést keltett. Ezt természetesnek találjuk, ha meggondoljuk, hogy a háború okozta pusztulás, elszegényedés, az életszükségletek kielégítésére szolgáló javak mennyiségének lényeges csökkenése tulajdonképpen csak a háború befejezése után fejtik ki hatásukat, a gazdasági és szociális világvilág bekövetkezését tehát csak céltudatos előrelátással, a szociális berendezések teljes felvértezésével lehet, ha nem is elkerülni, de legalább káros hatásaiban csökkenteni. Gazdasági téren a nem hadviselő vagy semleges államok sem maradhatnak a boldogság szigetei.

Ennek felismerése készítette a svájci szövetségi tanácsot arra, hogy megbízza dr. A. Bohren tanárt, a svájci baleseti biztosító intézet volt igazgatóját, a Beveridge-terv tanulmányozásával és annak megállapításával, hogy a „szociális biztonság” tervének svájci vonatkozásban milyen jelentősége van.

Bohré a tanár előterjesztette jelentését a szövetségi tanácshoz és annak tartalmát a zürichi nemzetgazdasági társaságban tartott előadásában ismertette. Bennünket, akik a tervben javasolt reformokat ismerjük¹, elsősorban az érdekelt, hogy a svájci szakértő tanulmányából milyen következtetéseket von le.

Bohrén szerint a Beveridge-terv jogosan vonta magára az egész világ figyelmét, mert első ízben javasolja

az általános társadalombiztosítást, mely hivatott lenne a nyomort megszüntetni és a társadalom biztonságát megőrizni. A terv előfeltétele olyan gazdasági rend, amely lehetővé teszi a népesség összességének termékeny foglalkoztatását. Arra vonatkozóan azonban, hogy miként lehet ilyen gazdasági rendet teremteni, a Beveridge-terv sem tartalmaz megoldást, ezért az általános társadalombiztosításra vonatkozó javaslatból hiányzik az alapfeltétel. De ha a terv alapfeltétele megvalósulna is, mégsem lenne a svájci viszonyokra alkalmazható. Az államra rótt terheknek a tervben foglalt feladatok szerint történő megosztása ugyanis nem felel meg a svájci szükségleteknek. Egységes járulékok bevezetése és ennek következményei a gazdaságilag leggyengébb rétegek számára nem teremthetnek szociális biztonságot. Központi szervezet létesítése, igen széles körű hatalommal, a szövetségi szerkezetű Svájcban alig képzelhető el. A társadalombiztosítást ellátó magánszervezetek megszüntetése olyan erőket és eszközöket vonna el, amelyeket nem lehet nélkülözni.

Bohrén szerint Svájcra előnyösebb lenne, ha a társadalombiztosítás terén továbbra is a történelmi fejlődés vonalán maradna és társadalombiztosítását lépésről lépésre fejlesztené tovább. Ha majd kialakul a jövő gazdasági és társadalmi rendje, akkor válik majd lehetővé a rendszeres összefoglalás.

Svájc legközelebb álló feladata a betegségi biztosításban az *anyasági biztosítás* bevezetése. Állami hozzájárulással lehetővé kell tenni, hogy a gazdaságilag leggyengébb néprétegek a biztosítási kötelezettségnek ezt a kiterjesztését elviselhessék. A munkanélküliség esetére szóló biztosításnak Svájcban nincs különösen sürgető jelentősége. Ezzel szemben azonban életfontosságú kérdés a *gyermekpótlékok* bevezetése és az *öregség esetére szóló ellátás* megvalósítása.

Bohrén azt az álláspontot képviseli, hogy a szükség leküzdése ott, ahol az fennáll, sokkal sürgetőbb, mint jogigények teremtése. A svájci ipar és annak szervezetei tarták kötelességüknek, hogy a szolgálatra képtelenné vált alkalmazottak részére öregségi ellátás létesítésére irányuló törekvéseiket és a már nyújtott szolgáltatásokat továbbfejlessék. Végül kijelentette, hogy bízik a svájci nép életében, mely képes lesz a jelen súlyos feladatait megoldani.

Az előadást követő vitában *Marchand* tanár is részt vett. Azt az álláspontot képviselte, hogy a társadalombiztosítás kifejlesztésére kell törekedni. A svájci nép kívánja az öregség esetére és a hátrahagyottak javára szóló biztosítást, de ez jelenleg még leküzdhetetlen nehézségekbe ütközik. Nemcsak követelni kell ezt a biztosítást, de keresni kell és meg kell vitatni azt az utat és módot, amely megoldásra vezethet. *Marchand* tanár a mesék birodalmába tartozónak nevezte azt az állítást, hogy a biztosító társaságok elleneznék az öregségi biztosítást, de tudatában vannak azoknak a nehézségeknek, amelyekkel ennek a biztosítási ágnak bevezetése is. A svájci nép összességére hárul a kötelesség, hogy a jövőben minden szükséglet szenvedőről gondoskodjék.

V. Gy.

Kereskedők kötelező szociális biztosítása Bulgáriában

Bulgáriában egy 1943 április 16-án kelt törvény 1943 július 1-jétől kezdődő hatállyal nyugdíjbiztosítási kötelezettség alá vonta az *önálló kereskedőket*. Ez a hír már azért is érdekes, mert felelős helyről származó kijelentések szerint a magyar kormánynál is élénken foglalkoztatja a kereskedők és iparosok biztosításának kérdése.

Az említett bolgár törvény főbb rendelkezései a következők:

Biztosításra kötelezett minden önálló kereskedői foglalkozást űző személy, feltéve, hogy évi kereskedelmi jövedelme a 10.000 levát (kb. 500 pengőt) meghaladja. Felfelé tehát nincsen a biztosítási kötelezettséget megszüntető jövedelmi határ, viszont a törvény csak azt tekinti önálló kereskedőnek, akinek tevékenységéből származó jövedelme a törvényben megállapított minimumot eléri.

¹ Lásd a „Szociális Szemle” 1943. évf. 2. számában.

A biztosítást az Általános Szociális Biztosító Intézet látja el külön üzletág keretében. Ennek az intézetnek igazgatóságát egy, a kereskedők által kijelölt taggal ki kell egészíteni. Bulgária tehát nem kívánta szaporítani a társadalombiztosítást ellátó intézetek számát, nyilvánvalóan nemcsak ügyviteli takarékosági szempontokból (a járuléktartalékatutalások elkerülése céljából), hanem azért is, hogy a kereskedelmi alkalmazott önállósulása után ugyanannál az intézetnél folytathassa biztosítását, ahol azt megkezdette.

A biztosításért fizetendő járulékok összege a kereskedői foglalkozásból származó adóköteles évi jövedelem 12%-a. A járulékot azonban legfeljebb évi 120.000 leva (kb. 6000 pengő) után kell fizetni. Ez a járulék jóval meghaladja a magyar munkások és kereskedelmi alkalmazottak után fizetett 4 illetőleg 5%-os járulékokat, de körülbelül megegyezik a magyar elismert vállalati nyugdíjpénztárak tagjai után fizetett járulékokkal, azzal az eltéréssel, hogy amíg a magyar alkalmazott csak a járulék felét fizeti keresetéből, másik felét a munkaadó, addig az önálló bolgár kereskedőt a teljes járulék terheli. A bolgár kereskedők biztosításának azonban a törvény még egyéb jelentős bevételeket is biztosít. Mégpedig: a Kereskedők Általános Szövetsége a tagsági díjnak és vagyona jövedelmének 10%-át köteles beszedni, az országba behozott minden áru értékének 1 %-át a biztosítási alaphoz kell eljuttatni, végül bizonyos kereskedelmi okiratokat, pl. szállítóleveleket, számlákat, vámbevallásokat stb. háromlevás biztosítási bélyeggel kell ellátni.

A biztosítás öregség, rokkantság és halál esetére szól. Az, aki a biztosításba történt első belépése idején 55-k életévét (nőknél 50-ik életévét) már meghaladta, csak öregség és halál esetére van biztosítva.

A szolgáltatások megnyitására szükséges legrövidebb biztosítási időtartam (várakozási idő) 60 járulék-hónap (5 év).

A várakozási idő betöltése esetében öregségi járadékra jogosult a férfi 60-ik életévétől, a nő 55-ik életévétől kezdődően, rokkantsági járadékra pedig az említett életkorok betöltése előtt is mindazok, akik keresőképességüknek több mint 50 %-át elvesztették. (Az enyhe feltételek következtében természetes, hogy a várható magas terhek fedezéséhez szükség volt a 3-ik pontban említett bő bevételekre.)

Az öregségi vagy rokkantsági járadék két részből áll: évi 4000 leva (kb. 200 pengő) alapösszezből és fokozódó járadékrészből, mely a biztosított által befizetett járulékok 14%-a egy-egy évre. A járadék évi 5000 levánál (kb. 250 pengőnél) kevesebb nem lehet.

Az özvegyi járadék 40%-a, a félérvajáradék személynként 20%-a, a teljes árvajáradék pedig 30%-a annak az összegnek, amelyre a biztosított haláláig jogot szerzett, de a hátrahagyottak együttesen legfeljebb a biztosított járadékának 100 %-át kaphatják.

Az ismertetett törvény hatálya kerekén százezer bolgár kereskedőre terjed ki.

Bányászok kötelező betegségi biztosításának bevezetése Svájcban

A svájci szövetségtanács 1943 július 16-án fontos határozatot hozott a bányamunkások védelmére. A határozat balesetelhárítási, egészségvédelmi, továbbá a munkaviszonyra, a munkaidő szabályozására, nőknek és fiatalok számára a földalatti munkától VFIÓ eltiltására vonatkozó rendszabályokat tartalmaz. Ugyancsak elrendeli a bányákban foglalkoztatott munkások betegség esetére szóló kötelező biztosításának bevezetését is. A betegségi biztosítás szabályozásával megbízott Svájci Gazdasági Osztály néhány hét múlva megjelent rendeletében megállapította a bányászok kötelező betegségi biztosításának részletes szabályait. Ezek szerint a bányászoknak betegség esetében a következő szolgáltatások járnak: orvosi kezelés, gyógyszerek, táppénz és pedig nőtleneknek egyenesen napi 4 svájci frank, nőknek pedig napi 5 svájci frank összegben. Tuberkulózisban szenvedőknek különleges szolgáltatások járnak.

Bulgária társadalombiztosítási költségei

A bolgár Általános Szociális Biztosítóintézet bevételei és kiadásai az 1939-1942 években a következőképpen alakultak:

B: vétel leva	Kiadás leva	
1939-ben	259,081.962	133,150.648
1940 »	330,442.720	194,620.986
1941 »	459,491.173	208,105.289
1942 »	894,877.974	388,018.000

A bolgár Általános Szociális Biztosítóintézet az 1943 évre összes bevételeit 1.021,125.000 levában, összes kiadásait pedig 490,990.000 levában irányozta elő. Ezek a bevételek és kiadások az egyes biztosítási ágak között az alábbiak szerint oszlanak meg.

Bevétel leva	Kiadás leva	
Baleseti biztosítás	151,500.000	56,880.000
Betegségi és anyasági biztosítás	206,850.000	206,060.000
Rokkantsági és öregségi biztosítás	382,250.000	210,630.000
Szellemi munkások öregségi biztosítása	207,800.000	9,170.000
Kézműiparosok öregségi biztosítása	72,725.000	8,250.000
Összesen:	1.021,125.000	490,990.000

Szlovák állami bányászok új öregségi stb. biztosítása

Szlovákiában az 1942 július 8-án megjelent törvény az állami bányákban és kohóművekben foglalkoztatott munkásokat kivette a bányatársulások hatásköréből és elrendelte, hogy öregségük, rokkantságuk vagy elhalálozásuk esetére róluk, illetőleg hátrahagyottaikról az állam gondoskodik. Betegség esetére magukat – önkéntesen – továbbra is a Munkásbiztosító Intézetnél biztosíthatják. A részletes szabályokat egy 1942 december 18-án megjelent rendelet állapította meg.

Járulékfizetés. A biztosítottak nyugbér biztositási járulék fejében biztosítás alá eső keresetüknek 8%-át, de legalább havi 50 szlovák koronát fizetnek. (A magyar bányanyugbérbiztosítási járulék az átlagos napibérének 6%-a és ennek is csak fele, 3% vonható le a bányász keresetéből.)

Várakozási idő. Az állami bányanyugbérre csak az jogosult, aki legalább öt évig megszakítás nélkül valamely állami bánya- vagy kohóüzem szolgálatában állott.

Korhatár. Az öregségi nyugbérre általában a 65 éves életkor betöltése ad jogot. 180 havi szolgálat után azonban a bányász már 60 éves életkorának betöltése után, 360 havi szolgálat esetében pedig már 55-ik életvének betöltésével válik nyugbérre jogosulttá.

A nyugbér összege. Az öregségi vagy a rokkantsági nyugbér kiszámítása azonos alapelveken nyugszik. A nyugbér számításának alapja a biztosítottnak a kiválasztás megelőző 24 hónap alatt élvezett keresete, de legfeljebb 10.000 szl. korona. A nyugbér azonban évi 2400 szlovák koronánál kevesebb nem lehet. Minden 18-ik életévét be nem töltött gyermek után 10%, de legalább évi 480 szlovák korona gyermekpótlék jár.

Özvegyi nyugbér. A biztosított özvegye akkor jogosult nyugbérre, ha férje haláláig már megszerezte a nyugbérre jogosultságot, összege: a biztosított nyugbérének fele, de legalább évi 1200 szlovák korona.

Árvanyugbér. Árvanyugbérre jogosult a biztosítottnak minden gyermeke 18-ik életvének betöltéséig. Bizonyos feltételekkel a törvénytelen és a fogadott gyermekek, sőt az unokák is kaphatnak árvanyugbért. Hivatásra ki-képzésben részesülő gyermekeknél a korhatár 24 év. Összege: a biztosított nyugbérének 20%-a, de legalább évi 600 szlovák korona. Teljesen árvák ennek az összegnek kétszeresét kapják.

Temetkezési segély. Az elhunyt biztosított után temetkezési segélyként annak az alapnyugbérnek 25%-a jár, amelyre haláláig jogot szerzett. Ha az elhunyt már nyugbérben részesült, 3 havi nyugbért kell – a gyermekpótlékok leszámításával – kifizetni.

Kiházasítási segély. Női biztosítottak férjhezmenetlük esetén kiházasítási segélyt kapnak 500 szlovák koronától 750 szlovák koronáig terjedő összegben.

A biztosítás végrehajtó szerve a szlovák közlekedési és közmunkaügyi miniszter.

A magunk részéről igen helyesnek és szociálisnak tartjuk a szolgáltatások minimumának megállapítását, amely elvet a volt cseh-szlovák biztosításból vettek át.

V. Gy.

Járadékosok betegségi biztosításának bevezetése Szlovákiában

A szlovák kormány 1943 június 23-án kiadott rendelettel ez év június 30-ától kezdődő hatállyal életbe léptette a rokkantsági és aggkori biztosítás alapján járadékot élvező volt biztosítottak, valamint a járadékban részesülő özvegyek és árva betegségi biztosítási kötelezettségét. Ezzel a rendelettel a szlovák kormány régi hiányt pótolta. A volt cseh-szlovák jogszabályok szerint ugyanis csak az ú. n. felsőbb szolgálatban álló magánalkalmazott járadékosok (volt tisztviselők, kereskedelmi alkalmazottak, művezetők és vezető munkások), valamint hátrahagyottak voltak betegség esetére biztosítva, de ez a betegségi biztosítás a volt ipari és mezőgazdasági testi munkásokra nem terjedt ki. Az új rendelet alapján a betegségi biztosításba bevont járadékosok betegség esetében ingyenes orvosi kezelésre, gyógyszerekre és gyógyászati segédeszközökre (szemüveg, mankó, sérvkötő, stb.) jogosultak, szülés esetében pedig orvosi vagy szülésznői segélyben is részesülnek. Ugyanezeket a *segélyeket* a járadékosok családtagjai is megkapják, ha saját személyükben nincsenek biztosítva. A biztosítás nem terjed ki gyógyintézeti ápolásra, és a biztosított járadékosok a betegségi biztosítás készpénz-

segélyiben sem részesülhetnek. A biztosításért járulékot fizetni nem kell. Az orvosi költségeket a Munkásbiztosító Intézet rokkantsági és aggkori biztosítási ága, az egyéb természetben adott szolgáltatások költségeit ugyanennek az intézetnek betegségi biztosítási ága viseli. A rendelet következtében kereken 25.000 járadékos vált betegség esetére biztosítottá. Biztosításukkal kapcsolatban a Munkásbiztosító Intézetre háruló költségeket évi 3 millió szlovák koronára becsülik.

Magyarországon a járadékosok betegségi biztosítását már az 1928: XL. törvénycikk életbe építette, 1941-ben pedig azt a családtagjaikra is kiterjesztették. A biztosítás szolgáltatásai mindkét államban majdnem teljesen azonosak. Mindössze két különbség van éspedig az, hogy Szlovákiában a biztosítás ingyenes, Magyarországon pedig a járadék 2%-át kell betegségi biztosítási járulék címén levonni. Ezzel szemben azonban a magyar járadékosok elhunytja esetében hátrahagyottaik temetkezési segélyt is kapnak, melynek összege az egy hónapra eső járadék 120%-a.

Napibérosztályok számának emelése Horvátországban

A horvát munkásbiztosításban ezideig a volt jugoszláv munkásbiztosításból átvett 0-VIII. számjeggyel jelzett kilenc napibérosztály volt érvényben. Az általános drágulásra és az ezzel kapcsolatos munkabéremelkedésekre tekintettel a horvát belügyminiszter három új napibérosztályt létesített éspedig a IX. napibérosztályt azok részére, akiknek napi keresete 100-120 kuna (8-10 pengő), a X. napibérosztályt a napi 120-160 kuna között mozgó keresetekre és a XI. napibérosztályt azok részére, akiknek napi keresete a 160 kunát (13 pengőt) meghaladja. A miniszteri rendelet 1943 szeptember i-én lépett hatályba. Ezzel lehetővé vált, hogy a magasabb keresetű biztosítottak több járulékfizetés ellenében arányosan magasabb értékű szolgáltatásokban részesülhessenek.

B) TANÁCSADÓ

A közszolgálatban újból alkalmazott nyugatiasok betegségi biztosítása

A háborús viszonyok következtében a munkaerőpiacra a kereslet és kínálat viszonya gyökeresen megváltozott: míg a háború előtt gyakori, sokszor válságos jelenség volt a munkanélküliség, a háború alatt egyre jobban érezhető a munkaerők hiánya. Ez az eltolódás nemcsak a magángazdaságban, hanem a közületek hivatalaiban, intézményeiben, vállalataiban stb. is érezteti hatását.

A közszolgálatban éreztetővé vált személyzeti hiány arra készítette a kormányt, hogy a honvédelmi törvényben kapott felhatalmazás alapján rendeletet bocsásson ki. Ennek a rendeletnek alapján a kormányhatóságok a közszolgálati nyugdíjasokat a szükséghez képest újból *szolgáltatételre kötelezhetik.*

Rendes gazdasági viszonyok között a szociálpolitikai megfontolások ellenzik annak elősegítését, hogy nyugellátásban részesülők újból keresőfoglalkozásban helyezkedhessenek el, mert a nyugdíjasok alkalmazása általában káros hatást gyakorol a munkapiacra. A nyugdíjas ugyanis újabb munkavállalásával elért keresetét nyugdíja *kiegészítésének* tekinteti s abban a helyzetben van, hogy kevesebb fizetés ellenében is elvállalhatja azt a munkát, amelyre a kizárólag keresményéből élő munkakereső csak akkor vállalkozhatik, ha annak ellenértéke részére legalább a létminimumot biztosítja. Egyes munkaadók ezért gyakran előnyben részesítik a munkára vállalkozó nyugdíjasokat. Fokozott ösztönzést adna ilyen eljárásra az a helyzet, ha az alkalmazást vállaló nyugdíjas a társadalombiztosítási kötelezettség és így a járulékfizetési kötelezettség alól is mentesülne. Az érde-

kelt munkaadók a társadalombiztosítási törvényeknek a fő- és mellékfoglalkozásra vonatkozó rendelkezéseit hajlandók is voltak úgy értelmezni, hogy a nyugdíjas munkáját mint mellékfoglalkozást folytatja, ezért biztosításra nem kötelezett.

Ez a téves jogmagyarázat és ennek a gyakorlatban megnyilvánuló antiszociális kihatásai tették szükségessé a társadalombiztosítási törvények említett rendelkezéseinek a 9.090/1931. M. E. sz. rendelettel olyanértelmű kiegészítését, amely szerint a *nyugellátásból eredő jövedelmet a fő- és mellékfoglalkozás elbírálásánál figyelembe venni nem lehet.* Az alkalmazást vállaló nyugdíjas tehát, új foglalkozásából származó keresetének magasságára tekintet nélkül, *biztosításra kötelezett,* közszolgálatba visszalépés esetében pedig csak az általános feltétel fennállása esetében mentesül a betegségi biztosítási kötelezettség alól, vagyis csak akkor, ha új alkalmazásából járó keresetét betegség esetében is legalább hat hónapon át megkapja.

Az elől említett rendelet a honvédelmi törvény felhatalmazása alapján a szolgáltatelljesítésre kötelezett közszolgálati nyugdíjasok betegségi biztosítását az érvényben lévő társadalombiztosítási jogszabályoktól *eltérően* rendezi. Így a rendelet szerint azok a nyugdíjasok, akik ebbeli minőségükben OTBA vagy más közszolgálati betegsegélyezési alap vagy intézmény szolgáltatásaira jogosultak, *a rendelet alapján szolgáltatelljesítésük tartamára nem esnek az 1927:XXI. t.-c. hatálya alá,* hanem megbetegedésük esetében továbbra is a korábbi alap vagy intézmény szolgáltatásait élvezik. Ugyanígy szabályozza a rendelet a posta, postatakarékpénztár, a dohányjövődék, a MÁV, a közforgalmú magánvasutak és a

Magyar Hajózási Betegségi Biztosító Intézet kötelékébe tartozó vállalatok, üzemek és hivatalok nyugdíjaisai illetőleg volt alkalmazottai nyugellátásban részesülő özvegyeinek és árváinak betegségi ellátását. Ezzel szemben nem a rendelt alkalmazásával, hanem *szabad munkaszerződés alapján alkalmazott közületi nyugdíjasok az 1927: XXI. t.-c. hatálya alá tartoznak, ennek következtében munkavállalásuk tartamára az OTBA vagy egyéb közületi betegsegélyezési alap szolgáltatásaira igényjogosultságuk szünetel.*

Ezek szerint az a körülmény, hogy az OTBA-nek vagy más közszolgálati betegsegélyezési alapnak szolgáltatásaira egyébként jogosult nyugdíjasokat a *rendelet alapján kötelezik* szolgálatteljesítésre, vagy pedig újból alkalmazásuk *önkéntes elhatározásukból* ered, egymástól *eltérő biztosítási jogi helyzetet* teremt.

Ez a megkülönböztetés két irányban is érezteti hatását. Egyrészt az önkéntes elhatározáson alapuló alkalmazás esetében az újból alkalmazott nyugdíjas közszolgálati alkalmazott után az 1927: XXI. t.-c.-en alapuló járulékfizetési kötelezettség következik be, másrészt a nyugdíjasok az őket egyébként megillető betegsegélyezési alapok szolgáltatásaitól esznek, míg a rendelet alapján szolgálatteljesítésre kötelezett közszolgálati nyugdíjasok mentesülnek a biztosítási kötelezettség alól és továbbra is a korábbi betegellátásra maradnak jogosultak.

Kétségtelen, hogy a közszolgálati nyugdíjasoknak újból való alkalmazása – a háborús viszonyok közepette – a munkapiacra kedvezőtlen hatást nem gyakorolhat. De mivel a kétféle módon alkalmazott nyugdíjasok társadalombiztosítási helyzete eltérő, ez az állapot nem felel meg az egyenlő elbánás elvének. A kérdés tehát megnyugtató megoldást sürget. Ez olyan jogszabály kibocsátásával lenne elérhető, amely szerint a közszolgálatban újból alkalmazott valamennyi nyugdíjas, aki nyugdíjas minőségben az OTBA vagy más közületi betegsegélyezési alap vagy intézmény tagja, a háború tartamára az 1927: XXI. t.-c. hatálya alól mentesül.

Sz. Gy.

Állami használatba vett üzem alkalmazottainak biztosítási kötelezettsége

Az 1939: II. t.-c. feljogosítja a kincstárt, hogy egyes üzemeket állami használatba vehessen. Ezzel kapcsolatban jelentkezett a kérdés, hogy az említett törvény alapján történt igénybevétel mennyiben érinti az üzemben alkalmazottak társadalombiztosítási jogi helyzetét.

A törvény 107. §-ának (5) bekezdése szerint a vállalatok birtokosai a honvédelem érdekében kötelezhetők, hogy üzemüket működésben tartsák s meghatározott módon és meghatározott fogyasztók szükségleteinek kielégítésére folytassák, vagy a személyzettel együtt használatra átengedjék.

A törvény végrehajtása tárgyában kiadott 9.300/1939. M. E. sz. rendelet 9. §-ának (3) bekezdése pedig kimondja, hogy ha a kincstár egy vállalatot a hivatkozott törvény alapján igénybevesz, az alkalmazott az addigi munkafeltételekkel a kincstár üzemének szolgálatában köteles maradni. Ugyanennek a §-nak rendelkezése szerint az ilyen visszatartás a visszatartott személy addigi jogállását – többek között társadalombiztosítási jogszabályok szempontjából is – nem érinti.

A rendelet 13. §-a alapján a társadalombiztosítási jogszabályok szempontjából ugyanígy kell elbírálni azokat is, akiket a vállalat mint munkakötelezetteket, a hasonló munkát teljesítők szokásos díjazásával alkalmaz.

A fent ismertetett rendelkezésekből következik, hogy a kincstár által használatra igénybevett vállalatnál

visszatartottakra, vagy az igénybevételt követően alkalmazottakra vonatkozóan – amennyiben a biztosítási kötelezettség egyéb feltételei fennállnak – a betegségi biztosítási kötelezettség tekintetében az 1927: XXI. t.-c. 7., az öregségi biztosítási kötelezettség tekintetében az 1928: XL. t.-c. 10., a baleseti biztosítási kötelezettség tekintetében pedig az 1927: XXI. t.-c. 58. §-ának *mentesítő rendelkezései nem alkalmazhatók.* Sz. P.

Mit kell a biztosítási viszonyról egyenlő katonai szolgálatnak tekinteni?

A 7.200/1942. M. E. sz. rendelet 15. §-a értelmében a hivatkozott §-ban előírt feltételek fennforgása esetében a betegségi biztosítás szolgáltatásaira, valamint az önkéntes továbbfizetéssel biztosításra való jogosultság szempontjából a katonai szolgálat egész idejét a biztosítási viszonyban eltöltött idővel egyenlőnek kell tekinteni. Ezzel kapcsolatban több vitás kérdés jelentkezett.

1. A tényleges katonai szolgálatból ideiglenesen szabadságotlagnak szabadságidejét ebből a szempontból hogyan kell elbírálni?

Az 1939: II. t.-c. 17. §-ának értelmében a m. kir. honvédség tényleges állományához tartoznak azok is, akiket a tényleges szolgálatból ideiglenes szabadságra bocsátottak, beleértve azokat is, akiket várakozási illetményel vagy minden illetmény nélkül, bármilyen más címen meghatározott időre szabadságotlagnak.

Ebből következik, hogy a tényleges katonai szolgálatból meghatározott időre szabadságotlagnak személyek szabadságát is olyan katonai szolgálatnak kell tekinteni, amely a biztosítási viszonyban eltöltött idővel egyenlő megítélés alá esik.

2. Másik vitás kérdés volt a közérdekű munkaszolgálatot teljesítő személyek e szolgálatának miként történő beszámítása. Ezt a kérdést az 1942: XIV. t.-c. 1. §-a alapján kell elbírálni, amely szerint a honvédelmi kötelezettség a közérdekű munkaszolgálat kötelezettségét is magában foglalja, tehát azok, akik közérdekű munkaszolgálatot teljesítenek, honvédelmi kötelezettségüknek tesznek eleget. Ilyen minősítés mellett a közérdekű munkaszolgálatot is a biztosítási jogviszonyban eltöltött idővel egyenlőnek kell tekinteni.

3. Zsidók nemcsak közérdekű munkaszolgálatot, hanem úgynevezett kisegítő szolgálatot is teljesíthetnek. A kisegítő szolgálat, amelyet a zsidó hadkötelesek az 1942: XIV. t.-c. 5. §-a alapján teljesítenek, a közérdekű munkaszolgálat egyenlő elbírálás alá esik és így azt – akár csak a közérdekű munkaszolgálatot – a biztosítási jogviszony tartamába ugyancsak teljes egészében be kell számítani. Sz. P.

A biztosítottak a fizetési meghagyás ellen felszólamlási joga nincs

A társadalombiztosítási járulékok kirovását tartalmazó fizetési meghagyás ellen a biztosított felszólamlással élt azon a címen, hogy biztosításra nem kötelezte Minthogy a fizetési meghagyás alapján a munkaadó a fizetésre kötelezett, a fizetési meghagyás elleni felszólamlás joga is kizárólag a munkaadót illeti meg. A budapesti kir. ítélőtáblának ítéletben nyilvánított állásfoglalása szerint ugyanis társadalombiztosítási jogviszony (biztosítási kötelezettség) megállapításának a Társadalombiztosító Intézet és a biztosított közötti jogviszonyban csak akkor van helye, ha a megállapítás a biztosított, illetőleg a biztosítás jogát igénylő jövőbeli biztosítási jogi helyzete érdekében szükséges. Tehát csak akkor, ha a biztosítási kötelezettség megállapítását az alkalmazott az intézet ellentétes megállapításával szemben kéri. Sz. P.

KÖNYVSZEMLE

PERNECZKY BÉLA: Koreszméink. Egyetemi Nyomda, 1943. 145 lap.

Perneczky Bélát mint sokraértékelt munkajogi és szociálpolitikai tanulmányok szerzőjét ismertük eddig. Ebben a könyvében azonban, melyet ő maga a publicisztika körébe sorol, egészen új oldaláról mutatkozik be. Bár megtartja a tárgyilagos megismerés tudós igényét, tárgyát az érdekelt kortárs szubjektív állásfoglalásával közelíti meg s egyéb biztos fogódzók híján saját egyéniségének kultúrál rezonanciájával próbál tájékozódni a közszájon forgó koreszmék között.

Vizsgálódását, ezt bocsássuk előre, mindvégig az elfogulatlan és őszinte eligazodni akarás jellemzi, minél fogva előítélet nélkül igyekszik kihámozni az új koreszmékből azt, ami marandónak érzett emberi és nemzeti hagyományainkkal összeegyeztethetőnek látszik. Alapvető magatartása tehát a kompromisszumkereső realizmus, mely - fenntartásokkal bár - kész megadni napjaink hatalmasainak a komoly méltánylás adóját, még ha csupán eszmék is azok. Gondolatait nem közönséges stílus készséggel fejti ki, ami még vonzóbbá teszi a szellemi és erkölcsi kényeségnek azt a hajlékony tapintatát, mellyel témáját forgatja. Könyvének ez az erénye azonban, tegyük mindjárt hozzá, egyúttal a gyengéje is, mivel általában több benne a finomság, mint az erő, több a gondolkodásbeli előkelőség, mint a mélyreható kritikai elméi. Olvasottsága nagy, látható élvezettel hasznosítja is az olvasottakat, de mintha túl kesztyűs kézzel bánná velük s a talált gondolatokat kissé a bélyeggyűjtő különbséget nem tevő gyöngédségével illeszti gyűjteményébe.

Ami mondanivalóinak lényegét illeti, az abban foglalható össze, hogy a XIX. századnak Eötvös által elemzett három uralkodó eszméjével: a szabadság, egyenlőség és nemzetiséggel szemben korunk irányító eszméi a tekintélyiség, közösség és népiség. Meghatározása szerint:

1. a tekintélyiség fellebbezés a tömegemberrel szemben s ellenszenv a politikai demokrácia iránt, de ugyanakkor az életviszonyok szilárd rendjének, a társadalmi arányosságának, a fegyelemnek követelése, határozott állásfoglalás mellett, hogy a vezetésre egy kiváló kisebbség, a nemzeti elit hivatott (39. 1.):

2. a közösség eszméjének tartalma az a szabály, hogy a társadalom érdeke előbbre való, mint az egyéni érdek, miért is ez utóbbit alá kell rendelni a közérdeknek (57-1.)

3. a népiség eszméje a népi értékek feltárását es bensej fejlesztését tűzte ki feladatul (71. 1.).

E három eszmének a gyakorlatban a korszerű cselekvés következő három iránya felel meg: a) az állami beavatkozás mértékének s ezzel a végrehajtható hatalom súlyának a növelése b) a társadalom hivatásrendi alapon való megszervezése; c) a fajvédelmi törekvések következetes érvényrejuttatása.

A felsorolt gondolatok és a belőlük vont elméleti következtetések így önmagukban alig kifogásolhatók. A gondolatoknak azonban általában az a sajátságuk, hogy felette lebegnek a valóságnak, aminek következtében a gyakorlatba való átültetésüknél az értelmezésnek és alkalmazásnak többnyire igen sok módját tűrik meg. Ilyenkép az eszme, sajnos, leggyakrabban csak címke, melyet az emberek egyforma könnyedséggel ragasztanak rá a legkülönbözőbb tényekre és dolgokra. Midőn tehát a könyvben foglalt némely állítással kapcsolatban néhány észrevételt teszünk, nem a tetszetős érveléssel felépített rendszert magát akarjuk támadni, hanem aggályunkat kifejezni amiatt a zavar és homály miatt, ami rendszerint abból áll elő, hogy a szavakat nem egyértelműen használjuk s a fogalmakkal eltérő tartalmakat jelölünk.

A szerző nagyon helyesen állapítja meg, hogy a gazdasági élet célszerűbb megszervezése érdekében az állami beavatkozások fokozottabb mértékére van szükség. Azt hisszük azonban, hogy a totális államról adott meghatározása némileg önkényes. Szerinte a totális állam, mivel

mindent szabályoz, nem egyéb, mint az állami intervencionizmusnak hatványra emelt formája. Mi úgy emlékszünk, hogy az elnevezés a hatalom teljességének egyetlen párt kezébe való letételéből származik s a pártnak az állammal való azonosulását akarja kifejezni. Ezért minden alapot nélkülöz az az ötlete, mely szerint „a demokratikus állam is lehet totális állam” (53.1.). Helyesebb lett volna egyszerűen annál maradnia, hogy a beavatkozásnak szükséges mértékét a demokráciák is meg tudják valósítani.

A demokráciáról vallott felfogása különben nem egészen mentes bizonyos elfogultságtól, mely nem a megfelelő ponton tapint rá e rendszer tagadhatatlan gyengeségeire. Ha kellő történetfilozófiai távlatból szemlélne korunk tekintélyuralmi rendszereinek születési körülményeit, nem lenne nehéz rájönnie, hogy azok a népuralmi irányzatnak éppoly torz változatai, mint a parlamentarizmus némely elhírelt kinövése. A tiszta demokrácia alapelve: „a népért a néppel” s nem hinnők, hogy ezt akármelyik korunkbeli diktátor nyíltan megtagadta volna. Bármit hirdessenek is tehát a jelszavak, a múlttal folytatott harc ellenére Európa forradalmi rezsimjei a demokrácia hagyományát szövik a maguk módján tovább.

Nem ártott volna másfelől, ha a szerző alaposabb elemzés alá veszi a tekintély mibenlétét. Könyve egyik másik szakaszának (így pl. a 45. és 120. oldalnak) olvasásakor ugyan az az érzésünk támadt, hogy tekintély alatt azt a saját környezetéből kiemelkedő tehetséget érti, akit a hozzá hasonlók consensusa küld feljebb a közös érdekek védelmének megbízásával; kifejtett nézetei azonban nem az önként elfogadott tekintély elvére utalnak. A kor-szellemre jellemző félrefogással a tekintély fogalmához az erő és a parancsolás képzetét tapasztálja, mivel a tömegek fegyelmelésének szüksége miatt elsősorban ilyen tekintély látszik számára kívánatosnak. Közben nem veszi észre, hogy az a tekintély, melyre ő gondol, a perszonalifikált tömeg maga. Ha politikai téren érvényesülő tekintélyeknek ma széles tömegbázisuk van, az éppen annak tulajdonítható, hogy a tömegek hatalomszomját testesítik meg magukban. Általában a tekintély, melyet elismertünk, bizonyos fokig mindig önmagunknak a kivetítése: megnyugszunk benne, mivel érzéseinket, gondolatainkat és törekvéseinket juttatják hatványozottan kifejezésre. Igazi tekintély nem támaszkodhatik a pusztá erőre, mert elszakad a saját forrásától s az érdekelték helyeslő egyetértése nélkül könnyen eltávolítható Gessler-kalappá válik. Tekintély nem lehet meg az elfogadók állandó hozzájárulása nélkül s nincs reá semmi végzetesebb hatással, mint a hatalom, mely lassanként elszigeteli. Majdnem azt mondhatnók, hogy a tekintély par excellence demokratikus jelenség, mivel a közmegegyezés szüli.

Nem szabatosabb a szerző a hivatásrendet illető elgondolásainak felvázolásában sem, mivel a dolognak adott fogalomkeret oly tág, hogy abba minden befér. Például nem kis meglepetéssel olvastuk, hogy a mezőgazdasági munkabérmegállapító bizottságokban a magyar hivatásrendi szervezet csiráját ha landó látni, mivel azok a munkaadók és munkások érdekképviseletének paritásos szervei (116. 1.). Ilyen alapon bizvást állíthatnók, hogy a hivatásrendi gondolat az egész civilizált világon alkalmazást nyert még mielőtt divatba jött volna. Nem tehetünk róla, e szónál határozottan az az érzésünk, hogy valóban csak új cégérrel állunk szemben, amely mögött a szociális és gazdasági demokrácia régen bevált önkormányzati elvének kelendő cikkét árulják.

Zavarunk azonban akkor lesz a legnagyobb, amidőn a fajvédelmi gondolatban kicsúcsosodó népiségről írt fejtegetéseit próbáljuk egységbe foglalni. Abban tökéletesen egyetértünk vele, hogy a magyarság biológiai értékeivel való okos gazdálkodás mindenek felett álló kötelesség és hogy e „propagatív faj védelem” elsőrendű eszközei a szociálpolitika és a kellő színvonalra emelt népegészség-

ügy. Nyilvánvaló, hogy népünk jólétét, testi és lelki gyarapodását a leghöbbsen óhajtja mindenki, aki egynek érzi magát vele. Erős, egészséges, munkaszerető, eszes, jellemes és művelt magyarokat akarunk: de mi köze mindennek a fajképhez és a rasszelemekhez, mikor szerző maga is tisztában van vele, hogy „rombol az, aki a magyarságot rasszokra akarja bontani” (124. l.).

A szerző ízlésének dicséretére legyen mondván, hogy könyvében egyetlenegyszer sem fordul elő a „zsidó” megjelölés. Mivel azonban koreszméin* lehangosabbja éppen az antiszemitizmus, természetesen ebben a kérdésben is állást kellett foglalnia s ezt nem kis tévovázással teszi, ami igazán érthető. Szint vall ugyan a „prohibitív fajvédelem” mellett, de ugyanakkor okosan elítélő szavakat ejt a faji előítélet ellen if. Ha kissé erőteljesebben megóvjá függetlenségét a koreszmék hódító igényével szemben, könnyen rájöhetett volna, hogy az „idegen faj” kérdése alapjában véve nem is fajkérdés, hanem társadalmi, gazdasági és szellemi magatartás kérdése, melynek bonyolult történeti és lélektani gyökerei vannak. Ami a zsidósággal szemben indokolt ellenézés tapasztalható, az az üzleti szellem túltengése mellett főleg e faj atavisztikus elkülönülésében és ösztönös védekezést jelentő nonkonformizmusában leli magyarázatát. Az ízlésnek, szellemnek és hagyománynak az együttélést tagadhatatlanul megnehezítő különbözőségéből azonban csak az erőszak csinálhatott eugenikai problémát s politikai kérdés is csak azáltal lett belőle, hogy a zsidóság egy tömören összetartó, gazdaságilag az élen elhelyezkedett külön kasztot kezdett alkotni, mely szinte már veszélyeztette a nem közéjük tartozók érvényesülési lehetőségét.

Tóth Béla.

LOTZ, Wilhelm. Schönheit der Arbeit in Deutschland. Berlin: Deutscher Verlag, 1940, 63 P. (Das Deutschland der Gegenwart 6.)

A munka nem „szükséges rossz”, hanem szent kötelesség, kitüntető és szép feladat a nemzet érdekében. Ez a helyes felfogás csak akkor alakul ki a munkás lelkében, ha a munka külső körülményei is figyelmeztetik erre.

Ha azt akarják, hogy a munkás ne csak kézzel és ésszel, hanem szívvel és lélekkel is dolgozzék, akkor a munkahely berendezésére sem elég az érszerűség: abba is lelket kell vinni. Kell hogy a munkás szeresse ütemét.

Miért akarjuk, hogy a munkás szívvel és lélekkel is dolgozzék s szeresse üzemét? Azért, hogy nagyobb legyen a munkateljesítménye? Valaha ezért akarták. Pl. Ford. Ma már nem szabad, hogy csak ez legyen az ok, hanem kell hogy a munkást nem csupán mint a munka elvégzőjét, hanem mint *embert* is tekintsük s ezért vigyünk szépséget a munkájába.

A „Schönheit der Arbeit” mozgalom célkitűzését ez különbözteti meg a „Rationalisierung der Arbeit” liberális mozgalmától. A racionalizálás *csak a* munka szükségletét nézte. Az új szociális felfogás ezt *is* nézi, de ezen túlmege s mértékül a munkát végző *embert* veszi, mégpedig úgy is mint egyént s úgy is mint társas lényt.

E gondolatok németországi megvalósítását ismerteti főbb vonásokban s bő képanyaggal ez a tájékoztató könyvecske.

A „Schönheit der Arbeit” mozgalma 1934-ben indult meg. Első célkitűzése az volt, hogy a már meglévő munkahelyeken rendet és tisztaságot teremtsen. Az éveik további során a meglévőnek *átalakításával* világosság és levegő, majd egészségügyi, sport-, szórakozási és társas összejövetelekre szolgáló helységek és berendezések teremtésére törekedtek. A jövő célkitűzése pedig olyan *új* munkahelyek létesítése, amelyekben mindez a legcélszerűbben és legszebben valósul meg.

Mindezeknek létesítésére a „Schönheit der Arbeit” hivatala serkentést és lehetőséget ad a munkaadóknak. Lehetőséget azáltal, hogy maga gondoskodik a szükséges berendezések, sőt egész munkahelyek tervezetéről s közvetítő szerepet vállal a munkaadók s a munkahely szociális szellemű berendezését végző mérnökök, vállalkozók között.

A széppé tett üzem a munkásnak nemcsak munkahely, hanem „élettr”.

Muraközi Ernő.

HOFFMANN, Edgár. Das Jugendschutzgesetz von 1938 und seine Vorgeschichte Eine rechtswissenschaftliche Darstellung der Jugendschutzgesetzgebung. Berlin: Junker & Dünnap 1940, 103 p. (Neue deutsche Forschung, en. Abt Arbeitsrecht 1.)

Szerző e művében a német dolgozó ifjúságot védő törvények fejlődését ismerteti 1839-től kezdve, majd módszeresen ismerteti az 1938 évi április 30-án kiadott német „ifjúságvédelmi törvény”-t, amely elsősorban a dolgozó ifjúság munkaidejét szabályozza. Nem öleli fel tehát az egész „ifjúsági jog”-ot, hanem csak annak egyik legfontosabb kérdését szabályozza egységesen és áttekinthetően. Ez is nagy haladást jelent a múlttal, valamint a többi állammal szemben. Alapelvei a következő öt pontban foglalhatók össze:

1. A gyermekmunkát általában tiltja.

2. Az egész ifjúságra vonatkozik. A jogok tekintetében nem a munkaviszony (tanonci, segédi, stb.), hanem csakis az életkor szerint tesz különbséget. Így például az évi fizetési szabadság ideje egységesen 15 munkanap a 16 éven aluliaknak és 12 munkanap a 16-18 éveseknek – munkaviszonyra való tekintet nélkül.

3. *Beépíti az ifjúságvédelem rendszerébe az ifjúság érdekeit képviselő és nevelését irányító ifjúsági szervezetet, a „Hitler-Jugend”-et.* Egyrészt az ifjúság vezetőinek belezsolást biztosít az ifjúságvédelmi ügyekbe, másrészt *az ifjúság munkaidejét úgy szabályozza, hogy előmozdítsa részvételét a „Hitler-Jugend” munkájában.* Így egységesen valamennyi ifjúnak évi 18 nap fizetési szabadságot biztosít, ha szabadságából legalább 10 napot tölt a Hitler-Jugend i valamelyik táborában.

4. A tanonciskolában töltött időt az oda- és visszamenetel idejével együtt beszámítja a munkaidőbe. A kikötött bért és a nevelési segélyt az után is kell fizetni.

5. A 8 órás munkanap és 48 órás hét az esetleg kivételké megengedett vasárnapi munkára is vonatkozik.

A szerző a törvényt nem paragrafusonként, hanem kérdéscsoportonként ismerteti s minden egyes rendelkezésnek pontos jogtörténetét adja. A könyv nem annyira praktikus használatra, mint inkább tudományos célokra alkalmas.

Muraközi Ernő.

Szerkesztésért és kiadásért felelős: Erödi-Harrach Béla dr.

437012. Athenaeum irodalmi és Nyomdai Rt. Budapest. Felelős: Kárpáti Antal igazgató.

E SZÁMBAN MEGJELENT CIKKEK SZERZŐI:

MARCELL MIHÁLY dr., egyetemi nyilv. r. tanár, a Központi Papnövelde rektora * ALAPY VICTOR dr., ny. miniszteri tanácsos, a Magyar Munkaadók Központjának igazgatója * ROHRBÖCK FERENC dr., egyetemi magántanár * SZÓTS JÓZSEF dr., OTI aligazgató * KOVÁTS ALBERT dr., keresk. isk. c. igazgató, egyetemi előadó * CSÁKTORNyai FERENC dr., közgazda * TÓTH BÉLA dr., a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal delegált tisztviselője * KONDOROSI ÁDÁM, közgazda * MURAKÖZI ERNŐ, közgazda * SZÁSZ ANNA MÁRIA, az Országos Szociálpolitikai Intézet könyvtárosa * VÍGH GYŐZŐ dr., OTI aligazgató * BÖRZSÖNY ANTAL dr., MABI titkár * SZEBERÉNYI GYULA dr., OTI titkár * SZELE SS PÁL dr., OTI titkár

S Z O C I Á L I S S Z E M L E

AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET FOLYÓIRATA

SZERKESZTI:

ERŐDI-HARRACH BÉLA

*

KIADJA: AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET

MEGJELENIK É V E N K I N T T I Z S Z E ' J L

*

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST, VIII., SZENTKIRÁLYI-U. 7

Telefon: 339-753

Postatakarékpénztéri csekszámla sz.: 23.932

*

Az előfizetés díja egy évre 12'- P. Jogi személyeknek, iskoláknak, könyvtáraknak, intézményeknek, közhatóságnak 30'- P. Munkásoknak 4'- P. Egyes szám ára 2.50 P.

*

Szerkesztőségi órák: hétfőn d. e. 10-12-ig.
Kéziratokat nem adunk vissza.